GÜNEY

86

ekim · kasım · aralık '18
cotmeh · mijdar · kanun '18
10 tl · 5 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

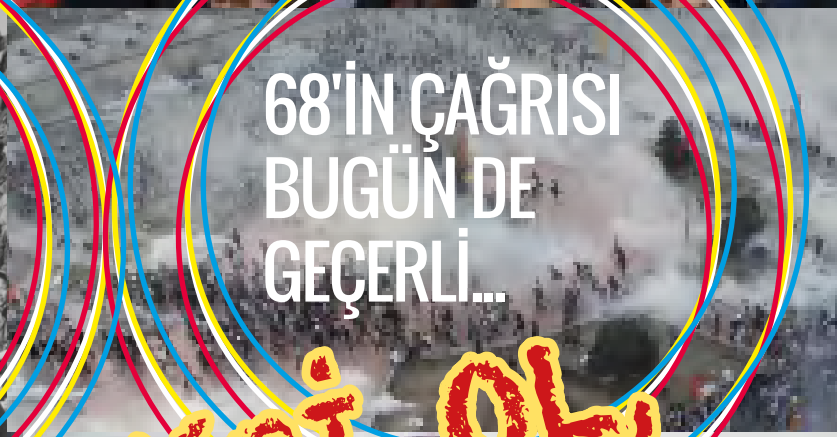

68'İN ÇAĞRISI BUGÜN DE GEÇERLİ...

GERÇEKÇİ OL, İMKÂNSIZI İSTE!

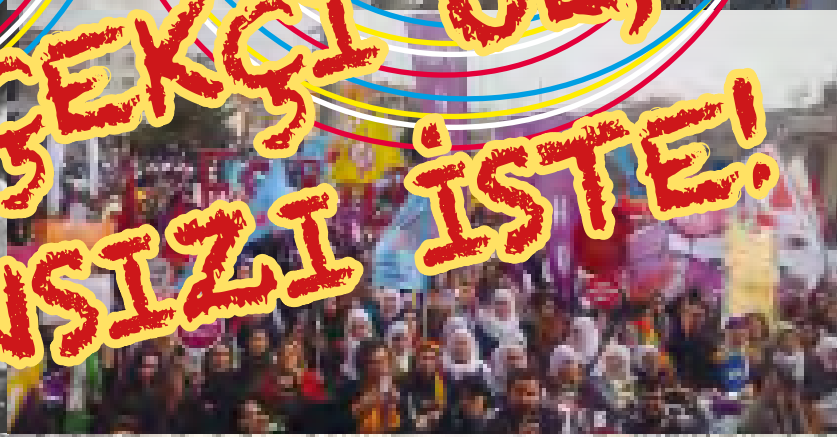

ISSN 1302 - 6938 86

"1983 yılının 6-7 Şubat tarihlerinde, Yılmaz Güney ve çevresindeki bir grup devrimci, Paris'te iki gün boyunca Kürdistan-Türkiye devriminin temel sorunlarını demokratik bir ortamda tartışırlar. Elinizdeki kitap o toplantının tutanağıdır. Toplantıya katılan devrimciler, daha önce Yılmaz Güney öncülüğünde yayınlanmış Güney, Yurtsever Devrimci Demokrat ve Demokrasi Bayrağı adlı dergilerdeki ve Ekim Birlik Yayınları'nın yayınladığı broşürlerdeki siyasi görüşleri esas alarak ve onları derinleştirerek bir örgüt platformunun hazırlanması görüşünde birleşirler.

Bu görevin üstesinden gelmek üzere bir Hazırlık Komitesi oluşturulur. Komite daha sonra kendini ve işleyişini tanımlayan "Hazırlık Komitesinin Görev, Sorumluluk ve Yetkileri Üzerine Bir Taslak Çalışması" başlıklı, dar çevrede dağıtılan bir metin yayınlar. Bildiğimiz kadarıyla bu belge otuz dört yıl aradan sonra ilk defa bu kitapta günışığına çıkmaktadır."

(Sunu'dan)

İSTEME ADRESLERİ:

GÜNEY

Üç Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneykultursanat.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Sultaniye Mahallesi
625 Sok No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0530 973 73 95
www.interyayinlari.com
info@interyayinlari.com
donusumyayinlari@gmail.com

2019 TAKVİMİ çıktı!

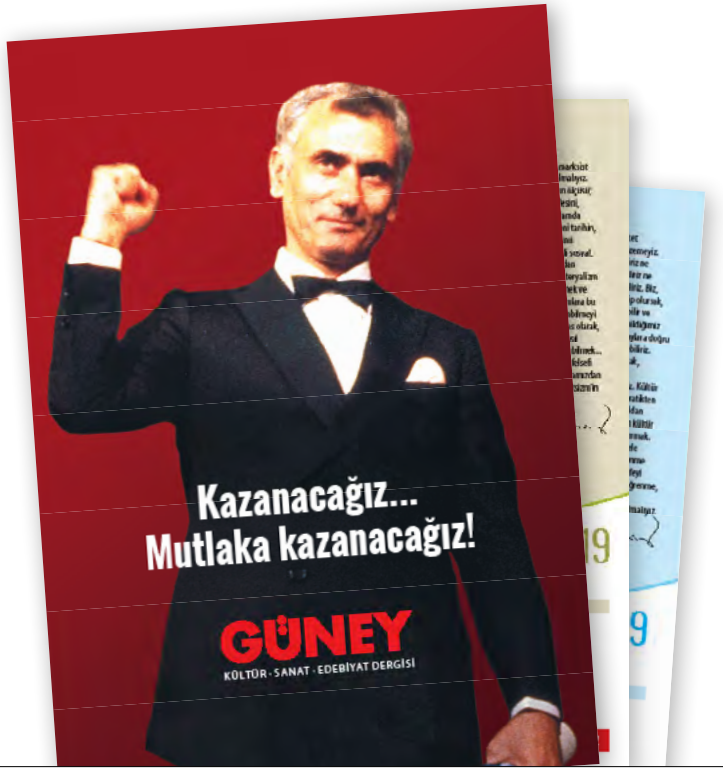

*29,7 cm x 42 cm ebadında, 13 sayfa, parlak kuşe kağıda tam renkli pırıl pırıl baskılı, üstten spiralli, "**Yılmaz Güney Film Afişleri**" konulu takviminizi edinmek için bizi arayın!*

İsteme Adresi:
GÜNEY
Kültür Sanat Edebiyat Dergisi

Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91
www.guneykultursanat.org
guneydergisiistanbul@gmail.com

GÜNEY'DEN SİZLERE

Merhaba...

Yeni bir sayıyla daha sizlerleyiz... Bu sayımızı hazırladığımız süreçte döviz sorunu yakıcılığını koruyordu. Ekonomik durgunluğun/çöküntünün zararını biz emekçilere yüklüyorlar.

Bu durum bize de yansıyor. Nasıl mı? Dolara endeksli olan kâğıt fiyatları, dövizdeki yükselişe bağlı olarak oldukça zamlandı. Bu zaten devletin baskısı altında olan ilerici/devrimci basını zor durumda bırakıyor.

Özellikle çok fazla dağıtım olanağı bulamayan kültür, sanat ve edebiyat dergileri bundan etkileniyorlar. Ya dergi fiatlarına zam yapılacak ve bu yolla yayın hayatı sürdürülecek ya da yayınlar kapanacak...

Daha şimdiden kimi sanat dergileri yayınlarına son verdiler.

Güney'in bu duruma ne kadar dayanacağı siz okurlarımıza bağlı... Şimdilik dergi fiyatına zam yapmıyoruz, dayanabildiğimiz kadar dayanacağız. Sizler dergimizi geniş çevrelerde yaygınlaştırırsanız, yeni aboneler bulunması yönünde çaba gösterirseniz dergimizin yaşama şansı artacaktır. Bu olmadığı koşullarda dergi fiyatının artırılması kaçınılmazdır. Diğer seçeneği, dergiyi kapatma seçeneğini aklımıza bile getirmek istemiyoruz... Bu yüzden siz okurlarımızın derginizi, dergimizi sahiplenmesi çok önemlidir. Duyarlı davranacağınızı, derginizi/dergimizi sahiplenecceğinizi düşünüyoruz.

Yeni sayımızda buluşmak üzere...

GÜNEY

KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Asmalımescit Mah.
Terkoz Çıkmazı Sok.
Terkoz İşhanı No: 1/62
Beyoğlu - İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Ezgi Matbaası
Çobançeşme Mah. Altay Sokak No: 10
Yenibosna/İstanbul
Tel: 0212 452 23 26

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 60 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneydergisiistanbul@gmail.com
Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

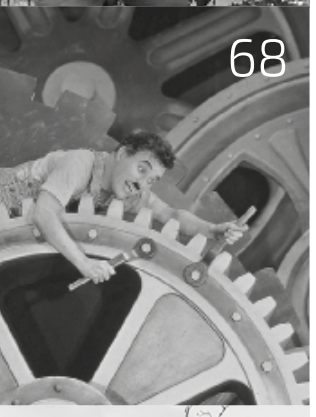

İÇİNDEKİLER

	3	GÜNEY'den Sizlere	
	5	Sosyal Medyadan	
	6	Sizlerden GÜNEY'e	
haber	**7**	Yılmaz Güney Belgeseli'nin gösterimi yapıldı	
	8	"Mersin Sokak Müzisyenleri Belgeseli"	Cihan Barış BUDAK
	10	Kürt PEN Merkezi - Navenda PENa Kurd	Gülsen GÜLBEYAZ
helbest	**11**	Ew a min	Xiyasedin Zaroj STÊRK
	12	Tê ji bîr bikî biçûk î	Salih KEVİRBİRÎ
şiir	**13**	Ey Mezopotamya	Med REŞİYAN
kapak	**14**	1968'in çağrısı bugün de geçerli...	Derya GÜMÜŞ
	16	'68 afişleri üzerine...	H. DEMİRCİYAN
	20	60'larda dünyada konuşulanlardan-Yazılanlardan-Düşünülenlerden Tarihte kadına yönelik erkek şiddeti	K. SCHRADER-KLEBERT
şiir	**23**	Bahar zindanlarda zahir olmuş babama	Emir BOLAT
deneme	**24**	Sanat ciddiyet ister...Yaptığını, yazdığını yıkma-yırtma cesareti ister!	Adil OKAY
şiir	**27**	Bol Sempozyumlu Sade Kahve	Taha İHSAN ÇETİN
	28	Meryem Xan	Selahattin ÇAM
helbest	**30**	Delîla / Delila	A. KARABAX
öykü	**31**	İblis Kulesi	Gülbin SODAN
	32	Münzevi	H. Cüneyt BOZKURT
	34	"Dil Kaşımak"	A. Kadir KONUK
biyografi	**36**	Azime Korkmazgil	Mehmet DESDE
	48	Unutturulamayan Devrimci Aydın: Suat Derviş	Mustafa DEMİR
	51	İlklerin Kadını: Sabiha Sertel	Mehmet UTKU
öykü	**54**	Umutsuz Gök	Turan DAL
deneme	**56**	Aşk, sanat, başkaldırı, mücadele	Temel DEMİRER
şiir	**62**	Bir anda	Direncen KUTANİŞ
	64	Atom tuvaletleri	Ganime GÜLMEZ
öykü	**66**	Gecikme	Süleyman DEVECİ
şiir	**67**	Hep kahır	Cevat BAYRAK
inceleme	**68**	İnsan ve Marksizm - Yabancılaşma (3)	Yavuz AKÖZEL
kitap	**76**	Işıltılar İmgeler & Ressamın Minör Dünyası	Ganime GÜLMEZ
	78	'Hınekî Şîn–Hınekî Jîn' / Biraz Mavi–Biraz Yaşam	Adil OKAY
	79	Aydın Dere'nin Kırık Sesler Kitabı Çıktı	
	80	'Hınekî Şîn–Hınekî Jîn' / Biraz Mavi–Biraz Yaşam	Adil OKAY
	80	Böyle Yaşandı	
	81	Kevirên şewit	Veysi ÜLGEN
şiir	**81**	Çocuk gözlerine bakamam ki	Rahime HENDEN
söyleşi	**82**	Sanatçı İsmail Güneş ile söyleşi	
sinema	**84**	Sinema Notları — Sezonun üç önemli filmi	Anuş PAZARCIYAN
	98	Karikatür	K. ÖNTAŞ
şiir	**99**	açlık	Tan DOĞAN

GÜNEY SATIŞ NOKTALARI

ADANA
- Kitapsan-Gazipaşa Bulvarı
- Kitapsan-Çakmak Plaza
- Kitapsan-T.Özal Bulvarı

AMED
- Lilav Kitabevi

AKHİSAR/MANİSA
- Kültür Kitabevi

ANKARA
- Dost-Kızılay
- Turhan-Kızılay
- İmge-Kızılay

DERSİM
- Etnik Kitabevi

ESKİŞEHİR
- Aşiyan Sahaf

ELAZIĞ
- Nehir Kitabevi

MERSİN
- Kitapsan-Mezitli
- Kitapsan-Akdeniz
- Kitapsan-Yenişehir

KONYA
- Kitapsan-Selçuklu

İSTANBUL
- Mephisto-Kadıköy
- Mephisto-Beşiktaş
- Mephisto-Taksim
- Semerkant-Taksim
- Pandora-Taksim
- Medya Kitabevi-Taksim
- Güney Dergisi Bürosu/Taksim
- Güney Kültür Merkezi-Esenyurt
- Rotinda Cafe-Avcılar
- Yaşam Agacı Derneği-Osmanbey
- Nostalji Kitap Cafe-Osmanbey
- Beyaz adam Kitabevi/Bakırköy

İZMİR
- Kitapsan-Konak
- Kitapsan-Alsancak
- Kitapsan-Gaziemir
- Kitapsan-Balçova
- Pan Kitabevi-Karşıyaka
- Yakın Kitabevi-Alsancak

SAMSUN

Tutunamayanlar Kitabevi/İlkadım

Emek Kitap
- http://www.emekkitap.com

SOSYAL MEDYADAN

Geçtiğimiz dönemde sosyal medya üzerinden paylaştığımız bazı görseller...

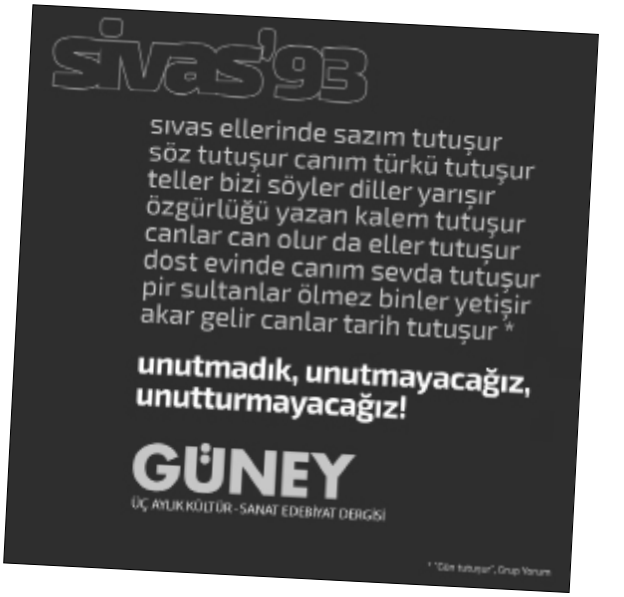

SİZLERDEN GÜNEY'E

■ Karikatür: Haydar Bayar

■ Karikatürler: Mehmet Boğatekin

Yılmaz Güney Belgeseli'nin gösterimi yapıldı

2 Eylül 2018'de, Güney Dergisi/Özer Film ortak yapımı olan **"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney"** belgeselinin gösterimi Almanya'nın Aachen şehrinde yapıldı. Belgesel gösterimini Güney Dergisi taraftarları düzenlemişti. Belgesel gösteriminin parolası **"Yılmaz Güney Bizimle"** idi. Gösterime 40 kişi katıldı.

Açılış ve devrimci mücadelede toprağa düşenlerin anısına yapılan saygı duruşunun ardından, üç arkadaş Yılmaz Güney'in kimi konulardaki sözlerini okudu. Sadık Toraman arkadaşımızın seslendirdiği şiirlerden sonra, belgesel film gösterildi. Belgesel film gösteriminin ardından Güney Dergisi adına Mehmet Desde bir konuşma yaptı. Konuşmada, Yılmaz Güney'in yaşam öyküsü ve siyasal görüşleri anlatıldı.

Yılmaz Güney'in komünist görüşlerinin O'nun sinemasını, sanatını belirlediğini belirten Mehmet Desde, Güney Dergisi'nin Yılmaz Güney'i bir bütünlük içerisinde değerlendirdiğini ve O'nun sanatına yön veren görüşlerinin unutturulmasına karşı mücadele ettiğini anlattı.

Daha sonra Sadık Toraman kendisinden ve Yılmaz Güney'den şiirler okudu. BBC'nin Yılmaz Güney ölmeden önce hazırladığı dokuz dakikalık belgesel ve Yılmaz Güney'in Mart 1984 Newroz'unda yaptığı konuşma izletildi.

Toplantının sonuç bölümünde, Mehmet Desde sorulan sorulara cevap verdi. Bir arkadaşımız Yılmaz Güney'le ilgili bir anekdotu anlattı. Ve toplantı sona erdirildi.

"Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı" Yılmaz Güney belgeseli ve gösterimden sonraki konuşmalar, okunan şiirler izleyiciler tarafından beğenildi.

4 Eylül 2018,
Aachen'den bir Güney okuru ■

■ **Fotoğraf: Arif Kılıç**, Mersin.

SOKAĞIN KALBİ ANLATILDI:
"MERSİN SOKAK MÜZİSYENLERİ BELGESELİ"

Fotoğraf Sanatçısı Ali Osman Abalı, Mersin'de sokak müziği yapan kişileri ve grupları tarihin büyük boşluğuna kaydetti. Abalı'nın yönetmenliğini yaptığı Mersin Sokak Müzisyenleri Belgeseli, 9 Haziran Cumartesi günü saat 19.00'da Mersin Elektrik Mühendisleri Odası'nda gösterime girdi.

■ CİHAN BARIŞ BUDAK

Her gün sabahın erken saatlerinde karışıp kaybolduğumuz sokakların bize anlattığı bir şeyler var. İçinde tarih olan, içinde ölüm ve yaşam arasında bir çizgi olan upuzun hikayeleri var. Köşe başında duran çöp konteynırının üzerinde yazan "*kalbinizden daha temiz*" cümlesinin hâlâ kirlenmemiş yerlerimize dokunan bir yanı var. İşte o sokakların bir ruhu bir de müziği var.

Sokak müzisyenleri! Adını ve anlamını karıştıkları kalabalıklardan alan, o kalabalıklara tınılar ve cümleler fısıldayan insanlar! Kimi öğrenci, kimi evli, kimi işsiz, kimi kimsesizliğin içinden çıkıp gelmiş. Her gün enstrümanıyla, sesiyle, şarkılar ve türküleriyle sokağın nabzını tutmuş, sokağın kalbi olmuş.

Barış Bıçakçı *"Baharda Yine Geliriz"* kitabında şöyle der: *"Çıkıp bir sokakta yürüsek, şehrin boğazına kaçmış gibi oluruz."* Büyük AVM'lerin, ruhumuzu çalan betonların işgal ettiği Mersin'de her fırsatta şehrin boğazında, kendi sokağımızda hâlâ dünyaya iyi şeyleri haykıran sokak müzisyenlerini Ali Osman Abalı kayda aldı, onların belgeselini çekti. Abalı belgeseli şöyle anlattı: *"10 yıl önce Mersin'de sokak müziği denince bir - iki grup akla geliyordu. Bunun zaman içerisinde artığını gözlemledim. İşim de belge altına almak olduğu için 2017 Haziran ayında çalışmalara koyuldum. Sokak başlarında, otobüs duraklarında şarkı - türkü söyleyip insanları motive eden, ekmek parası peşinde koşan sanatçıların hayata bakışlarını, yaptıkları işin zor ve eğlenceli taraflarını anlatmaya çalıştım."*

"Bu İşi Kolektif Bir Anlayışla Yaptık"

Grup Waweyli, Berjuhi, Perperik, Yegâh, Ardil ve İlker Zorer'in kayda alındığı belgeselin yönetmen ve görüntü yönetmenliğini Ali Osman Abalı yaparken; kurgusunu Şerif Polat ve Ali Osman Abalı, renk düzenlemesini Ümit Demir, hava görüntüsü çekimlerini Haluk Doğan Güneş, ses miksajını Erdem Altınses, afiş tasarımını Tülin Şahin Okay, seslendirmesini Cihan Barış Budak, özgün müziğini Bager Şen, metin yazarlığını Adil Okay, çevirisini ise Mustafa Akgün yaptı. Belgeselin 9 Haziran'da yapılan gösterimine ilgi yoğun oldu. Belgeselde yer alan müzisyenlerin de katıl-

Abalı'nın yönetmenliğini yaptığı Mersin Sokak Müzisyenleri Belgeseli'nden bir sahne...

dığı gösterim sonrası Ali Osman Abalı'yla yapılan söyleşide *"Büyük sermayelerden katkı alınabilirken siz bunu neden tercih etmediniz?"* sorusuna Abalı *"Biz bu işi kolektif bir anlayışla yaptık. Düşük bir bütçeyle ortaya böyle bağımsız bir belgesel çıkarttık. Çünkü herkes elinden gelen desteği sundu. Kimi çekimde mikrofon tutarak, kimi arabasıyla, kimi metinlerde, kimi çeviride, kimi seslendirmede kimiyse fikir verme konusunda yüreğini koydu. Onların bu afişte isminin yazması bizim için daha değerlidir. Herhangi bir büyük sermayenin logosunun bu afişte yer almasındansa bu işe yüreğini koyanlarının isminin yazılı olması daha anlamlıdır"* dedi.

Halkın Desteği

Belgeseli izlemeden birkaç gün evvel sahilde bir grubun zabıta müdahalesine maruz kaldığını belirten bir izleyici, tanık olduklarını dile getirdi. Belgeselde yer alan ve sözü edilen müdahaleye maruz kalan Ardıl grubundan Eray *"Bahsettiğiniz müzisyenler bizlerdik. Halk bize destek vermek istiyor bu tip durumlarda. Ama biz halkla kolluk kuvvetlerini veya zabıtaları karşı karşıya getirmek istemiyoruz. Çok hassas bir çizgi bu. Ama yine de bize ve bütün sokak müzisyenlerine destek veren herkese teşekkür ediyoruz"* ifadelerini kullandı.

AVM Müzisyenliği ve Sokak Müzisyenliği

Söyleşide son olarak AVM'lerde ve sokaklarda yapılan müziklere dikkat çekildi. Bir izleyicinin *"Mersin'de sokak müziği de iki kola ayrılıyor. Bir tarafta 'en azından AVM'de Mahzuni, Neşet Ertaş çalabiliyoruz' diyen bir grup diğer tarafta sokakta Kürtçe, Ermenice şarkılar da söylemeyi tercih eden bir grup. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusuna Abalı, *"Belki AVM'lerde daha fazla para kazanırlardı ama sokak müzisyenliği bir duruş meselesidir. Biraz da sert yapılan bir iştir. Dünyanın başka yerlerinde çok iyi albüm satan sanatçılar albümlerini kırıyor, 'ben artık sokakta alternatif işler yapacağım' diye başlıyor mesela. Bizim ülkemiz buna hâlâ hazır değil. Belgeseldeki arkadaşlar bu duruşu paraya tercih eden arkadaşlar. Onların çabaları özgürce her dilden şarkılar, türküler söyleyebilmek. Bir şeyler anlatabilmek. AVM'lerde çalan arkadaşlara da bir şey diyemem. O da onların tercihi, onların da yaşamlarını idame ettirme gibi bir kaygıları var sonuçta"* dedi.

Mersin Sokak Müzisyenleri Belgeseli, şu günlerde festivallere gönderilmeyi ve daha büyük kitlelere ulaşmayı bekliyor. Ali Osman Abalı, *"bu işe çok emek harcadıklarını, hayata baktığı pencereden buna benzer yeni çalışmalar yapma hazırlığında olduğunu"* söylüyor. ■

"Kürt Edebiyat Aynasında Siyasi İslam'ın Değerlendirilmesi" konulu Edebiyat Günleri'nin katılımcıları...

KÜRT PEN MERKEZİ - NAVENDA PENA KURD

'The Debate on Political İslam in the mirror of Kurdish Literature'

■ GÜLSEN GÜLBEYAZ

03 – 05 Ağustos tarihleri arasında Almanya'nın Braunschweig kentinde "Kürt Edebiyat Aynasında Siyasi İslam'ın Değerlendirilmesi" konulu Edebiyat Günleri düzenlendi.

İlk gün, farklı ülkelerden, yoğun olarak Avrupa'dan gelen kırk dokuz davetli; yazar, şair, yayıncı, dil bilimci, araştırmacı, gazeteci... organize komitesi tarafından Jugendherberge Braunschweig seminer salonunda karşılandı. Konuklar selamlandıktan sonra, dünyada özgür düşünce mücadelesinde düşenler, DAİŞ saldırılarında yaşamını yitirenler için bir dakikalık saygı duruşu ile Edebiyat Günleri başlatıldı. Ardından organize sorumluları, Kürt PEN Merkezi eski başkanlarından yazar, şair, dil bilimcisi Dr. Zerdeşt Haco ve öğretmen, yazar, şair Kürt dil bilimi doçenti Xiyasedin Za-

Yazar, şair, dil bilimcisi Dr. Zerdeşt Haco ve öğretmen, yazar, şair Kürt dil bilimi doçenti Xiyasedin Zaroj Stêrk...

roj Stêrk ve Kürt PEN Merkezinin eş başkanı, şair, yazar, Dr. Berivan Doski açılış konuşması yaptılar. Açılış konuşmalarının ardından davetliler kendilerini kısaca tanıttı, çalışma alanları hakkında katılımcılara bilgiler verdiler.

Doçent Xiyasedin Zaroj Stêrk Edebiyat Günlerine çok farklı ülkelerden, kıtalar ötesinden davetlilerin katılması konusunda: "Doksanlı yıllarda kurulmuş olan Kürt Pen Merkezinin üyeleri dünyanın her tarafındalar. Çünkü tarihler boyu ülkeleri, toprakları defalarca parçalanan Kürtler, aynı şekilde dünyanın da her tarafına parça parça yayılmış durumdalar. Kendi ülkemizin doğusundan batısına, güneyinden kuzeyine birçok ülkeden üyemiz olduğu gibi genel olarak Avrupa ülkelerine yayılmış üyelerimizin yanı sıra Uzak Asya, Kafkas, İran, Irak, Suriye, Türkiye, Afrika, Amerika; kısacası dünyanın dört kıtasından üyemiz bulunmaktadır." yorumunu yaptı.

Tanışma oturumundan sonra siyasi İslam üzerine hazırlanan 5 bilimsel araştırmanın sunumu yapıldı. Konuşmacılar yoğun olarak düşünce, felsefe tarihi ve dinlerin oluşumu üzerinde durdular. Kürdistan'ın İslamlaştırılması süreci ve toplum üzerinde yarattığı etkileri yorumladılar.

Edebiyat Günlerinin ikinci günü, sabah erken saatlerde başlayıp akşamın ilerleyen saatlerine kadar sürdü. Davetliler on beşer dakikalık sunumlarında din düşüncesi ve etkilerinin Kürdistan toplumu üzerindeki etkilerini yansıtan yorumlarda bulunup edebî eserlerinden bölümler, şiirler, makaleler okudular.

Sunum aralarında klasik Kürt müziğinin unutulmuş eski eserlerini yeniden derleyip aranje ederek canlandıran müzisyen, öğretmen Sebahadin Xoce, ud eşliğinde çeşitli eserler icra etti. Yazar ve şairlere okumalarında enstrümantal müziklerle eşlik ederek üç gün süren Edebiyat Günlerine müziğin gizemini kattı.

Edebiyat Günlerinin üçüncü ve son günü sabahı, Goslar yakınlarındaki tarihi bir

Ew a min

O benim

■ **XİYASEDİN ZAROJ STÊRK**

Ew a min e	O benimdir
Ew a min	O benim
a te ji min diziye	senin benden çaldığın
jiyana min	yaşamım
a tu bi nanê xwe dixwî	ekmeğine katık yaptığın
Ew a min e	O benimdir
Ew a min	O benim
a te ji min diziye	senin benden çaldığın
evîna min e	sevdamdır
sibeya min pê re can e	yarınım onunla candır
Ew a min e	O benimdir
Ew a min	O benim
a te ji min diziye	senin benden çaldığın
azadiya min	özgürlüğüm
tenê ji bo wê dimirim	yanlız onun için ölürüm
tenê ji bo wê	yalnız onun için
Ew a min e	O benimdir
Ew a min	O benim
a te ji min diziye	senin benden çaldığın
te jî kiriye kole min jî	seni de köle etmiş beni de
dev ji diziyê berde	vazgeç hırsızlıktan
cirma xwe navêje ber deriyê min	cürümünü atma kapımın önüne
azad be di postê xwe de	özgürleş postunda
e jî ben de	
e jî di postê xwe de	ben de kendi postumda

(Kürtçeden çeviri)

müzeye yapılan ziyaret ve öğlen yemeğinin ardından Edebiyat Günleri hakkındaki eleştiri ve yorumlarını almak için katılımcılara söz verildi. Yazar, şair, araştırmacı katılımcılar birbirlerine kitaplarını takdim ettiler.

Kürt PEN Merkezinin 15 yıllık üyesi, eski yönetim kurulu üyelerinden, bir dönem İstanbul temsilciliğini üstlenmiş; gazeteci, çevirmen, yazar, şair Salih Kevirbirî bu sene düzenlenen etkinliğe dair: "Birçok yazarı destekleyen Kürt PEN Merkezi bizim için çok önemli bir kurumdur. Bu etkinliklere katılmam bana yeni yazarlarla tanışmak, onlarla tekrar buluşmak; bir araya gelerek kitap ve fikir alışverişi yapmak olanağı sağlıyor. Bu sebeple bu etkinliği destekliyorum. Bu sene yeni arkadaşların katılmış olması ve işlenen konu çok önemliydi. Salonun ses ve klima gibi birkaç teknik sorunu dışında çok güzel ve verimli geçti." yorumunu yaptı.

Yazar Gülsen Gülbeyaz, Kürt dil bilimi doçenti, şair Xiyasedin Zaroj Stêrk, gazeteci, çevirmen, yazar, şair Salih Kevirbirî Kürt PEN Merkezinin etkinliğinde tanışıp fikir alışverişi yapmak olanağı buldular.

Kürt PEN Merkezi, 03-05. 08. 2018 tarihlerinde Braunschweig'da organize ettiği, Kürt Edebiyat Aynasında Siyasi İslam'ın Değerlendirilmesi, konulu Edebiyat Günleri ile ilgili 15.08.2018 tarihinde bir sonuç bildirge-

Tê ji bîr bikî biçûk î

■ **SALİH KEVİRBİRÎ**

Ji min pirsî rojek;
"Lo hevalo, çima xemgîn î?"
Min got, "Dilê min şika ye!"
Got; "Tê ji bîr bikî, biçûk î"

Sal borîn, bihar hat,
zivistan nema,
Kulîlk vebûn, roj şewitî,
gul nema.
Li van çiyayen qeşayî bixwe
Jî berf heliya,
Lê derd ji min kêm nebûn.

Unutursun küçüksün

Sordu bir gün bana;
"Hey arkadaş, neden üzgünsün?
"Kalbim kırık benim" dedim.
"Unutursun küçüksün" dedi.

Geçti yıllar, çattı bahar,
kalmadı kış,
Açtı çiçek, yandı güneş,
kalmadı gül.
Şu buzlu dağlarda bile,
eridi karlar,
Bir tek benden eksilmedi dertler.

si yayınladı. Bildirgede bütün katılımcıların hemfikir olduğu temel düşüncelerin başında; din ve siyasetin birbirinden ayrı tutulması gerekliliği ve Kürt aydınlarının, edebiyatçılarının asli görevlerinin; toplumun vicdanı olmak, insan dostluğunun değerlerine sahip çıkmak, çok renkliliği ve hoşgörüyü ilke edinmek olduğu, bunun yanı sıra Kürt edebiyatının çok renkli ve zengin olan toplumunun da aynası olduğu geliyordu.

"Barbarlığı ve şiddeti kendine rehber edinen sözüm ona siyasi İslam'ın yaptığı soykırımları lanetliyor ve mahkûm ediyoruz."

Edebiyat Günlerinde katılımcıların hemfikir oldukları diğer konular:

Bütün dinlerdeki şiddet, uygar ve demokrat olan insanlığın değerlerine karşıdır. Politik İslam'ın şiddet savunucularının sistemi, halka sürekli zulüm ve zorbalık uygulamanın sistemidir. Bunun en kötü tecrübelerini yaşayan Kürt halkının durumu apaçık ortadadır. Okumamışlık, cahillik, şiddeti kılavuz eden politik İslamcılara sürekli imkân sunar. Ve bu sebeplerden cahillik ve okumamışlıkla bir mücadele içinde olunmalı, din ve düşünce açısından çok renkliliğin yurdunda, özgür düşünce ve demokrasi sürekli savunulmalı; hayat bulmalıdır ve çok renklilik, anayasaya yerleştirilecek azınlık haklarıyla korunmalıdır.■

Ey Mezopotamya

■ MED REŞİYAN

Anlatamadım seni ey Mezopotamya
Sürgün toprakların anasıyım
Ezilmişim,vurulmuşum yüzyıllardan beri
Gotiler'in, Hurriler'in Med'lerin
kavgasıyım

Ne acılar ne zulümler gördüm
Zalim pusularda kırılan dalların kayıp şehriyim
Çarçıra meydanında
Darağacında çırpınan yüreklerin isyanı

Kawa'nın başkaldırısıyım
Gever'den, Zagros'a uzanır köklerim
Seyit Rıza'nın çığlığıyım mazlum bir direnişte
Nemrud'un eteğinde yasaklı bir sevda

Yangın destanların sesiyim asi Fırat'ta
Dicle'de haykıramadığım bir türkü
Kefensiz düşlerin kara yazgısıyım
Kasırgaların hışmında
Vatansız aşkların yarasıyım işgal altında

Toplu mezarlar yatar bağrında
Bir yanım Ağrı bir yanım Dersim, Koçgiri
Açlığın sefaletin, katliamların diyarıyım
Tarih yazmaz beni
Sınırlara tutsak bir yaşamın adıyım

Kan ağlar dağlar, ovalar bir ananın sırılsıklam
gözyaşlarında
Karanlık sulara çekilmiş bir nefestir ölüm
Bir adım ötede
Dikenli tellerle parçalanmış bir hasrettir bedenim...

Utanırım ele güne karşı
Utanırım yalın ayak çocuklardan
Utanç zindanlardan, kuşatılmış şafaklardan,

Can çekişen akşamlardan
Hain gecelere sığdıramadım seni ey Mezopotamya...

02.03.2017

1968'İN ÇAĞRISI BUGÜN DE GEÇERLİ...

"GERÇEKÇİ OL, İMKÂNSIZI İSTE!"

■ **DERYA GÜMÜŞ**

Bu yıl bütün dünyada isyanın yılı, değişmeye, özgürlüğe, sevgiye çağrı hareketinin yılı 1968'in 50. yıldönümü…

Nedir '68?

'68 bütün sisteme, geleneklere, alışkanlıklara 'normlara' isyanın adıdır.

'68 yeniyi aramanın adıdır. Değişikliğin, özgürlüğü aramanın adıdır…

'68 işçi ayaklanmasının adıdır...

'68 bütün ezilenlerin isyanının adıdır...

Feministlerin kendilerini açıkça ifade ettikleri, lgbt gibi cinsel tercihini saklayanların baskılara isyanının adıdır '68...

'68 ülkelerimizde gençliğin antiemperyalist isyanının, işçi ve emekçilerle birliği aramasının, toprak işgallerinin, üniversite işgallerinin "devrim için siperlere dayanma" çağrılarının adıdır.

Kültür alanında '68 dünyada gerçek anlamda bir devrimin adıdır!

Sinemada, tiyatroda, dansta, resimde... sanatın tüm dallarında atılımın adıdır '68…

Bu listeyi daha da uzatmak mümkündür...

Peki, neden bir kez daha yineliyoruz bu gerçekleri? Neden tekrar tekrar üzerinde duruyoruz bu konunun?

Bunun nedeni sadece 1968 hareketinin 50. yıldönümü olması, yuvarlak bir rakama ulaştığı için yapılan sıradan bir vurgu değildir.

Hayır, bizim bu harekete evet 50. yıl dolayısıyla hatırlamak, hatırlatmak istememizin en önemli nedeni bu hareketten öğrenmemiz gerektiğini vurgulamaktır. Bugün böylesi bir harekete ülkelerimizde de, dünyada da ihtiyaç vardır. Böylesi bir hareketle ancak gerçek anlamda kimi haklar elde edilebilir, bazı şeyler değişebilir.

'68'den öğrenmek gerek…

Suriye'de, Yemen'de, Filistin'de... ve dünyanın birçok yerinde emperyalist çıkarlar temelinde savaşlar sürüyor. 1968'de devrimcilerin, ilericilerin tavrı, emperyalist savaşlara karşı çıkmak olmuştu. Onlar ezilen halkların verdikleri bağımsızlık ve kurtuluş savaşlarına destek vermiş, emperyalistlerin çeşitli ülkeleri işgal etmelerine karşı çıkmışlardı. Bugün de yapılması gereken budur! Emperyalistlere ve yerel gerici, sömürgeci güçlere, onların bölge halklarını birbirlerine kırdırma, düşmanlaştırma heveslerine karşı çıkmak, ezilen, boyunduruk altında tutulan halkların yanında durmak görevdir! '68 hareketinden öğrenilmesi gereken şeylerden birisi budur!

Bugün gerek ülkelerimizde, gerekse kapitalist-emperyalist sistemin istisnasız her ülkesinde işçiler, emekçiler üzerinde yoğun bir baskı ve sömürü uygulanıyor. Özelleştirme, taşeronlaştırma sonucu işçiler kölelik ücretiyle çalıştırılıyorlar. İşçilerin, emekçilerin hak arama mücadelesi, sendikal örgütlenmesi baskı ve terörle engelleniyor. Anayasal hak olan sendikalaşma hakkını kullandıkları için işçiler işten atılıyor. Hak arayanlar kolluk güçleri tarafından tutuklanıyor, işkencelerden geçiriliyor, hakkını aradığı için ağır cezalara çarptırılıyorlar! İşçiler ve emekçiler üzerinde faşizmin sopası eksik olmuyor! Onbinlerce işçi sefalet ücreti karşılığında ağır, güvencesiz, sigortasız, iş güvenliğinin olmadığı işlerde çalışmak zorunda bırakılıyor.

’68 hareketini gerçekleştirenlerden işçi sınıfının mücadelesi noktasında öğrenecekleri-mi̇z var:

En başta onlar işçilerin, emekçilerin kapitalistlere karşı sınıfsal mücadelelerinde emekçilerden yana tavır koydular. Gençliğin mücadelesi ile emekçilerin mücadelesinin birleşmesi gerektiğini savundular, buna uygun bir pratik sergilediler. Bugün de yapılması gereken budur.

Faşist bir devlet tarafından “yönetiliyoruz”. Demokrasinin adı var, kendi yok! Gerici, ırkçı, “tek”çi yaşam tarzı topluma dayatılmaya çalışılıyor. Devlet zor ve şiddet tekelini yoğun bir şekilde kullanarak muhalif olanları, hakkını arayanları sindirmeye, korkutmaya çalışıyor. Hukuk tam anlamıyla egemenlerin lehine işliyor. Haklının değil, güçlünün düzeni hüküm sürüyor! Baskı altında tutulan, her türlü hakkı hukuku gaspedilmiş halklar için bir hapishaneden farklı olmayan bir ülkede yaşıyoruz. Özgürlüğe ekmek kadar, su kadar ihtiyaç var. Ve ama bu ülkede, bu devletin varlığı koşullarında halkların özgürlüklerini kazanması hayaldir!

Toplumun kaba resmi…

Bu devletin varlığı koşullarında gericilik hükmünü katmerleştirilerek sürdürmektedir. Devletin çizdiği sınırlar çerçevesinde hareket etmeyenler çeşitli yol ve yöntemlerle sindirilmeye çalışılmaktadır. Bilimsel eğitim, özgür ve özerk üniversite eğitimi, bilimsel gelişme sadece lafta vardır. Siyasal İslamcı faşist iktidar ırkçı kemalist kesimin elinden aldığı bu alanı din ağırlıklı bir hâle getirmeye çalışmaktadır... Kültür alanında da tüm cumhuriyet dönemi boyunca hükmünü sürdüren ırkçı, faşist kültür politikalarına devam edilmektedir. Sinemada, tiyatroda, dansta, resimde... kısaca sanatın hemen her alanında tam bir abluka sözkonusudur. Dinci, gerici faşist iktidar bir yandan kendi dinci-gerici siyasetine uygun “sanat”ı, “sanatçıları” desteklerken, diğer yandan muhalif olan, ilerici olan sanatı, sanatçıları baskı ve terörle, kışkırtmalarla, provokasyonlarla sindirmeye susturmaya çalışmaktadır.

İçinde yaşadığımız toplumun kaba resmidir buraya kadar anlattıklarımız... Eksiği vardır, fazlası yoktur.

Bu baskı ve zulümden, gericilikten kurtulmak mümkündür!

Bunun için köklü bir değişim gereklidir, zorunludur!

Yeter ki, ’68’liler gibi “gerçekçi olup, imkânsızı isteme” cesaretini gösterebilelim. Yeter ki, “İsyan!” diye haykırıp ortaya çıkabilelim! Yeter ki, sorunların bütünselliğini kavrayıp bir bütün olarak kurtuluşu, devrimi örgütleyebilme bilincine, kararlılığına, pratiğine sahip olabilelim. Yeter ki, örgütlenebilelim ve kitleleri harekete geçirmek için çalışabilelim!

Yanlıştan da dersler çıkarmalıyız...

Onlar, ’68’liler “Gerçekçi ol,imkânsızı iste!” diyorlardı... Bu daha sonra “kurumların uzun yürüyüşle içerden fethedilmesi” saçmalığıyla terk edildi. Hareket reformizmin bataklığında boğulup gitti. Her alanda devrim talebinin yerini, gerçekte hep geriye gidişin adı olan reformcuklar için mücadala talebi aldı. Hep imkânsız görünen istenip onun için mücadele edilecek yerde “ehven-i şer” seçildi...

Bizim bu olumsuzluktan da öğrenmemiz gerekiyor: Devrimi reform hayallerine kurban etmeyeceğiz. Gerçek reformların ancak böyle bir mücadelenin yan ürünü olabileceğinin bilinciyle hareket edeceğiz…

Ve elli yıl sonra da ’68’in çağrısını kendimize örnek alacağız;

“Gerçekçi ol”up, “imkânsızı iste!”yecek ve haykıracağız: “İsyan, ille isyan!”

16 Eylül 2018 ■

“İSYAN, İLLE İSYAN!”

’68 AFİŞLERİ ÜZERİNE...

’68 DEVRİMCİ ATILIM RUHUNA İHTİYAÇ VAR!

■ H. DEMİRCİYAN

’68 baharında Paris yine devrimci bir dalgaya önderlik ediyordu. Her alanda kendini gösteren başkaldırı sanatın bir parçası olan duvar yazıları ve duvarlardaki afişlere de yansımıştı. Zehir kusan Fransız burjuva basınına alternatif afişler süslemekteydi Paris sokaklarını… Bu yazımızda 1968 devrimci dalgası sırasında yalnız Paris’te değil dünyada sokak duvarlarında yer alan afişlere yer veriyoruz.

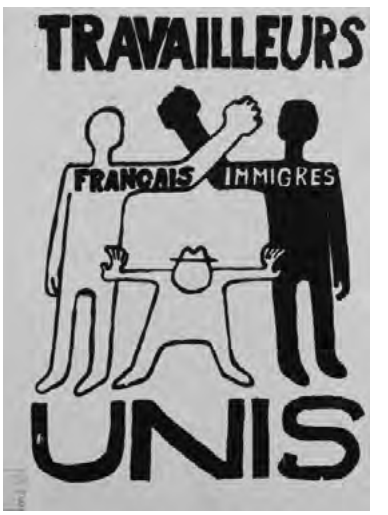

İşçilere seslenen afişlerde **“Tüm (burjuva) basın zehirli, bunun için afişleri okuyun!”** demekte yerden göğe kadar haklılar. Çünkü devrimci ’’68 dalgası başladığında, Fransız burjuva basını kirli-yalan yanlış bilgilerle ağız birliği edip harekete saldırdılar. Bizde Gezi direnişinde olduğu gibi...

Çeşitli afişler emekçilerin birliğini öne çıkarıyor, burjuvazinin toplumu bölme çabalarına karşı **“Fransız ve göçmen emekçiler birlikte!”** harekete çağrılıyordu. Dini-imanı ve milleti para olan kapitaliste karşı Karl Marks’ın dediği gibi **“Bütün İşçiler Birleşin!”** bugün de her

zamankinden daha değerli bir slogandır.

'68 Baharında Fransa'da grev dalgası yükselirken afişlerdeki

"Sınırsız Grev" sloganıyla adeta "Grev işçi sınıfının bir savaş okuludur!" diyen Lenin'in kulakları çınlatılıyordu.

Kavga emekçilerin özgürlük kavgası ise bu kavgada, afişte belirtildiği gibi, **"İşçiler, köylüler ve öğrenciler dayanışma içinde!"** olmak zorundadır. Ancak bu dayanışma sömürücülerin ve onların temsilcilerinin gırtlağını

sıkabilir. Ne yazık ki; bu dayanışmadan yoksunluk tersi durum yaratmıştır. Sömürücüler ve asalaklar emekçilerin boğazını sıkmakta, onlar sessiz kaldıkça da bu durum devam etmektedir. Milyonlarız demek yetmez "dilim varmıyor ama kabahatin çoğu" çarkı döndürenlerde!

'68'de Fransa'da bir taraftan devrimci dalga yükselirken diğer taraftan burjuvazi seçim derdindeydi. Ulusal Meclis seçimleri sokakta protesto edilirken, bu durum tam da ateşli günlerin ortasındaki alternatif olarak **"Mücadele sandıkta değil fabrikalarda devam ediyor"** afişine yansıyordu.

''68 Hareketi'nin Türkiye'de bulduğu karşılık devrimci gençliğin sokaklara çıkıp "**Bağımsız Türkiye!"** sloganlarına **"6. Filo**

Defol!" sloganı da eklenmişti. Denizler, Mahirler, İbrahimler ABD emperyalizmine karşı bayrak kaldırmışken, bugünün AKP ve MHP içinde yeralan milliyetçi ve İslamcı faşistleri devrimcilere ve komünistlere karşı yerli saldırganlardı. Geçen dönem

TBMM'de Meclis Başkanlığı yapan AKP'li faşist İsmail Kahraman da bu faşistlerden biriydi örneğin... Dönemin Kanlı Pazar'ı unutulmadı!

Her alanda **"Özgürlük!"** ''68 devrimci dalgasının mottosuydu. Burjuvazinin özgürlük hareketini kırmak için yaptığı ise bu harekete kolluk güçleriyle saldırmak, tutuklamak, işkence ile gözdağı vermek olmuştu.

"Bunlar Fransayı bir hapishane yapmak istiyor!" afişinde durum doğru tespit ediliyordu. Tüm saldırılara karşı **"DİREN!"**, **"Haydi özgürlük için zincirleri kıralım!"** gibi duvar afişleri özgürlüğü kazanmak için direniş çağrısıydı.

"Güzellik sokaklarda!" "Sen

de katıl, sen de diren!" diye seslenen afişler burjuvazinin jopuna-silahına ve topuna karşı **"Kendini savun, korkma!"** sloganlarıyla tamamlanıyor, **devrimci ruhu** bulaşıcı hale getiriyordu.

Mahir Çayan'ın "Devrim yolu engebelidir, dolambaçlıdır, sarptır... Devrim kavgası uzundur" sözü ile **"Mayıs '68 uzun bir kavganın başlangıcıdır!"** afişindeki slogan doğru bir tespiti

ifade ediyordu.

'68'den bugüne 50 yıl geçti. Temeli sınıf kavgasına dayanan bu mücadele her alanda sömürü sistemleri mavi gezegende son bulana kadar devam edecektir! Emperyalist barbarlığın alternatifi her zaman vardı ve varolmaya devam ediyor.

Bir afişte şöyle yazıyordu **"Kapitalizmin karanlığına karşı mücadeleye devam!"** buna

eklenecek tek şey "**Ya barbarlık ya sosyalizm!"**dir.

Gerçekçi ol! İmkânsızı iste! Zoru başar!

29.08.2018 ■

"Haydi çalış! İşe yaradı, çalışıyor!"

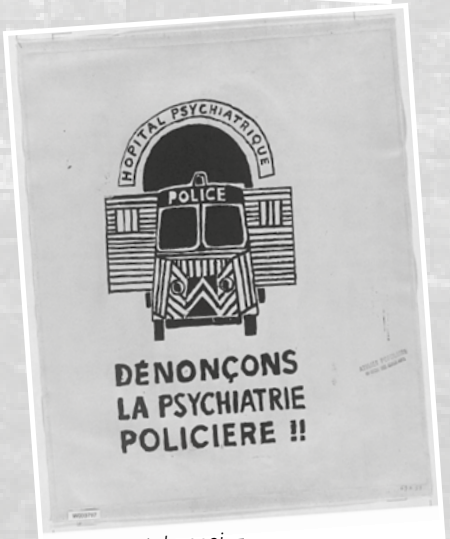

"Akıl Hastahanesi —
Polisin psikiyatrisini kınıyoruz"

"Normale dön"

Şiir sokakta! Hayallerini yaşa!

'68 Duvar Yazılarından...

Elbette afişlerin ötesinde duvarları süsleyen yazılar da bir nevi **duvar gazeteleri**ni andırıyordu. Bunlardan birkaçını aktarıyoruz.

Düş gerçektir!

Kaldırım taşlarının altında kumsal var!

Abartı yeniyi yaratmaya başlamaktır!

Barikat sokağı tıkar ama yolumuzu açar!

Bahar isyancıdır

1968'de özgür olmanın anlamı saflara katılmaktır!

Başkaldırı ve sadece başkaldırı ışığın yaratıcısıdır ve ışık sadece üç biçim alabilir: şiir, özgürlük ve aşk

Ölüm kaçınılmaz bir karşı devrimdir!

Şiir sokaklardadır!

Tanrı, senin bir solcu entelektüel olduğundan kuşkulanıyorum!

Beni özgürleştirme, ben o işi kendi başıma yapabilirim!

Ben hiç kimsenin hizmetinde değilim! (ne halkın ne de onun önderlerinin!)

Fermuarlarını açtığın sıkıkafanı da aç!

Bir tüketici mi yoksa bir katılımcı mısın!

60'LARDA DÜNYADA KONUŞULANLARDAN-YAZILANLARDAN-DÜŞÜNÜLENLERDEN

Karin Schrader-Klebert[1]

TARİHTE KADINA YÖNELİK ERKEK ŞİDDETİ TEKELİ[2]

Tarihsel olarak kadına yönelik erkek şiddeti tekeli; kadının üretim sürecine katılımsızlığı temel ilkesi üzerinde şekillenir. İnsanlık tarihinde kadın; doğanın kavranması, ona vakıf olunması sürecine ve bütün bunların sonucunda şekillenen insanın insana hükmetmesi sürecine katılan değildir.

Kadın bilinci, kadının kendisinin bizzat belirlemediği bir süreç içerisinde şekillendirilmiştir. Kadın vasfı, aslında onun kendisine ait olmayan ve her defasında sadece; kendisine verilen, alınan, hediye edilen, yasaklanan, dağıtılan, izin verilen bir aktivite ürünüdür. Tarihsel olarak kadın bilincinin gelişim seyri böyledir.

Tüm zamanların ağır ve zahmetli işlerini gören kadınlar, çiftçi kadınlar, fabrika işçisi kadınlar, işçi kadınlar, sekreterler; bir iş sürecinin enstrümanları konumunda bırakılmıştır. Bu iş sürecinin sınırlamaları yoluyla kadın, bu iş sürecinde kendi tarihi olmayan biçimde konumlandırılmıştır. Yani kadının kendisini bir diğerinin egemenliği altında bulması, ötekileşmesi, bir tesadüf değildir. Kadının kul, köle ya da işçi olarak doğması, bir tesadüf değildir. Servet ya da iktidar dağılımında hiçbir zaman katılımı sağlanmayan da kadın olduğu gibi, **insanlık tarihinin başından itibaren; biyolojik yapısı kaderinin ölçütü haline getirilmiş olandır.** Ve bundan dolayıdır ki kadının nasıl bir cins olduğu; kendi tasarrufunda koşullandırılmayarak, çözündürülmüş halde bırakılmıştır [bahsedilen çözündürme; bir kimyasal maddenin başka kimyasal maddeler içerisine atılarak, onlarla kimyasal tepkimeler dahi vermeden çözündürülmesi olarak kullanılmıştır. Kabaca erime olayı diyebiliriz -çn.-]. Böylelikle kadın; üretim sürecinde daima erkeğin özel mülkiyeti durumunda bırakılmıştır.

Kadının üretim içerisinde kendini dönüştürme, kendi yaşam koşulunu, kendi ihtiyaçlarını değiştirme olanaksızlığı, üretim ilişkilerindeki konumunun olanaksızlıklarına tabidir. **Bu sebepledir ki kadın; hiç bir zaman kendi ihtiyaçlarını belirleme, bunları yansıtma ve kazanmanın aktif kudreti-kuvveti olmamıştır.** Kendi arzularının kaynağı olan bedeni de daima ve sadece,

1 Sosyolog Karin Schrader-Klebert, 68 hareketinde yer almıştır ve o dönem kurulan ilk Kadın Meclisleri'nin kurucularındandır. Bu çalışmalarını günümüze dek çeşitli biçimlerde sürdürmektedir.

2 Hans Magnus Enzensberger Kursbuch, Sayı: 17. Haziran 1969 (yazının tamamı "Kadın Kültür Devrimi" ana başlığı altında, toplam 45 sayfadır. Kursbuch 17'nin tamamı Kadın-Aile-Toplum içerikli, 68 dalgasının düşündürdükleri üzerine yazılardan oluşmaktadır. Yine bu sayıda; o dönem denenen komün yaşamları ve çocuk eğitimi üzerine de yazılar mevcuttur.).

olumsuzlanan [kadının erkeği tahrik eden cins; negatif cins, kötü cins haline getirilmesi –çn-] özel bir erkek arzusunun teklifsiz kapısı olarak bağlantılandırılmıştır. Bütün bu tarihsel gelişim seyri içerisindeki kültürel baskılar altında, kadının sessizlikleri bozmasına, kendi özel tercihlerinin gelişimine yer bulmasına çok nadir rastlanır.

Kadının kendi bedeninin doğasının gösterdiklerini anlamasına, bedeni üzerindeki tasarruf hakkına, kendi kendini şekillendirmesine, değiştirmesine izin verilmez. Kadın bedeni, tarihsel olarak doğanın soyut bir parçası olarak bırakılır. Soyuttur çünkü; kadın bedeni sadece erkeğin onda gördüğüdür. Bedeni kendisi için değildir, doğanın vücuduna müsaade ettiği şeyleri kendi kavrayışıyla keşfetme olanağı bulamamıştır, bunlara bizzat kendi iradesiyle tepki verememiştir. Aksine, kadın bedeni erkeğin onun hakkında düşündüklerinin yansıtıcısıdır; tarihte erkek onu nasıl tasarladıysa ve nasıl bir kullanım nesnesi haline dönüştürdüyse, budur kadın bedeni. Erkek, kadının kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkını inkâr ederek ve bu bedeni kendisi için talep ederek, doğanın keşfi-kavranışı sürecini kendi tekeline alarak, bu bedeni doğanın soyut bir parçası haline getirir. Sonrasındadır ki bu soyut parça, kadın bedeni; tabiat ananın kutsal damarı olarak kutsanarak ya da henüz zapt edilmemiş doğanın dehşet saçan kötülüğü olarak, baskıcı bir kültür içerisinde boyun eğdirilerek edilgen bir parça haline getirilir.

Bu yüzdendir ki kadın bedeni, yani koşulsuz teslim edilebilen kadın bedeni; cinslerin biyolojik yasalarının tasarlanmasının mutlak bir aracı olarak korunmaktadır. Çünkü erkeğin gelişimine müsaade eden kültürel koşullar, erkeğin kendisi tarafından oluşturulandır. Öte yandan erkeğin kendisi, kadının bahsettiğimiz noktalarda değer kazanmasını kabullenemeyendir. Bizzat kendisi tarafından, bilinçsizce izin verilen bu mutlak ötekileştirilmiş kadın varlığı, varlığını bu mutlak ötekileştirme üzerinde sağlayan erkeğe dahi yabancıdır. Kadın bedeni; erkeğin ona baş edemediği, ancak kendisini baştan çıkardığında buna müsaade etmediği tanımsız bir doğa parçası olarak yer eder. Kadın bedeni erkeğe, kendi tarihini, kendi geçmişini, doğa ve insan üzerindeki mutlak tahakkümünü hatırlatır. Büyülü-mistik kadın varlığı erkeğe; henüz erkeğin doğayı keşfetmediği, kendi aktivitelerini icra etmediği, henüz kendisinin bağımlılaşıp aşağılanmadığı zamanları, doğanın nasılsa öyle olduğu zamanları hatırlatır. Kadına bakışı hep, toplumsal olarak kadının öznelikten çıkarılıp kurbanlaştırılma etkilerini yayan efsanelere bağlı kalır: Kadın cadı olarak yakılandır, kutsallaştırılıp manastıra kapatılandır, bâkire olarak üzerine şarkılar-şiirler söylenen ve değer verilendir. Ve erkeğin asla üzerinden aşağıya inmeyeceği bir seki olması ise rezil kepazeliğin doruğudur.

Kadının mitolojideki yeri, onun nesne statüsünde görülmesinin en önemli kanıtıdır: Çünkü her efsanede; "umutları ve korkularının izdüşümü, sadece dünyanın üzerindeki gök yüzünde bulunan" bir özne vardır. **Çünkü kadınlar kendilerini bir özne olarak yerleştirememişlerdir ve kendi zihinlerinde tasarladıkları insanlığa ilişkin bir efsane yaratan olamamışlardır; onların bizzat kendilerine ait dinleri ve peygamberleri yoktur, tarihte bütün bunların hepsi erkekler tarafından şekillendirilmiştir**: "Kadınların rüyaları bile, erkeklerin rüyaları aracılığıyla oluşan rüyalardır."(3)

Kadının büyülü doğurganlık gücünün, onun varlık sebebinin varlıkbilimiyle (ontoloji) laikleştirilmesi ya da kadının değerinin rahminin biyolojik fonksiyonuna indirgenmesi de sürekli efsanelere uygun bir erkek anlayışı kültürünün ötekileştirme işlevidir. Kadın tanımı; ister üreme dininin peygamberi tarafından yapılışıyla, ister bir otorite vasıtasıyla bakire Maria'ya tapındırışla ya da ister tüketim endüstrisinin propaganda menajerleri tarafından dikte ettirilip zorla kabullendirilmesiyle olsun: Bu tanım prensip olarak hep aynı kalır. "Kadın, kesin öteki, değersiz olarak görüldükçe –onun büyülü gücüne bakılmaksızın-, onun bir özne ola-

rak görülmesi asla mümkün değildir"[3]. Kadınlar hiçbir zaman kendisi için var olan, erkeklerden ayrı bir grup olmamışlardır. Tarihte bunu yapabilenler önce erkekler olmuştur. Hiçbir zaman erkekler karşısında, erkeklerden bağımsız otonom ilişkisi olan bir grup olmamışlardır. **Ve bu gün, insanlık bu kadar yol kat ettikten sonra dahi kadının kültürel karakteri, eril bilincin onda gerçekleştirdikleriyle, bu kavramlarla-bu tahlillerle kendisini bulur. Bahsettiğimiz kültürel karakter, erkeğin özne olduğu, kadının kendi kendisi için dahi öteki olduğu; kendi üzerinde sürekli sınanan şiddet-iktidar sarmalında, kadının bizzat kendisinin şiddeti içselleşirmiş oluşudur. Bu kader-bedbahtlık zincirini kırmak için her kadın, öncelikle kendi gölgesinin üzerinden atlamak durumundadır.**

Peki erkeğe kendisini özne ve kadını nesne olarak içselleştirmesinin olanağını sunan nedir?

Neden erkek bunu, günümüze dek rahatsızlık dahi duymadan, tarihin değişmez-kesin bir yasası olarak taşıyabilmektedir?

[**Çevirenin Notu:** Yazar insanlık tarihinin başlangıç aşamasının, o aşamada yazı olmadığı için hep karanlıkta kalacağını ifade ederek bu soruyu yanıtlamaya başlar. Tarihsel kaynaklarda da okuyabileceğimiz şu noktaları, araştırma-inceleme maddeleri olarak sunar:

— Mitolojik kaynaklardan edindiğimiz bilgiler dahi hep erkek kalemiyle başlamıştır. Kadının yazabilme özgürlüğünü kazanabilmesi bile asırlar sürmüştür.(4)

— Başta kadının doğurganlığı kutsanırken; insanın doğayı keşfetmesi ve iş bölümünde güce ihtiyaç duyulan alanlarda erkeklerin bulunması sebebiyle, "insan", "erkek", "kadın" gibi karakteristik tanımlamaların içerisi doldurulmaya başlanmıştır.

- Bu iş bölümü içerisinde 10. yüzyıl geride bırakılırken (yazılı bulunabilen tarihler), "kadının cinsel tercihlerinin sınırlanışı, onun bedeni üzerinde tercih hakkının erkekte" olduğu biçimindeki kavramlarla buluşmada hayli yol kat edilmiştir.(5)

— İnsanın, kendisinin hayvandan farklı bir canlı olduğunu, düşünebildiğini vs. irdelemeye başladığı dönemlerde; tek eşlilik ahlâki bir norm olarak gündeme gelir. Ancak kapitalizmin gelişim aşamasında kadın, hukuki olarak eşitsizlikler içerisine hapsedilir. Nikâh; onun bir sahibi olduğunun ifadesi haline gelir, erkek mülkiyetlerini garantilemeyi hedefler, yasalar böyle geliştirilir.

— Yerleşik hayata geçildikten ve aile kavramı tam anlamıyla içselleştirildikten sonra; ev içi iş bölümünde kadın büyük bir tutsaklığa, modern bir köleliğe mahkûm edilmiştir. "Anne" olarak çocuk bakımının tamamen kadın üzerine kalması, bütün ev işlerini kadının görmesi...vd. Bu noktalardaki hakları kazanmak için dahi, çok ağır bedeller ödemesi gerekmiştir. (Seçme hakkı dahi; başlangıçta kendisine verilmeyendir!)

— Kapitalizme alternatif bir sistem; sosyalizm tasarlanmaya başladığında zihinler "kadın-erkek" kavramlarında yeterince kirletilmiştir. Bunu temizlemek için çağrı yapanlar, doğallığında yine erkeklerdir. Yani eşit olmayanı, kendisine eşitlemek için yanına çağıran yine erkektir ve bu "kadın erkek el ele" olarak formüle edilmiştir. Bu yaraları sarmak üzere; komün yaşamları içerisinde, bizzat komün üyeleriyle birlikte araştırma-inceleme birimleri kurulmuştur.

3 «Daha çocukken evli olarak büyütülenler » adlı Çin öyküsünden.

4 [ÇN: Pervin Erbil, Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi adlı kitabında bu noktada birçok verili örnek sunmuştur].

5 [ÇN: Avrupa'da ilk öykü yazımının İtalyan yazar Giovanni Boccaccio (1313-1375) tarafından başlatıldığı kabul edilir. Boccaccio öykülerinde; 14.yy. başlarında kadın-erkek-namus kavramlarının nasıl ele alındığını, kadının yerel mahkemelerde ölümle yargılanabildiğini, kadının erkeğin malı haline dönüşme sürecini anlatır. Bu öyküler Avrupa tarihçileri tarafından, o dönemlere ait yaşam tarzı ve hukuki normların oluşum sürecinin belgeleri olarak incelenir. Madonna Filippa en bilinen kadın tiplemesidir. Hâkim karşısında, erkek ve kadının cinsel tercihlerinin tanımlanmasını mizahıyla yerle bir eder, bütün kadınların desteğini ve kahkahasını kazanır. Ve hayatı kurtulur...].

Bahar zindanlarda zahir olmuş babama

■ EMİR BOLAT

Ağaçlara sızmış yüzlerin vebali tezahür eder zihnimde.
Güneş imgesi bile bana çok zengin görünür uzaklardan.
Bir yağmur çiselese göz bebeklerime,
Bir ökçe su alabilsem bu timardan.
Tanrım, n'olur beni tek bırakma bu tımarhanede...

Sigaradan daha ölümcüldür günümüzde aşk.
Ölümün resmini yapabilsem, intiharlar sığmaz gündüzlere.
İnanmam ben hikmet-i cedide temelli ilimlere.
İmler üzerine kurulu hayatımın ipleri şimdi bir kuklanın ellerinde.
Huşu içinde kıvrılıp uyurum buluttanmış gibi toprak.

Beş arşın toprağa ekmiş hasımlarım günün ışığını.
Baharlar zindanlarda zahir olmuş babama.
Toprağı yeşermez göğe rağmen yalnızlığımın.
Ağaçlardan birinde babamı görüyorum, gözlerim sokaklarda...
Ağaçlardan birinde babam görünüyor her balta girdiğinde ormanlara.

— Emperyalizm aşamasında da "kadın"ın özne değil nesne olarak görülmesi; modern cilalarla kapatılmıştır. Kadın bedeni modern bir meta haline getirilmiştir. Genelevlerdeki kadınların ücretsiz işçi olarak tanımlanıp, ücretlendirilme taleplerinin dahi "ileri solculuk" olarak yer bulması; bu metalaştırmanın ne kadar doğallaştığının göstergesidir. Akademisyen kadınların, erkeklere nazaran daha düşük ücretlendirilmesi; gerekçesiz gerekçelerle gerekçelendirilip durmaktadır. Kadın özgürlüğü "alın size şu hakkı da veriyoruz" biçiminde, yine ötekileştirilmekten kurtulunamamış bir hukuk çerçevesinde formüle edilmiştir.

— Tarihsel olarak toplum; kadın-erkek, cins ayrışımı üzerinde temellendirilmiş, ardından da insanın bizzat kendisine yabancılaştırılmasının yığınla basamağı örülmüştür. Sonrasında da insanlık hızlı bir atomize edilme sürecine sokulmuştur. Asıl olan insanın insanca yaşama normlarını keşfedip-ulaşması değil; insanın insan emeğinden kâr etmesidir.

Bütün bu tarihsel gelişim seyri içerisinde KADINA YÖNELİK ERKEK ŞİDDETİ TEKELİ; kapitalizmin gelişme aşamalarının ürünü olan hukukla, toplumsal yaşam normlarıyla, üretim ilişkileriyle bir ŞEYTAN ÜÇGENİ hâline getirilmiştir. Erkek ve kadın arasında tarihsel olarak temellendirilmiş bu uzlaşmaz çelişkinin giderilmesi; kadının bizzat kendi bilinçlenişi ve politikleşmesiyle mümkün olabilir. Bizzat kendi cinsine yabancılaşmışlığına ayna tutabilmesiyle mümkün olabilir. Bu hedeflere giden yolları da kadının kendisi oluşturmalı- keşfetmeli ve bu yollarda ilerlemelidir. Bu noktada kadın kurumları oluşturulmasından, bunların bağımsız çalışıp yolunu keşfetmesinden çekinilmemelidir (Bu anlayıştan hareketle 60'larda; bugün var olan kadın kurumlarının temelleri atılmıştır –çn-).

Değiştirmek istediğimiz; dışımızdaki herhangi bir soyut dünya değildir. Kendi haklarımızı keşfetmek, sahip çıkmak; kendi dünyamızı kendimiz için değiştirmeye öncelik vermemizle mümkündür. Kesin olan; bunları bize hiç kimsenin ve asla bahşetmeyeceğidir.] ■ Çeviri: Ganime Gülmez

SANAT CİDDİYET İSTER... YAPTIĞINI, YAZDIĞINI YIKMA - YIRTMA CESARETİ İSTER!

■ **ADİL OKAY**

Bir insan bedeni yüzde 60 sudan oluşurmuş. Peki akıl: O da yüzde yüz dil'den oluşmaz mı? Aklın aldığı olgular, gözün gördüğü nesneler hep dille, sözcüklerle, tanım, isim ve / veya metaforlarla anı bohçasına – bilgi kutusuna konulmaz mı? Etimolojik kökene bakılmaksızın otomatiğe bağlamış gibi kaydetmez miyiz yeni adları–tanımları? Kimi zaman da asıl anlamlarından soymaz mıyız sözcükleri ve deyim –vecize-imge-metafor– teşbih diye açıklamaz mıyız bu edimimizi? Bu edim sadece filozoflara has bir yeti değil aynı zamanda sanatçıların da sahip olduğu bir meziyet değil midir? Ama sanat ediminde "Dil" yetmez, "Anlamın" yetmeyeceği gibi. Üslup bulmak – yaratmak gerekir.

Peki nasıl üslup yaratacağız? Bilindiği gibi sanat biçimlendirmedir. Heykeltıraş taşa form verir, taşı biçimlendirir. Sonra da fazlalıkları atar. **Rodin**'in dediği gibi geriye "eser" kalır. Bir panelde birlikte konuşmacı olduğum heykeltıraş Mehmet Aksoy, "önce taşı sonra ışığı yontuyorum" demişti. Şair ve yazarlar da dili yontuyorlar. Sözcüklerin fazlasını atıyor, yazdıklarını damıtıyor ve "eser"e varıyorlar. Dili söküp parçaları karıştırıp yeniden inşa ediyorlar. Bu inşada dilin tüm kıvrımları, gizli geçitleri, dilbilgisi kuralları zorlanır. Dağıtılan sözcükler yeniden çatılırken kullanılan harç imgelerle süslenir. Şair–yazarın fırça darbeleridir imgeler. Tabii bunları bilmek de ustalık için yetmez. Ustalık da sadece doğuştan gelen "yetenek"le oluşmaz. "İlham geldi, yazdım..." modern çağda olmuyor. O "ilham"ı yontmak gerekiyor. Bu nedenle değil mi, **Valery**'nin saptadığı üzere *"ilk dize tanrı vergisidir. Gerisi çalışmaya bağlıdır."* **Tristan Tzara**'nın dediği gibi: *"Şiir hem at hem dizgindir. İlham ve işçilik. Atsız dizgin ya da dizginsiz at değil."*

Çağdaş sanatta imgesiz eser yaratılmaz.

Evet ama imgeler de özgün olmalıdır. Bu nedenle, tekrardan kaçınmak için çok okumak, dünü ve bugünü bilmek gerekir. Gelenekten yararlanmak ama aynı zamanda gelenekten kopmak gerekir. Mesela kafiyeye dayanan, retorikle süslenen şiir ile mimetik resim döneminin çoktan kapandığını bilmek gerekir. Eski değersiz anlamına gelmez. Müzeye koyar hayran hayran seyrederiz.

Okuruz, mest oluruz. İlham alırız. Yararlanırız. Bu gün hâlâ **Yunus Emre'**den**, Karacaoğlan'**dan**, Pir Sultan Abdal'dan, Ahmet Haşim'**den şiirler okurken keyif almamızın nedeni budur. Örneğin ben **Victor Hugo'nun** Sefiller**'**ini, **Dostoveski'**nin "Kumarbaz"ını ve **Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Saatleri Ayarlama Enstitüsü**"nü yeniden yeniden okumak isterim. **Vivaldi**'nin dört mevsim konçertosunu haftada bir kez dinlerim. **Dégât'**nın "Balerinleri"nden birinin reprodüksiyonu evimde asılıdır. Artık klasiktir bunlar. Beğeniriz, tekrar tekrar okur -izler- dinleriz. Ama aynısını yapmaz –çizmez– yazmayız. Biliriz ki onları okumadan, izlemeden yeni'yi yapamaz, kendi zamanımızı, kendi zamanımızdaki loş alanları göremeyiz. **Belma Metin**'in ifadesiyle: *"Kendi zamanını görebilmek kendi zamanı ile bir uyuşmazlık içinde olmayı gerektirir. Bu uyuşmazlık kendi zamanı ile çakışamamayı, ona belirli bir mesafeden ve yabancılaşarak bakmayı içerir. (…) O nedenle sanatçı güncel olanla; kendi zamanıyla, şimdisiyle barışık olmadığı ölçüde ve bunun sonucu olarak geçmişle gelecek arasında kırık bir omurla kalmayı ısrarla sürdürdüğü müddetçe ve bu paradoksun içinden hakikate işaret eden bir eser yaratabilir. "*[1]

Anlam – mesaj – biçim – biçem

Sonuç olarak sanatta olmazsa olmazları başardığınız, estetik çıtayı yükselttiğiniz anda eserleriniz- eleştirileriniz daha fazla ciddiye alınır. İşte o zaman "anlam – mesaj -tema- içerik önemli" dediğinizde sesiniz daha çok insana ulaşır. Bana göre de önemli. "Sanatın mesaj –anlam– toplumsallık - umut ya da gelecek tasavvuru kaygısı olmamalı" diyenlere aldırmayın. Bizdeki sorun "anlam – içerik" diyerek biçimin ihmal edilmesinde yatıyor. *"Bir yazınsal yapıtı yalnızca dilsel eyleme indirgemek nasıl olanaksızsa, aynı metni yalnızca içeriksel bildiriye indirgemek olanaksız: Bu durumu daha geniş kavramaya çalışacak olursak, bir yazınsal metnin biçim ve içerikten oluşan eytişimsel birliğinden birini ötekine yeğleyenlerin bunlardan birini yaraladıkları görülür. Oysa biçim yoksa yazınsal metin yoktur, içerik yoksa yazınsal metin yoktur."*[2] Yani her iki durumda da ortada sanat yoktur. Ya da sacayağından biri kırıktır. Yani "devrimci sanat" yapmak, işçi sınıfı anlasın diye estetiğin göz ardı edilmesi demek değildir. Bu başta işçi sınıfına karşı önyargılı bakışın sonucudur. Bir anlamda da popülizmdir. Oysa **Tahir Abacı'**nın altını çizdiği gibi, *"**Marx ve Engels** İşçiler için kolay anlaşılır, basit edebiyat metinleri üretilmesine karşı çıkmışlar, işçilerin herkes için edebiyata (sanata b.n.) herkesten fazla layık olduklarını savunmuşlardır. (…) işçiler anlasın diye, halk anlasın diye basit metinler üretmeyi önermek, velev ki kapitalizm sayesinde gelişmiş ve burjuva yapılarında kullanılıyor olsun, yüksek mimari ve mühendislik bilgisini reddedip, işçilere kulübeleri layık görmekle eşdeğerdir."*[3]

21. yüzyılda farklı biçim - biçemlerle sanat yapabiliriz. Biçime - biçeme anlam kadar önem verebiliriz. Vermeliyiz hatta. Buna itirazımız olamaz. Bu yönelim de "sosyalistliğimize - devrimciliğimize" halel getirmez. Bakınız Sosyalist Gerçekçi **Lukacs** da her dönemin uğraşmak zorunda olduğu sorunların farklı olduğunu yazmıştır: *"Sorunların başkalığı, doğal olarak, teknikte de farklılaşmayı beraberinde getirir. Eski tekniklerle eski sorunların yansıtıldığı 19. yüzyıl gerçekçiliği kendi zamanında "doğru" ve 'geçerli'ydi. Ancak 20. yüzyılda ortaya çıkan yeni toplumsal gerçeklik karşısında, edebiyat ve sanat da, yeni anlatım teknikleri geliştirmeliydi."* Derken Lukacs, belki de bu günlere gönderme yapıyordu. Ancak yenilik –"deneysellik" adı altında sanatı sulandıran "piyasa"nın da tuzağına düşmemek gerekiyor. Deneysel sanata elbette ki karşı değiliz. Konu "deney" adı altında sanatın içinin boşaltılmaya başlanmasıdır.

Elbette sanatın dün olduğu gibi bugün de kitleleri etkileme gücü var. Edebiyatın, resmi tarihin dışında gerçek tarihin yazılımına katkı sunduğunu biliyoruz. Yukarda anlat-

maya çalıştığım gibi; iktidardan açık çek alan tekelci sermaye "sanatın içini boşaltmak, sanatçıyı ehlileştirmek için" devasa bir "Sanat Pazar"ı kurmuş ve oradan (yine sanat adına) para devşirmektedir. Devşirdiği paraların küçük bir bölümünü de "meta"-laştırdığı sanata - sanatçılara aktarıp kalemşor kazanmaktadır.

Celâl Soycan'ın ifade ettiği gibi: *"Küresel sermayenin açık desteğiyle önceden saptanmış başlıklarda İş'ler sipariş edilir; 'küratör'lerin hemen her düzeyde yönetici ve yönlendirici olduğu bir süreçte işler sponsor firma logoları altında küresel bir 'sanat' dili içinden yatıştırıcı (pasifize etme. b.n) bir anlamdırma mecrasına akar. (...) Sanat gündelik tüketime açılarak sıradanlaşmış, bakışın kodlanmış oburluğuna teslim edilmiştir. Kitsch, Low-art, popüler kültür ve meta kültürü New York popu üzerinden sanatsallık kazanmıştır. Özetle, bütün normları emerek kendi rasyoneline alan piyasa (burjuvazi b.n.) temel anlam koyucudur."*[4]

Sanat ciddiyet ister... Yaptığını, yazdığını yıkma - yırtma cesareti ister

Demem o ki; "anlam" diyenler, "mesaj" diyenler, "devrimci – sosyalist sanat" diyenler, yaşadığı çağa karşı sorumluluk duyan vicdanı körelmemiş, üç maymunları oynamayı reddeden muhalif sanatçılar, çağdaş şiirin yapı taşlarıyla örmezseniz eserinizi, anlama da vermek istediğiniz mesaja da, gelecek tasavvurunuza da, "devrimci sanat" söylemine de zarar verirsiniz. Bakınız **Abdulkadir Budak** da musdarip olmuş "kötü şiirler"den ve dayanamamış tepkisini şiire yedirmiş:

"Oturduğu evlere kötü şiirler / Yazıp da bencileyin / cezasını yine şiirler versin / Okunmaz olsunlar, bir tek dizesi / Kalmasın yaralı hafızalarda / Kendimi affedemem sığındım çünkü / Şiir adı verilen bir ima sanatına..."

Elbette ne Budak ne de ben "şiirmetre" değiliz. Genel – evrensel olmazsa olmazları anımsatıyoruz. Ben aldığım bir şiir ödülüne, birkaç şiirimin bestelenmesine, Arapça, Farsça ve Fransızcaya çevrilmesine rağmen şiirden uzaklaştım. Zira şiirde vasatı geçemedim. Ben şiiri, şiir de beni bıraktı. Sonuçta onun kararına saygı duydum. Metin yazmaya başladım. Bildiğiniz gibi son çalışmam bir roman oldu. Şiir yazacağım diye yola çıkıp şiire varamayanlara, "biçim (dil) – içerik (anlam) eytişimsel birliğini" kuramayanlara da tavsiyem şu olabilir: Olmuyorsa yırtın - yıkın! Yeniden yapın - yazın! Yine de olmuyorsa ısrarla şiir yazmaya çalışmak yerine, mesela şarkı sözleri, deneme veya öykü yazmayı ya da seramik çalışmayı deneyebilirsiniz.

Özetlersem: Toplumcu şiir yazacağım diye ortaya çıkarken şiiri öldürmemeli. Aksi takdirde "toplumcu sanat"ı küçümseyenlerin ekmeğine yağ sürersiniz.

Son sözüm her şeye karşın "umut"lu olsun:

Ama haklarını yemeyeyim, az da olsa - azınlık da olsa, karanlığın zifiri hâle geldiği – muhalif sanatın ve sanatçının saldırıya uğradığı, yok sayıldığı - bu dönemde bile "suya sabuna dokunan", "ellerini taşın altına koyan" (varlıklarından gönendiğimiz hocalarımız yanı sıra) adlarını yeni yeni duymaya başladığımız şair, yazar ve sanatçılar itirazlarını yüksek sesle, biçim ve anlam diyalektiğini ihmal etmeden sözle, yazıyla, notayla, fırçayla, oyunla, kamerayla, mısrayla dile getirmektedir.

Şimdi onlardan feyz alma ve onlara vefa gösterme zamanıdır.

Temmuz 2018 ■ okayadil@hotmail.com

N O T L A R

1 Belma Metin, "Sanatçı Çağına Nasıl Bakmalı", Mevzu Edebiyat, 2018.
2 Tabula Rasa, Özdemir İnce, Kültür yayınları, İstanbul, 2002.
3 Şiirin değeri nasıl belirlenir, Tahir Abacı, Varlık, Haziran 2018.
4 Celâl Soycan, Şiir Pençe, Poetik yazılar, Şirden yayıncılık, İstanbul, 2016.

Bol Sempozyumlu Sade Kahve

■ **TAHA İHSAN ÇETİN**

...
+Bu acıyı siz de bilirsiniz
-Hangi acıyı?
(Bir adam)
+En doğrusu en baştan anlatmak olacak en her şeyi
Tanıştığınız ilk yabancıyı hatırlayın hani
Ne ilk ne de son yabancıyı
Sonsuz hatırlayın
-Unutmadık.

(Masadakiler)
"Pişti ha ha ha"
-Maçın başlamasına son beş dakika sevgili sporseverler-

+Haklısınız insan nasıl unutur ki yabancısını
İlk platonik aşkını
ilk ölümünü
ilkokul yılını
Unutulmaz ilkler değildir yalnız
Yabancılar.
Unutulmaz sanrılar bırakan
Saygılar(!)

-Zorlu mücadele için santra vuruşu yapılıyor-

-Saygılar!
(Bir çocuk hariç)

"Susun lan maç başladı"

+ Söz gelimi, toplumun normları gereği tabi Orta Asya'da farzdır katile düğme iliklemek ve Tanrı'ya emanettir bütün cezalar, bilirsiniz
- Geleceğini düşünmeyen toplumun neden normlarına tabiiyiz
(Masadakiler suskun, çocuk hariç)

"Yedili üç çek he he he"

+ Peki, ayrışılmaya ne kadar hazırsınız, aforoz edilmeye
Dışsal huzur için samimi riyalar gerek
-Ya Freud gibiysek veya Kafka, Karamozovlardan biriysek yahut. Hangimiz bir an olsun öldürecek kadar nefret etmediysek.

(Üç beş öte kulak kabartıyor kişi)

Neden hala hürmet göstermekte çocuklar. Neden sahip demek zorundalar sperm bankalarına.
(Çocuk öfkeli)
+İnanç. İnandırılmak mecburiyetinde bırakılmışız çocukluktan. Papa yansımasıdır Tanrı'nın ve dogmasıdır bütün çocukların. Hiçbir suretle mazur görülemez. Özür dilemesi teklif dahi edilemez. Çünkü Tanrılar hata yapamaz.
-Mücadelenin ilk yarısı golsüz eşitlikle sona eriyor.-
-Musevilerde nasıl? Hahambaşı mesela.

(Televizyon suspus, oyunlar durmuş, herkes dinlemekte)
"Hahamın başı ne"

+ Ruhbani bir makam değil, papalık ya da patrikhane gibi. Hiyerarşik bir düzen yok hahambaşları arasında. Sayın her şeyi bilen diye anılmaz ve çocuklarından öğrendikleri vardır arada.
-Neyse ne! Sonuç olarak ne önerirsiniz?
(Bir çocuk)
+Yaşamayı öğrenin kanla, yaradan doğdunuz çünkü siz.
Alışkanlık haline getirin canınızın çökertilmesini ilk yabancıdan
-Hepsini anladık ta, neden İsviçre'si olmamız isteniyor Orta doğuda, Katolik'iz de yoksa habersiz miyiz?
(Herkes dikkatli, televizyon sessiz ve siyah, çocuk dahil)
"Elhamdülillah"
...

MEYREM XAN

■ SELAHATTİN ÇAM

Me beden û laşê wê nedîtibûn. Di der barê şekl û şemala wê de tu agahiyên me tune bûn. Me nizanibûn qama wê kin , dirêj bû; esmer bû, zerik bû genimî bû. Çav û birûyên wê reş bûn, belek bûn. Hinarkên wê zerik, spîçolkî bûn an wek berf û xwînê ku li hevketibû sor û spî mîna sêva Melediyê bû. Me tu kesî/ê Meyrem Xan nedîtîbû. Bes me dengê wê yê xweş, awaza wê ya dilsoj, stranên wê yên hestiyar bihîstibûn. Tevî ku me ew nedîtibûn jî mîna naseke me ya herî nêzîkî me, mêvaneke me ya her şev li cem me be, wiha her dem bi me re bû Meyrem Xana delal.

Di dil û mejiyê me de, Meyrem Xan bê qusûr û bê kêmasî bû. An jî me weha dixwestin.Di xewn û xeyalên me de, bejna wê dirêj mîna taya rîhanê, çavên wê reş wek komira Şirnexê, seroçavê wê spî û paqij nola berfa çiyayê Agiriyê, mijangê wê mîna tîra kevanê Rustemê Zal, biruyên wê reş û wek hîva yekşevî bû. Poza wê biçûk, devê wê xweşik mîna hêjîra felqkirî sor û xweşik bû. Me Meyrem Xana xwe wisa zanibû. Çi qas rindî û bedewî hebûn, me tev tê de mewcûd ditîtin. Dengê wê xweşik û zîz û dilsoj bû. Awaza wê wek lorina dayîkan bû.Dengê herî xweş û hestiyar me deng û stranên wê zanibûn.Rindi û dengê wê ji bo gundîyan wek pîvan dihatin qebûl kirin. Keç û jinên rind û dengxweş , navê Meyrem Xanê li wan dikirin. Deng û awaza wê ji zarokan re wek lorîna dayikan bû. Gundiyên me nemaze jî me zarokan, di darê dinê de herî deng û awaza xweş ê Meyrem Xanê zanibûn. Xalê Bro digot: '' deng û awaz, di ser ê wê li riyê erdê tune ye.Ev deng ew qas xweş e. Gelo xwediyê vî dengî çi qas rind e?'' Xortê gundê me tev evîndar û bengîyê Meyrem Xanê û stranên wê bûn.

Me digot, Meyrem Xan her dem bi me re ye û bi me re dijî. Beşek ji jiyana me bû. Dema bihar dihatin û erd germ dibû,nîştecihên taxa me êvaran derdiketin ser xaniyan û diman li benda stranên wê . Çavên me li jor li Riya Kadizan û Komikên Sêwiya bûn. Guhê me li sewt û awaza Meyrem Xana nazenin bû. Xwediyên radyoyan xwe didan diyarê xaniyan, li radyoya Bexdayê,Tehran û Erîwanê digeriyan. Meyrem Xanê di kîja radyoyê de stran bigota, ev îzgeh vedikirin û stranên Meyrem Xanê bi ser gund ve berdidan. Êdî dengê gelê ser xaniyan dihatin birîn. Kesê/î nefes nedigirt û nedidan.Xweza jî tevlî bêdengiya mirovan bûbû û tenê dengê zîz û xweş ê Meyrem Xanê günd dihejandin.

Tu kulîlka nava şax û zozan.
Were dotmam were dotmam were dotmamê.
Wele dotmam heçî kesê derdê evînikê nedîtiye
Ax! Bila li min û dotmama min nekin gazind û loman.
Ay de domamê…ax zerî kubarê dil evîndarê.
Wele domam ava şetê me şerbet e!
Pêla navîn li ser hev kete.
Lê dotmam dibê evînika xelk û alemê adet bû.
Ax ya min û dotmama min li Cizîra Botan çi qebhet e.
Ax de domamê ava şetê me hêşîn e, pêla navîn ser û bin e.
Wele ez ê herim dotmama xwe ji mamê xwe bixwazim.
Wele heke mamê min dotmama min nede min,
Wele ez ê çepelê dotmama xwe bigirim, birevînim.
Ax de domamê, domamê! Ax zerî kubarê dil evîndarê.
Wele domam wele domam navê dotmama min Gulçîn e!
Tava hîvê daketiye Cizîra Botan ser û bin e.
Ez ê herim dotmama xwe ji mamê xwe bixwazim.
Lê lê heke dotmama min nede min,
Ez ê bêjim mamo tu xwîniyê serê min î !
Ax de dotmamê dotmamêê!

Wey de dotmamê , ax zerî kubarê, wez bi xulamê. Vê stranê kal û pir biribûn evîna wan a xort û xamatiyê, keç û xortan evîn û bengîniya xwe dijîyan. Vî deng û awaza hestiyar gelê ser xaniyan biribûn Cizîra Botan warê evîndaran meqamê Mem û Zînê. Tev ketibûn newal û geliyên kûr. Li gundê me zewac bi gelemperî, di nava dotmam û pismama de bûn. Heta pismam dil nekira û destûr neda, dotmam nikaribû bi yekî biyanî re bizewiciya. Mêr û jinên ku dotmam û pismamên hev bûn; digotin , ev strana ya me ye; Meyrem Xan ji bo me distirê.

Me nedîtibû mezinên me ji me re digotin: '' Berhem û dotmama xwe evîndarên hev bûn. Berhem bi jana zirav ketibû. Ji bo tedawiyê diçe bajarekî dûr. Bi salan nayê gund. Ew dotmama xwe bi hesreta hev dimînin. Şevek nîvê şevê xebera mirina wî tê. Gundî tev dikevin xemgîniyekê. Dotmama wî jî ji nan û avê tê birîn. Ew jî li dinê pir namîne û li pey diçe ser dilovaniya xwe. Gora wê jî li tenişta Berhem çêdikin. Û mîna ku bibêjin li vê dinê em negihîştin hev. Li vir heta hetayî em li cem hev in.'' Dema ku Meyrem Xanê dest bi strana domamê dikir; kekê Berhem dadidan radyoyê û heta goristanê, bi bazdanê diçûn. Lê tu carî stran nedigihîşt ser gora evîndaran. Lewra goristan dûrî taxa me bû; heta radyo digihand evîndaran stran bi dawî dibû.

Meyrem Xanê strana'' Lo berde, berdee! Heseno destê mi n berde! ''bi Hesenê Cizrawî re digot. Em zarok diketin nava newal û geliyên xeyalan. Di ber çavên me re, mêrekî bi destê Meyrem Xana me girtibû û dixwest ku wê birevîne. Me digot, em xwezî li wir bûna me yê ew rizgar bikira.

Em bi dengê wê yê xweş, stranên wê yên ku ji me re mîna lorînên dayîkên me bûn mezin bûn. Me her dem digotin, Meyrem Xan dijî. Lewra me bi qasî dayîk, dapîr, xaltîk û meta xwe jê hez dikir. Ji me re wek kulfetê malê be. Me tunebûna wê di dilê xwe de qet nedipejirandin. Lê dema ku em hinek mezin bûn û me xwe fam kir; em têgihîştin ku Meyrem Xan, zû de çûye ser dilovaniya xwe. Yanî dema ku me stranên wê guhdar dikir û me digot wa ye bi me re ye, ew ne li dinya me bûye.

Me nedixwest rast be ew mirî be û me di vê cîhanê de bihêle û here. Lewra ji me re wek dayîk, et, xaltî û metika me bû. Her dem di dilê me de dijîya. Deng û awazên wê di guhê me de olan dide.

Mersîn, 25 Cotmeh 2017 ■

Delîla

■ A. KARABAX

Delîla, rinda geliyê rezan a welatê Filistîniyan
êrdîmên qewmên qedîm û şerên navhev
heya roja me berdewam in seranserî wan deran
der bi der şer dikin bo xaka xwe.

Delîla, çelengên welatê me jî hene, şervan in
û delalên têkoşînên zorewer û nûjen in.

Şayandin li gorî çerxa jimarîn ya dozdehan
bi hev re tên hesibandin li asoyên me
Dozdeh nefes di heman gavê de donzdeh carî
li şop hev û ji cihên cuda serî bilind dikin
rapêrîn jiyan in li wan waran
Serbilindî û serîhildan pêmanên erdnîgarî ne
dem bi dem xwe dixin pelên dozdeh mehan.

Ku bi nivîs in bi lêgerînên elamnameyên sor
Dorpêçkirin ne li erdê ne
li jor balafirên bêmirov yên şûnger û xefînêr
wê rojê piştî şîfreke bi dozdeh peyvîn.

Çerxên stêrîn ên dozdehan, wekî ku her yek
bi bêjandina guleyan bisotin û biweşin
bi serê min de têne barandin
ew ne qir û xwîsarên şevên payîzên cemedî ne
ku delaliyên bestan bi yek navî didin derandin
Delal, de rabe, binêre li sozdarên xwe
delalên te ketine rêzê û yek bi yek derbas dibin.

Di sala wê mijdarê de dozdeh kulîlk û her yek
dozdeh carî tê şikandin li ser milê xwe
kes nebihîzin jî tên lêlandin wekî stranên şînan
ku der û banî bi seqeman keserên xwe disotînin
jimara dozdehan bi ol û baweriyên kevnare ve
bi stran hemdem têne olandin.

Delîla, geliyên Bestan naşibin yên geliyên we
ji ber ku ew bi berwarên asê tên ser hev
ji baniyan de dibezin, serî didin ber milên hev
Gerên li raboriyan ên li rêçên bi dozdeh çavan
wan bi hev re dimeşînin.

Delîla, bedewiyên delalên me
nayên resmandin bi destê wênesazan
Awirên wan bi tav in... hundirên wan bi agir in
bibaskbûn û ji baskan de ketina wan jî wisa ne.

02.12.2017

Delila

■ A. KARABAĞ

Delila, Bağlar Vadisi'nin güzel kızı Filistin'in
birbirleriyle çatışan kavimler yöresinin
günümüze kadar süren kanlı tarihî vuruşmanın
karış karış toprak kapışmasının.

Delila, bizim de ahu cerenlerimiz var
bir ülkeyi kuşanarak dağlarında savaşan
çağdaş ve çetin bir mücadelenin azizeleri gibi.

Düşünmek on iki sayılı yıldız burcu katlarından
bir arada hesaba katılır ufuklarımıza
On iki can aynı şekilde tam on iki defa
arka arkaya, ayrı yerlerden yekpare başkaldıran
karşı koymaktır yaşamak
Karşı duruş ve başkaldırı vazgeçilmez mirastan
Onca zamandır sessiz işlenir yılların on iki ayına.

Yazıya düşer kırmızı bültenli uluslarası aramalar
Yürümez karadan kuşatmalar
gökler de öfkelidir muhbir seyir kayıt uçaklarına
ve on iki konuşmalı bir şifrenin beyanına.

On ikili yıldız takımlarından sanki her takımın
her yıldızı patlar ve dökülürcesine yağar üzerime
Nefes keser kristal kırağılı sonbahar sonu geceleri
böylesi zehirli havalara alışkındır Bestan fedaileri
Delal, kaldır başını bir ömrün azizeleri için
işte yoldaşların yine buralarda ve geçip gidiyorlar.

O yılın kasım ayında on iki karanfil ve her birinin
tam on iki kere kırılır başları omuzlarından
Bilinmezse de türküleri dillenir ağıt yakmaları gibi
geçit ve yamaçlar iç çekişlerle kavrulur havasından
Ve on iki sayısı aklı akıl eden ilk fikir ve inançlarla
bir bellekten damlar, yankılanır.

Delila, Bestan vadileri benzemez sizin vadilerinize
yukarılardan kopup koşarcasına
uçurumlu dolamaçlarla derinden derine kazınırlar
Sanki on ikili göz izlerinden aynı maziye çıkar gibi
her neyse bir sırada icra olunur.

Delila, bizim ahu cerenlerin güzellikleri
bir ressam eliyle resmedilmez seninki gibi
Bakışları güneşten, yürekleri kızıl kor kaynarcası
kanadıyla uçuş ve kanatsız düşüşleri de böyledir.

02.12.2017

İBLİS KULESİ

■ GÜLBİN SODAN

"İblis Kulesi'nin ışıklarını, her gün batımında yakan kim? Ve her gün doğumunda söndüren? Neden geceler boyu başka her yer karanlık? Çünkü İblis öyle istiyor. Ama istediği başka bir şey daha var; göründü bana düşümde. Ve şöyle dedi: "Süre giden açlığı dindirmek istiyorsanız, girin kulenin içine! Bol yiyecek ve içecek sakladım sizlere. Yaşam boyu yeseniz de tükenmez. Torunlarınızın torunlarını doyuracaktır. Tüm hayvanları, kedi ve köpekleri dahi öldürdünüz ve yediniz. Tüm kuşları vurdunuz ve yediniz. Şimdi çocuk yüreği ve kadın bedeni ile besleniyorsunuz. Bırakın bunları! Size lütfettiğim yiyeceklerden yiyin! Kurtarın kendinizi ve birbirinizi!"

Yıkıntılar üzerinden sesleniyorum, ey kutsal kavim size. İblis'in buyruğunu yerine getireceğim. İşte günün aydınlık sabahı. Belimde kancalı ip, sırtıma bağlı balyozla tırmanacağım kuleye. Yalan söylüyorsam, İblis beni öldürsün. Kaybedecek hiçbir şeyimiz yok. Hayatlarımızdan başka. Başaramazsam, siz öldürün beni!"

Dişleri arasında bıçak taşıyanların elebaşısı, açılmış ağzından düşürüverdi bıçağını. Ona bakan sürüsü de hemen ellerine aldılar bıçaklarını. Kesici bir sessizlikten sonra, geldi yanıt elebaşından:

-Ot ve ağaç kabuklarıyla beslenen bir manyaksın sen! Geberip gitsen ne gam! Tırman İblis Kulesi'ne, al boyunun ölçüsünü! Ama söylediğin şey olmazsa, kazanda pişireceğiz seni. O otlaşmış beynini yiyeceğiz keyifle.

Mamut ağacı yüksekliğindeydi kule. Bütün renklere inat, simsiyah. Ürkünç kabartmalarla bezeli koni biçimindeki gövdesi, tepesindeki külahla bütünleşiyor.

Otçu, beline sarılı ipin çengelini, sağ eliyle havada döndürerek, sırtındaki balyozu, adımlarının ritmiyle sallayarak ilerledi kuleye. Özgüven dolu bir gülümseyişle geçti, kendine yol verenlerin arasından. Elebaşı kıskandı bu yürüyüşü. İşin ucunda yiyecek olmasa, koparacaktı boynunu. "Sonra gereğine bakarım", diye düşündü. Bakışlardan belliydi; Otçu başarsın istiyordu kitle.

Kabartmaların üstüne basa basa, tırmandı kuleye Otçu. Çevik ve ustaca.

Balyozla kulenin külahını yıkarken, çığlıklar atmaya başladı kalabalık. Her vuruşunda, korku ve umut çığlıklarıyla, İblis'e yakarış sesleri yükseldi. Ondan merhamet istediler.

Otçu vurdukça, kulenin tepesi parça parça iniyordu yere. Elebaşı ve adamları, kancalı ip bulmak için koşuşturdular. Külah tümüyle parçalandığında, Otçu, yarı-beline kadar sarkarak baktı içine. Doğruldu ve aşağıdaki kalabalığa el salladı. Sonra tüm bedeni ile girdi kuleye.

Ama çıkışını bekleyiş en zoruydu. Yürek vuruşları ve düzensiz soluklardan başka ses duyulmadı.

Otçu, elinde bir torbayla göründüğünde, sevinçten çıldırmışçasına, gırtlaklarını paralarcasına haykırdılar. Otçu, torbanın içinden bir şey çıkarıp, aşağıdakilere göstererek ağzına attı, çiğnedi, sağ elinin parmaklarını birleştirip oynatarak 'Çok güzel', işareti yaptı.

Elebaşı ve adamları önde, kavmin bütün erkekleri fırladılar kuleye doğru. Birbirlerine tutunarak, birbirlerini çekiştirerek, birbirlerini aşağıya iterek, birbirlerini bıçaklayarak tırmandılar kuleye. Tepeye ulaşanlar içine girdiler kulenin. Kalabalık, aşağıya düşenleri ve birbirini çiğneyerek sardı kuleyi. Kule, içten ve dıştan kuşatıldı. Ve tam ışıklarının yanacağı zamanda, boylu boyunca devrildi meydanın ortasına. Taşlar, cesetler, akrep ve böcekler fırlatarak çevreye. Ağır toz bulutunun ardından, üst üste yığılmış ölüleri gördü yaşayanlar. Yiyecek hiçbir şey yoktu kulede.

Usul usul karanlık yaklaşırken, yaşayanlardan ilki şöyle dedi:

-İblis bize yiyecek vermedi!

İkincisi şu soruyu sordu:

-Peki, iblis nereye gitti?

Üçüncüsü yanıtladı:

-İçimizden birinin içine girmiştir.

İlk konuşan sordu:

-Hangimizin içine?

Kuşkuyla birbirlerine baktılar.

İkinci soruyu soran yeniden sordu:

-Öldürelim mi, tapalım mı?" ■

MÜNZEVİ

■ HASAN CÜNEYT BOZKURT

Geçen sene lodos var. Huraya ağ atmış manyak. Kayadan kıyıya çıkamayınca benim koya çıktı. Baktım, kütük gibi sarhoş.

"Çayım yok. Kayıkta çayın varsa yapalım," dedim.

Gitti, buraya kadar düşe kalka geldi. Üstü başı çamur.

"Ulan ne oldu Süleyman?"

"Ağbi," dedi, "arkama ayı takıldı."

"Gördün mü ayıyı?"

"Gördüm." dedi.

"Elektriği nereye çaktın?" dedim.

Gözüne çakmış. Kaç defa söylüyom balıkçı arkadaşlara. Yav, gözüne elektrik çakmayın, gızıyo hayvan.

"Ulan o ayı bizden," dedim. "Seni ben zannetti. Ekmek istiyo."

Evvelki sene ufak geldi o.

Akşam saat dokuz-on. Tüfek atmaya çıktım. Domuz momuz yanaşmasın diye. Bir uğultu, çadırın arka tarafında bir ses:

"Uuu! Uuu!"

"Ulan bu ne?"

Korkuyo insan. Öyle zannetme. Gündüzleri bi şey yok. Akşam oldu mu, seyret burayı. Sandalyede oturamazsın. Yılanın, çıyanın bin bir türü!

Görünmüyo. Sesi var, kendi yok. Halbuki şu ağacın yanındaymış.

"Ayı var," derlerdi ama yakından görmedim.

"Herhalde," dedim, "bunun karnı aç."

Aldım bi parça ekmek. Çöğürün altına atıverdim. Zavallıcağızım huraları karıştırdı biyo, huraları. Ğığıldaya ğığıldaya yedi.

Geldiği istikamete ekmek parçaları koymaya başladım. Ekmeğin kokusunu alıyo. Bazen makarna yapıyom, burgur aşı yapıyom. Bi tabağı var arka tarafta. Yemeğini oraya koyuveriyom. Yedikten sonra gelir kapının ağzına, kafayı kaldırır, avluya bi bakar. İnsan var mı yok mu?

Dün değil, ondan önceki gün. Makarna yaptım. Azıcığını ona döküverdim. İçine ekmek doğrayıverdim. Bu geldi, doğru ekmeğin başına. Çadırdan çıktım. Sandalyede oturuyom. İki ayağının üzerine bi kalktı, bana bağırıyo. Nasıl bağırıyo! Nasıl yükleniyo tellere! Şu teller on sefer git-gel yaptı. Koca zebellah. Yirmi kişi hakkından gelemez. Ağzını açtığı zaman var ya, kafanı sepet gibi alır içine. Bu mevsimde yüz kiloyu geçer.

Telin kapısına bi yüklendi. Kapıyı yıkacak. Benim enik ormana kaçtı. Ulan bu ayı hiç bağırmazdı. Ekmeğini yir, kalkar giderdi. Tüfek, çadırın yanında dayanıp duru. Tüfeği kaptım.

"Belli olmaz," dedim. "Saldırabilir."

Kim bilir hangi manyak kızdırdı hayvanı. İçerde kuru ekmek vardı. Onu aldım, kapının ağzına geldim. Attım, hemen kaptı. Yemesiyle barabar kumsalda şöyle bi tur yaptı. Ondan sonra çekti, gitti. Mala dokunmuyor, kızdırmazsan insana saldırmıyor. Hiçbi tane sıkı atmadım o hayvana.

Aç garibim, aç!

Bu insan evladı sınanmayınca açlığı bilmez.

Geçen sene Cumartesi günü bi koli yumurta geldi. Baktım yağ yok. Telefon açıyom sığırların sahibine:

"Sen evinde yağlı yemek yiyosun ya! Ben sana iki sefer telefon açıyom arkadaş! Hiç olmazsa senin altında kayığın var, motorun var. Kaç dakikalık yol buraya gelişin! Yav, insan on dakikada ihtiyacı getirir, koyar, çeker, gider."

Yedi-sekiz gün yağsız yumurta gırdım sağanın içine. Yağsız! Öyle idare ettim. Zaman geliyo, zeytin-ekmek yiyom. Milletin habarı yok. Durumu anlatıyom telefonda.

"Yağ yok!"

"Gelen olursa gönderivereyim."

"Yav, sen elaleme muhtaç mısın! Senin altında kayığın var. Kim geliyo buraya? Soruyom sana. On günden beri bir Allah'ın kulu gelmiyo. Yağsız yumurta nasıl yapacaksın? Sağanın içine dört tane yumurta kırıyom, yumurtalar canınla bir oluyo."

Öyle idare ettim burda. Ondan kavga ettim.

"Cumartesi günü gelecem. Hepsini alacam," dedi.

Gelmedi. Bayramın ikinci günü. Hasan'la göndermiş. Huraya geldik, oturduk.

"Yazıklar olsun be," dedim. "Sen Müslümansan ben Müslüman değilim."

Sığırın kıçındaki pençe yataklarını gösteriverdim.

Altı tane sıkı var. Sıkılar bi senelik, küflenmiş. Benim tüfek de arızalıymış. Dipçik dönüyo. Cıvatalı. Avşarlı Mehmet'in yeğeni yapıverdi burda. İğnenin yayı bu kadar çıkmış. Taşın üstünde oturup durum. Sığırlara bağırdım, gelsinler diye. En arkada beyaz sığır var. Onun önünde buzağısı. Ormanın içinden siyah bi şey nasıl çıktı ağbi! Bak, kurşun gibi geliyo. Gelir gelmez o beyaz sığırın kıçına iki tane pençe vurdu. Sığır çöktü. Çakıyom arkadaş havaya, hani korksun diye. En son sıkıdan sonra alçaldı, kayanın üstüne tünedi. Beni gördü vaşak. Tetiğe asılıyom ben. Sıkılar ateş almıyo. Anam, anam, anam!

Ben olmazsam kim koruyacak bu sığırı?

Benden başka kim durur burda?

Çadırı hayıtların dibine kurdum. Lodos esince burayı yerle bir yapıyo. Hayıtlar olmayacak, çadır madır galmaz. Üstü branda. Eteklerine ağır taşlar koydum, kum yığdım. Geçen sene bi yağmur yaptı ağbi, avlu doldu. Çadırın kapısının ağzına kadar su dayandı. Çıkacak yer yok.

Benden başka kim durur burda?

Arkadaşlar ağ atıyolar. Yılan, kefal, bi tane, iki tane verirlerse ateş yakıyom, ızgara yapıyom. Sulu yemek oldu mu, içerde tüpte. Yazın patatesin varsa kızartma yaparsın, biberli, domatesli. Patatesin yoksa makarna yaparsın. O da yoksa dört tane yumurta, sucuğun varsa menemen, domatesli, biberli, soğanlı. Gelen erzağı poşetten çıkarmıyom. Karyolanın altına ayrı ayrı seriyom. Orası serin oluyo. Domates bi hafta duruyo. Ama iki hafta olursa o zaman hepsi gider, hayrı galmaz. Kışın çorba yapıyom, hazır çorba. Pirinç, nohut, bulgur, makarna.

Buna da şükür.

Aza, muhtara diyo ki:

"Yav muhtarım, falanca yerde sığırlar var. Bekçinin ne işi var burda?"

Muhtar geliyo sana:

"Yav, filan yerde sığırlar varmış pamukta."

Yemeğini bırakıyosun, aç açına gidiyosun o dediği tarife, sığır yok. Aza, sana baskı yapıyo; sen, bana baskı yapıyosun. Bekçiliği bıraktım, hemen azanın kayınçısını aldılar. Aradan zaman geçti, bıçak bıçağa girdiler onunla, kahvenin önünde. Nasıl benim sigortamı ödemezsin, diye. Bana yaptıkları oyunu aynen ona yaptılar. On beş sene çalıştım. Beş sene sigortam ödenmiş. Muhtar ödeniyo diyodu. Kendi isteğiyle bıraktı, diye kağıdı da imzaladım. Cahillik. Ayrıldım.

Halbuki bekçilik güzel iş. Babam da köyde bekçiydi. Amiri gelir, memuru gelir, postacısı gelir. Muhtarın olmadığı yerde bunları bekçi karşılar. Hem ovayı hem dağı kollar. Ana şebekede suyu taksim eder. Dinamo hava yaptığı zaman havasını alır. Köy tuvaletini temizler. Cumartesi sabahtan pazarcılar gelir, yerlerini alır. Öğlene yakın yer parasını bekçi toplar. Bakımını ben yaparım, para bana kalır. Beş lira, on lira yer parası. Postacı gelir, muhtarı arar, muhtar yok. Azayı arar, aza yok. Jandarması gelir, belediye başkanı gelir, kaymakamı gelir, bekçi ilgilenir. Gece tüfekle devriye gezersin, mavzerle. Resmi kıyafetin var. Şüpheli bir şahıs gelir kahvenin önüne, ama camiyi soyacak, ama kahveyi soyacak, jandarmaya haber verirsin. Eğer sana kurşun atmaya başlarsa vur emrin var. Kitapta yazıyo, diz kapağından aşağısını vurabilirsin. Yukarıdan vurursan cezayı yirsin.

Bekçiliği bıraktım.

Bi sene sigortamı kendim ödedim. Köyde ufak bi teknem vardı. Balığa gidiyodum. İyi kötü beş-on kuruş para yapıyodum. Sonra teknem parçalandı. Saç malzeme, delindi. Ağlarım da gitti. Öyle meydanda kaldım. Şimdi köyde evim yok. Sığınacak yerim yok. Gelen giden eğlenmeye başladı. Senden bi ekmek parası istiyom, ötekinden bi ekmek parası istiyom, ötekinden bilmem ne parası istiyom. Üstelik bi de gece içip içip dövüyolar sövüyolar, ne pezevenkliğim kaldı ne orospu çocukluğum kaldı, arkamda insanım yok. Ama şimdi kafam rahat.

Burda insan yok. ■

“DİL KAŞIMAK”

■ A. KADİR KONUK

“Tez: Birilerinin arkasından konuşanlar, birileri onların arkasından konuştuklarında neden kızarlar? Memlekette düşünce ve düşünceyi ulu orta söyleme özgürlüğü yok mu? Her şey yüze karşı söylenince ‘Dil kaşıma’nın ne hükmü kalır?”

Adam “Artık bu konuyu mutlaka yazmalıyım, beynimi sıkmaya başladı” diyerek defterini açtı ve yazmaya başladı:

“Pek de yaşlı olmayan bir adamın tepesine dikilen Azrail (yani Allah’ın “Katil meleği); ”Kalk gidelim, aman gidelim-Cigarayı feneri yak gidelim” türküsünü söylemeye başlayınca adam; ”Özür dilerim, ben öyle tek başıma gitmeye-kalmaya karar veremem, bizim hanıma bir sor bakalım o ne diyor” demiş.

Azrail kadına sormuş, kadın da; ”Ne diyeyim, efendi bilir. Bizim evde yaşamı boyunca her şeye tek başına o karar verdi, şimdi niye bana soruyor?” diye yanıtlamış.

Şimdi biraz felsefeye takıldığımızda buradan ”Kadının adamdan bıktığını, ölümünü beklediğini” çıkarabileceğimiz gibi, kocasına bağlı, onun sözünden çıkmayan, çok sinirlendiğinde hıncını evdeki kediden, mutfaktaki tabak-çanaktan çıkaran bir kadından da söz edebiliriz.

Yukarıdaki olay nasıl bitti?

Birilerini mutlaka götürmek zorunda olan Azrail kadına “Sensiz dayanamam ben bu ellere/Ya beni de götür, ya sen de gitme” türküsünü söylettikten sonra “Gönüllü birlik en iyi birliktir” diyerek hem kadını hem de adamı götürdü ve olay bitti.

İnsanlar ister “Tek tek basaraktan”, isterlerse “Bade süzerekten” giderler ve geride kalanlar onların gidişleri konusunda “Dillerini kaşımaya” yeterli zamanı bulabilir, acayip felsefi teoriler üretirler.

”Dil kaşıma” sözü ”Dedikodu” karşılığı olarak yazar Wictor Hügo tarafından kullanılmıştır ve yerinde bir değerlendirmedir.

Bildiğiniz gibi ”Dedikodu” yani ”Dil kaşıma” sağlığa yararlıdır ve gerilen sinir sisteminin yumuşatılmasına, can sıkıntısının giderilmesine hizmet eder.

Efendim, Hıyarmar Ülkesi’nin bir köyünde imam durmadan dilini kaşıyor, halkı birbirine düşürüyormuş. Köylüler dayanamamış, gidip valiye şikayet etmişler imamı. Vali imamı çağırtmış, “Bak” demiş, “Köylüler senin dedikodu yapıp, düşmanlık ürettiğini söylüyorlar, ne diyorsun?”

İmam “Dedi”yi anlamış ama “Kodu”yu anlayamamış. “Valla vali paşam” demiş, “Haci dedi ben dedi, ne dedi onu dedi, ama Allah bilir ben kimseye gomadı!”

”Dil kaşımanın” olmadığı bir dünyanın ne yararı var, söyler misiniz? Şöyle tutup ucundan, kenarından çekiştirmedikten, verip veriştirmedikten, yerip yeriştirmedikten, yargılayıp-ceza biçmedikten sonra yaşam

neye yarar? İnsanlar duyduklarını, gördüklerini bire bin katarak birbirlerine iletmesinler de içlerinde asit biriktirip kendilerini mi yaksınlar?

En iyi ve yasal "Dil kaşımayı" gazeteciler yaparlar. Gazeteciliğin temeli; "Kim, kiminle, nerede, nasıl, ne zaman"dan oluşur. Başka bir deyimle dedikodunun temel kurallarıdır bunlar. İnsan bir kez gazeteci olunca her boka burnunu sokmak gibi bir eziyetle de karşı-karşıya kalıyor. Onun için dünyanın en ünlü dil kaşıyıcıları gazetecilerin arasında yaşar.

Övünmek gibi olmasın ama ben de kendimi biraz gazeteci milletinden sayıyorum. Sabah uyanır uyanmaz beni bir merak alıyor. Diktatörün alt bacağı dün gece ne yaptı, ülkemiz nereye gidiyor, küçük ve büyük diktatörler ne alemde, bizim komşu delikanlı dün gece eve yine neden geç geldi, üst kattaki lezbiyenler sabaha kadar neden tepişip durdular? Homoseksüel olan birinci kattaki komşum neden burnunu böyle gürültülü siliyor? Milli Görüş'çü komşum sabah namazından önce bu gün neden ezan okumadı? Hasta mı, birilerinden mi korktu? Mahalledeki kilisenin çanları bu sabah neden erken çaldılar, ölen kim? Karşı apartmanın çatı katında yaşayanlar neden ışıklarını sabaha kadar açık bıraktılar? Bu kadar elektrik parasını nasıl ödüyorlar, mafyayla bir ilişkileri olabilir mi? Apartmanın giriş katındaki "Antik" kitapçı günde bir tek kitap satamadığı halde dükkanının kirasını nasıl ödüyor? İnsanlar tatile çıkacak parayı nereden buluyor da böyle ailecek otomobile biniyor, "Haydiii Roma'ya" diye bağırabiliyorlar. Köşedeki terzinin "Ölçü alıyorum" diyerek kadınları elledığı doğru mu? Çok önceleri duymuştum, berberlerde ve terzilerde "Okşama" diye bir meslek hastalığı varmış.

Bu kadar ve daha fazla sorunun elbette birer yanıtı olmalı. Karşı apartmanın ikinci katında oturan üniversiteli kızın cama yapıştırdığı kartondan kıpkırmızı bir kalp ile şişman adam resminin ne anlama geldiği de cabası. Kızın evine sabaha kadar bir yığın genç adam geliyor, bunların hepsi onun arkadaşı-akrabası olamaz. Ayrıca evinin balkonuna iki yıldır bir tek çiçek saksısı koymadı. Doğa düşmanı biri olabilir mi? Güneşli günlerde balkona Havva ana stili çıkıp, uzanıp yatmak ne anlama geliyor? O balkon neden benim evimde değil?

Yukarıdaki sorular benim a-politik biri olduğumu göstermez. Tepeden tırnağa politik olan çağın kuralları gereği elbette politik biriyim. İnsan politik olunca başkalarının canına daha rahat okuyabiliyor. Ayrıca politika dil kaşımak için en uygun alanlardan biri. Önce bir defter alıyorsunuz, sonra bu deftere karşıtlarınızın her hareketini en ince detayına kadar yazıyorsunuz, günü, yeri saati gelince defteri çıkarıp "Ben senin cemazi-ül evvelini biliyorum keşkek" diyorsunuz ve başlıyorsunuz döktürmeye.

Efendim, çocukluk yıllarımdan beri defalarca duyup-dinlediğim bir fıkra ile işi özetlemeye çalışayım:

Çok eskilerde, yani sultanların harem dairelerinde cariyelerle, hamamlarda hamam oğlanlarıyla elim sende oynadıkları günlerde, resmi dairelerde evrakların konulduğu beyaz torbaların bazılarının üzerinde "Cemazi-ül evvel" bazılarının üzerinde de "Cemazi-ül ahır" yazıları varmış. Kestirme söylemle "Olayın öncesi ve sonrası" anlamına geliyormuş bu sözler.

Memur dediğiniz ne; zengin köyün aç horozu. Sultanın memurlarından biri de sefaletin göbeğinde donsuz kalınca, üzerinde "Cemazi-ül evvel" yazılı bir evrak torbasını eve götürmüş, eşi de ona bu torbadan uzunca bir don dikmiş, adam böylece soğuk İstanbul günlerinde kuru sandalye üzerinde otururken basur olmaktan kurtulmuş.

Bir gün bürodaki bir arkadaşıyla birlikte hamama gitmişler. Arkadaşı adamın donuna bakmış, tam arkada duran "Cemazi-ül evvel" yazısını okuyunca gülmekten az kalsın geberiyormuş. Derken bir gün büroda bu iki arkadaş kavgaya tutuşmuşlar. Öteki hemen babalanmış ve "Hey" diye bağırmış, "Konuşturma beni ulan! Ben senin cemazi-ül evvelini biliyorum!"

Ya işte böyle, bir dil kaşıyıcı olarak öğrenmeniz gereken ilk ders başkalarının cemazi-ül evvellerini iyi bilmek, malzemeyi yeri geldiğinde kullanmak, çarçur etmemektir.

Günümüzde politik dil kaşımalar için kullanılan araçlar elbette çok değişti ve gelişti. İnsanlara "Bir fotoğrafınızı çekebilir miyim, hakkınızda belge topluyorum da" demeden cep telefonunuzun kamerasıyla istediğiniz yerde istediğiniz kişilerin fotoğraflarını çekebiliyor, arşivinizi zenginleştirebiliyorsunuz. Sonra yeri-zamanı gelince o fotoğrafları birbirine yapıştırıyor fotoşop yapıyorsunuz, insanların seslerini topluyor CD, video hazırlıyorsunuz, cep telefonuyla film bile çekebiliyorsunuz. Sonra bunları internette salıyorsunuz piyasaya, kudursun dursunlar karşıtlarınız.

Kısacası felsefe artık sadece "Yazılı sözcüklerden" oluşmuyor, fotolu-resimli ve dilli oldu. "

Adam, yazdıklarını bir kez daha okudu ve "Sabah sabah bu kadar vır vır yeter, sokağa çıkıp biraz gerçek felsefe malzemesi toplayayım" diyerek ayakkabılarını giyindi ve evden çıktı! " ■

ŞAİR HASAN HÜSEYİN'E ADANMIŞ BİR HAYAT:
AZİME KORKMAZGİL

■ **MEHMET DESDE**

Güney sayı 84'te, "Acıyı Bal Eyleyen Şair Hasan Hüseyin Korkmazgil'i Güney okurlarına tanıtmıştım. Bu sayıda ise Hasan Hüseyin'in sevgili eşi Azime Korkmazgil'i tanıtmak istiyorum. İki insan arasındaki tutkulu aşkı ve Azime Korkmazgil'in aşkına kavuşmak için verdiği mücadeleyi, yendiği zorlukların neler olduğunu okuyucuların daha ayrıntılı olarak bilmeleri gerektiğine inanıyorum. Kendi deyimi ile *"20 yıl, 6 ay, 8 gün, 8 saat"* ("Türküleri Yakanlar, Ozan Hasan Hüseyin'in Yaşam Öyküsüne Bir Yaklaşım Denemesi", Azime Korkmazgil, s. 9, Prospero Yayınları) Hasan Hüseyin ile birlikte yaşadı. Bu yazımda Azime Hanımın anlatımlarını temel alacağım

Kimdir Azime Karabulut?

Azime Karabulut, 1933'te Burdur/Ağlasun'da doğar. Ağlasun ilkokulunu, Manisa Kız Sanat Enstitüsünü, Çapa Öğretmen Okulunu, Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat bölümünü bitirir. Değişik illerde edebiyat öğretmenliği yapar. Azime Karabulut, hepsi de öğretmen olan altı kardeşin en büyüğüdür. Iğdır'dan Uşak'a kadar Anadolu'nun dört bir yanında yıllarca öğretmenlik ve yöneticilik yapan Azime Karabulut'un yolu bir yerde Ozan Hasan Hüseyin'le kesişir.

Azime Karabulut, 1963'te Uşak Lisesi'nde edebiyat öğretmenidir. Evli ve iki çocuk annesidir. Eşi Hulusi Bey ilköğretim müfettişidir. Tarih 3 Haziran 1963'ü göstermektedir. Azime Karabulut, o gece radyodan duyduğu haberle yıkılır. Büyük Türk şairi Nâzım Hikmet Ran hayatını kaybetmiştir. Oturdukları tek katlı evin bahçesine çıkar. Çocukluğun-

dan beri şiirlerini her yerde arayıp okuduğu, adını ve anısını bir söylence örgesi gibi beyninde taşıdığı Nâzım yaşama veda etmiştir.

Azime Karabulut, Şubat 1959'da Dost Dergisi'nde yayınlanan ilk "Ağustos" şiirini okuduğunda, Hasan Hüseyin'in adını ilk defa duyar. Hasan Hüseyin'i dergi sayfalarından izler. Yelken, Ataç ve İmece dergilerinde yayınlanan şiirlerini takip eder. Süreç içerisinde, Hasan Hüseyin'in yazdıklarını ayrı bir yere koyar. Şiirlerini dergi sayfalarından kesip saklar. Beyninde Nâzım ve Hasan Hüseyin yan yana durmaktadır. Hasan Hüseyin'in engelleneceğinden, susturulacağından endişe duymaktadır. Hasan Hüseyin'in şiirlerinde, insanca çarpan bir yürekten her yöne birden dostça yayılan gerçek aydın sıcaklığını görür.

Tutkunun peşinde...

Azime Karabulut, 5 Haziran akşamı iki çocuğunu yanına alarak yollara düşer, Hasan Hüseyin'i aramak için Ankara'ya gider. O anları yıllar sonra şöyle anlatır:

"Dört yaşındaki Ufuk; bugünkü uzaklıktan gözlerime minicik görünen adımlarını, koca bir adam gibi atarak yürüdü yanı başımda. İstasyon Caddesi yokuş muydu düz müydü yoksa bayır aşağı mı iniyordu, unutmuşum; unutmadığım, kara trende boş kompartıman yoktu... Bir köşeye büzüldük, ana oğul, ana-kız; bilinmeyene doğru sarılıştık. Nâzım'ın böyle erken, böyle hazırlıksız yitiminin acısını; bir yakın, bir anlayışlı kişilikle, sıcak bir yürek, yiğit bir sesle, ve kadınsal duyguculuğumda kendisine nasılsa benzettiğim bir ozanla da ayrıca, paylaşmak istememdeki haklılığı; şimdi, bir ömrün sonundaki aklımla bile onaylayabiliyorum.

"Keskin bir bıçağın sırtında olmalıydım: Çocuklarımı ve kendimi omuzlayarak seni aramaya çıkmak., ne anlama geliyordu; ama el yordamıyla, ama göz göre göre.. Bu yola çıkışın sonunda umarsız, yapayalnız bir yenilmişlikle dönmek de vardı, seni bulup bağrıma basmak da!.." (Age. s. 27)

Ankara'da Türkiye İşçi Partisi'nin lokaline uğrar. Ancak Hasan Hüseyin ile değil, Ozan'ın en samimi arkadaşı Kemal Çiftler ile karşılaşır. Kemal Çiftler, Yön ve Sosyal Adalet dergilerinde Hasan Hüseyin'in sayfa arkadaşıdır, Hasan Hüseyin'i iyi tanımaktadır. Sendikacı olan Kemal Çiftler, bu dönemde Öncü Dergisi'nde çalışmaktadır. Sohbet esnasında Azime Hanım, Hasan Hüseyin hakkında Kemal Çiftler'den epey bilgi edinir. Bu arada Hasan Hüseyin'in bekâr, doğulu ve Akis dergisinde çalıştığını da öğrenmiş olur. Kemal Çiftler, Azime Hanımı Ankara Garı'ndan trene bindirir ve el sallarken seslenir: *"Hasan Hüseyin'e bir hanımın aradığını söyleyeceğim"* (Age. s.32) der.

Mektuplarla yoğrulur tutkular...

Azime Hanım, Uşak'a döndüğünde aklı Hasan Hüseyin'dedir. Hasan Hüseyin'e ulaşmak için Akis dergisine mektup yazar, mektubun içine de bir posta pulu koyar. Mektupta, dergilerde bölük börçük yayınlanan şiirler ve düz yazıların toplandığı bir kitap varsa göndermesini ister! Tabii ki mektubuna yanıtı dört gözle bekler. Ve beklenen mektup 27 Temmuz 1963'te gelir.

Mektup, *"Azime Karabulut, merhaba!"* diye başlar. Mektup beş sayfalıktır. Ankara'da bulunmayışına üzülür Ozan. Bu mektuba Azime Hanım hem çok sevinir hem de şaşkınlığa uğrar. Çünkü Hasan Hüseyin'den beklediği şairin okuruna yazacağı soğuk bir teşekkür mektubudur. Azime Hanımın kendi deyimiyle etekleri tutuşur. Mektubu aldığı andan itibaren sorumluluğunun giderek arttığına inanır. Sevinç gözyaşları süzülür gözlerinden. Hasan Hüseyin'e oğlu, kızı ve kendi resminin de içinde yer aldığı bir fotoğraf gönderir ve *"Benim gerçeğim bu"* der. Hasan Hüseyin, ikinci mektubunda *"Sevgili Azime"* diye başlar. Mektupta resmin yanında gazeteler de vardır. Ozan bu resimde genç bir adamdır. 7 Ağustos 1963'te şairden gelen üçüncü mektubun başlığı *"Benim Azimem"*dir. Mektup 11 sayfalıktır.

Hasan Hüseyin, üçüncü mektubunda Azime Hanıma olan aşkını açıklar. Aşkını açıkladığında; Azime Hanımın yüzünü görmemiştir. Azime Hanımı, yazdığı mektuplardan ve gönderilen bir resimden tanımaktadır! Ozan,

Akis'te çalıştığı işten kaytarmaya başlar. Azime Hanıma evinin adresini verir ve mektupları ev adresine göndermesini ister. Şair, üçüncü mektubunda, Azime Hanıma olan aşkını ilan etmekle yetinmez, gelecekle ilgili somut öneriler getirir. Birlikte yaşamayı, Ankara'ya atanabilmesi için elinden geleni yapacağını söyler. *"Senin gerçeğin diye bir şey yok, bizim gerçeğimiz var", "Resmin yetmiyor, Azime. Hep yanımda, yanı başımda olmanı istiyorum"* (Age. s. 45) diye devam eder. Azime Hanım, üçüncü mektubu okuduğunda tuhaf duygular içindedir, yıllar sonra bu duygularını şöyle açıklar:

"Bu tuhaf duygular, bugün bulunduğum noktadan bakınca oluşuyor; karıncalanma gibi, uyuşma gibi, keder gibi, yürek daralması ya da soluksuz kalma, gibi, bedenin ha deyince karşı koyamadığı durumları da yanı sıra getirerek... Yoksa, o ağustosu, aynı bugünmüş gibi değilse de, taptaze, dipdiri hatırlıyorum. Hatırlamak mı? Doğrusu yeniden yaşıyorum: Seni sevmek, kaçınılmaz bir şeydi artık; seni, o güne dek sevdiğimden başka türlü severek; yazgıyı adım adım, gün gün örecek, tel tel dokuyacaktım ellerimle; kaçışı yoktu bunun. Yine de, senin bu dünyada çok işin olduğunu; başka yolu olmadığına göre, iki çocuğumla sana gelmenin, sana da bir 'çocuk' vermek gibi bir 'görev' yükleyeceğini bana; bunun, seni de bağlayacağını ve sana, kendimle birlikte dört kişilik bir yüklenme getireceğini; filan yazmışım; seninkiler de önümde, kendi mektuplarım da.." (Age. s.46)

Azime Hanım, bir Akis dergisi edinir, şairin çalıştığı dergiye telefon etmek için polis karakoluna gider. Telefonun bağlanması için epeyce bekler. Ve sonunda telefonun diğer ucunda Hasan Hüseyin vardır. Konuşurlar, ilk defa birbirlerinin seslerini duyarlar. Şair, ısrarla Azime Hanımı Ankara'ya davet eder. Azime Hanım düşüneceğini söyler. Azime Hanımın karar vermesi kolay değildir. Çocukları küçüktür, evlidir. Karşılıklı mektuplar sıklaşır.

Hasan Hüseyin'le yüz yüze ilk görüşme...

Azime Hanım anlatıyor:

"Geliyoruz diye telgraf çektim sana, trene bineceğimiz akşam saatini bildirdim." (...)

"Oysa sen, mektuplarına yansıdığı kadarıyla, tam bir çılgındın! Benim o çılgınlığı çok seveceğimi ve senin eşiğinde, ömrümce bekleyeceğimi anlamış mıydın acaba?" (...)

"'Benim Azimem!' seslenişinde, iyelik saldırısı filan değil; olsa olsa, bir benimseyiş kültürü ve kendine çekip alma atılganlığı vardır. Çok hoş bir şey bu, coşkulu bir ruhun dışavurumudur ancak. Kimse bugüne dek, böyle seslenmiş olamazdı bana; hep, belli bir uzaklıktan, seçimi elden bırakmayarak yaklaşmıştım sevdiğim erkeklere. Bir sensin ki, seçim ve seçenek tanımadan, tam bir kararlılıkla istiyorsun beni!

Tren, beş dakika sonra Büyük Gar'a girecek. Yüreğim duruvermemek için direniyor. Gürültülerle yaklaşıyoruz Başkent'e. Tanıdığım, bildiğim Gar, dönüyor açılıyor kapanıyor gözlerimin önünde, iri iri açılmış olmalı gözlerim. Cehennem gibi bir ağustos, kocaman bir alan var önümde, kalabalık ve uğultulu.. Ama gördüm seni!" (Age. s. 58-60)

İlk defa 17 Ağustos 1963'te Ankara Garı'nda yüz yüze gelirler. Bir lokantada yapılan sohbetten sonra Kızılay'da bir büfeden üzüm suyu içilir. Satıcı çocuk içtikleri üzüm suyunun Nevşehir şırası olduğunu söyler. Sohbet, Nevşehir üzerine yoğunlaşır. Çünkü Hasan Hüseyin, Nevşehir hapishanesinde yatmıştır. Azime Hanım da Nevşehir'de öğretmenlik yaptığı dönemi anlatır. Azime Hanım ve çocukları, Ulus'ta, Buhara Oteli'ne yerleşir. İki âşık insan otel salonunda geç saatlere kadar oturur, birbirlerine hayatlarını ve yaşadıklarını anlatır.

Sohbet sırasında ozan, Azime Hanıma sorar: *"Ne zaman evleneceğiz!"* Azime Hanımın yüreği çarpar. Azime Hanım, *"böyle bir durumda", "aklımıza en son gelecek, belki de gelmeyecek bir şeyi, ilk baştan söylüyorsun"* der. Ozan, Azime'nin bu cevabı karşısında şaşırır, ellerini tutar. Ve devam eder*: "Oyun mu oynuyoruz?", "Biz bu birlikteliği, seninle yeşertip büyüteceğiz, unutma!"* der. Azime Hanım, tedirgindir, iyi düşünmekten yanadır. Yeni bir aile kurmak için gücünün yetip yetmeyeceğini düşünmektedir. Ozan, Azime Hanıma *"O dünyayı tek başına kurmayacaksın ki! Sana, el ele olmayı öneriyorum"* der. Otelci gidip uyur ama Azime ile ozanın sohbetleri sürüp gider. (Age. s.69)

Ertesi gün Ankara dışına çıkılır. Sohbetler, hayat hikâyeleri ve yaşanmışlıkların öyküleri, anlatımları sürüp gider. Ozan, dönüşte kalacakları bir ev ayarlamıştır. Ayarlanan ev, Remzi İnanç'ın annesi ile oturduğu bekâr evidir. Bu evde kalınır. Sabah erkenden evden çıkılır. Evin aşağı tarafında durakta otobüs beklenir. Azime Hanımın parmağında alyans beyaz bir yüzük vardır. Yüzüğü parmağından çıkarır ve çöp sepetine atar.

Uşak'a tekrar dönme vakti gelir. Birlikte Gar'a gelirler. Azime Hanım ve çocuklar trene biner. İlk aşklarını yaşayan çocuklar gibidirler. Tren hareket etmek üzeredir. Eller birbirine kenetlenmiştir. Trenin hareketlenmesi ile birlikte ozan da hareketlenir. Ani bir hareketle trene atlar. Ben de sizinle birlikte geliyorum diyen ozan, *"Polatlı'ya kadar gelmeme izin ver"*, (Age. s.103) der. Polatlı çabuk gelir. İki gündür birliktedirler. Ozan, yüzünü Azime hanımın yüzüne bastırır, duygulu bakışlarla öper ve trenden indiği sırada *"Ölünceye kadar"* der.

Azime Hanımın zor kararı...

Azime Hanım, eve vardığında eşi ile havadan sudan bir iki laflamadan sonra uyur. Öğle saatlerinde uyandığında kalemi eline alır ve Hasan Hüseyin'e yazmaya başlar.

Hasan Hüseyin ile buluşmanın ardından Uşak'a dönen Azime Hanım, durduğu yerde duramamakta, bulutların üzerinde gezinmektedir. Aşkını öncelikle ailesine anlatma taraftarıdır. Malum Hasan Hüseyin komünist damgası ile ünlenmiştir! Babasına yazdığı mektupta, merak etmemesi gerektiğini ve Hasan Hüseyin'in kim olduğu hakkında yazar. Mektubu alan Azime Hanımın babası trene atlar ve kızının yanına koşar. *"Yalnızca şair mi?"* diye sorar! Baba, *"senin başını yakmasından korkuyoruz"* der. Azime Hanım, babasına dil döker, ikna etmeye çalışır, Hasan Hüseyin'i, şiirini anlatır. Babası öğretmen olduğu için kendisini anlayacağından emindir.

Azime Hanım kendi deyimiyle yaşantısında dört erkeğe karşı sorumludur. Oğlu, babası, Hulusi Bey ve Hasan Hüseyin. Hulusi Beyi de severek evlenir. Ama Hasan Hüseyin ile tanışmasıyla, duyguları Hasan Hüseyin'e evrilir.

1963'ün sonbaharında evini ayırır. Olup bitenleri yeniden düşünür. Heyecan gibi, yorgunluk gibi içinde büyüyen ezikliği yeniden anımsar. Azime Hanımın yeni evi, istasyona yakın bir kulübedir. Kulübenin üç yanı, çoluk çocuğun top oynadığı, kuzuların otlatıldığı, geceleri bomboş bir çayırlıktır. Bu kulübede, 285 gün Hasan Hüseyin'i, mektuplarını bekler. Aşkına yazar ve Uşak'tan kurtulacağı günü bekler. Azime Hanım kulübeye taşındıktan sonraki gelişmeleri şöyle anlatır:

"Arkadaşlarım; önceleri, koşa koşa geldiler kulübeye, haklarını yemeyeyim, büyük heyecan ve ilgi gösterdiler. Kimileri, kendimi bile bile 'sefalet'e mi attığımı sordular. Sonra, tek tek yüz çevirdiler. Onların anlayabileceği bir durum yoktu ortada! Eskiye ilişkin hiç kimse kalmadı, selamlaşmak için bile! Kabuğuma çekildim." (Age. s. 145)

Azime Hanım, boşanma davası açar. Ancak boşanma davası kısa bir süre içinde sonuçlanamaz. Babası, kızının boşanmakta kararlı olduğunu ve Hasan Hüseyin'e olan aşkını gördüğünde; Hulusi'den yana tavır takınır. Ağır bir mektup yazar kızına ve der ki: Bütün bu yaptıklarının, *"din ve cemiyet bağlarının zayıflığından ileri geldiğini ve kendisini düş kırıklığına uğratmaya "devam" ederse, "evlâtlıktan ret" edeceğini"* bildirir. Azime Hanım, babasının tehdidinin kuru sıkı bir tehdit olduğunun farkındadır. Ancak yine de üzülür. Babasının mektubunu Hasan Hüseyin'e gönderir. Hasan Hüseyin, Azime Hanımın babasının yazdığı mektuptan hoşnut değildir. Mektup hakkındaki tepkisini Azime Hanıma yazar.

İkinci görüşme...

Tarih Ekim 1963'tür. Azime'nin annesi gelir. Çocukları Ağlasun'a götürür. Birlikte Afyon'a kadar trenle yolculuk edilir. Afyon'da, Azime Hanım trenden iner. Ozan, aşkını Ankara Gari'nda karşılar. İki buçuk ay süren yoğun mektuplaşmalardan sonra yüz yüze gelirler. Hasan Hüseyin, Merkez Bankası evlerinde, kardeşi Kadir ve eşi Fikriye ile birlikte kalmaktadır. İki buçuk aydır aşkına mektuplarını bu evde yazmıştır. Kadir'in eşi Fikriye, Gürün'e gitmiştir. Hasan Hüseyin, kardeşini de bir tanıdığına gönderir ve eve *"bir süre uğrama!"* der. Aşkı ile yalnız kalmaktan yanadır Ozan. Birlikte yatarlar, sevişirler. Geçmişten geleceğe birçok konuyu konuşurlar.

Erken uyanan Azime, mutfak penceresinden bir kadının süt satmak için dolaştığını görür. Sütü satın alan Azime, Hasan Hüseyin'e kaynamış üstünde kokusu buram buram tüten bir bardak süt getirir. Hava değişir ansızın. Çoktandır aynı evde yaşıyormuş ve geleneksel kadın ve erkek rolleri takınmış gibi bir rahatlık duygusu sarar ruhlarını. Karşılıklı gülüşürler. Hasan Hüseyin, Azime'yi evde bırakıp işine gider. Hasan Hüseyin, işe giderken Azime'ye *"Gelinim benim!"* der. Evde kalan Azime Hanım, kitaplığı karıştırır ve okur. Daha çok şairin en eski kitaplarına, o kitapların boş yerlerine, arka ve ön kapaklarına eskiden beri neler neler yazmış olduğuna bakar. Sloganlar, savsözler, deyimler, maniler, eleştiriler, alaysamalar... Ünlemli,

soru imli araya-girmeler, satırlar arasında yazarla tartışmalar vb!.. Hasan Hüseyin öğle vakti eve geri döner, geleceğe dair konuşmalar, hayal kurmalar sürüp gider. Hatta yeni bir çocuk yapma üzerine bile konuşulur. Azime Hanımın dönme vakti gelir. Ayrılık vakti geldiğinde, Hasan Hüseyin, Azime Hanıma evinin anahtarını uzatır. *"Karımsın, yaşamımın kadınısın bundan böyle"* der.

Her ayrılık hüzünlüdür...

Gara gelinceye dek hiç konuşmazlar. Kucaklaşırlar. Azime Hanım trenin penceresinden sarkar. Çünkü Hasan Hüseyin, Azime'nin ellerini bırakma yanlısı değildir. Kısa günün erken bastıran karanlığında, hızlanan trenin ve koyulaşmış bakışların çığlığı duyulur. Bir nokta gibi kalır Hasan Hüseyin uzakta.

Azime, Ağlasun'a gece varır. Babası laf eder. Azime

Hanımın kardeşi Ömer de öğretmendir. Azime Hanımın yeni aşka yelken açmanın yanında saf tutmuştur. Ömer, Hasan Hüseyin'e bir mektup yazmıştır. Ömer, Azime'yi anladığını ve ikisine saygısının ve bağlılığının sonsuz olduğunu yazar mektupta. Hasan Hüseyin, Ömer'e yazdığı mektupta; "*en büyük, en güzel kararını"* verdiklerini ve babasını ikna etmesini rica eder. (Age. s. 278)

Gece; el ayak çekildikten sonra, yer yatağının kıyısına oturur Ömer. Ömer, Azime Hanıma *"çocukları, atandığım köye götüreyim"* der. Ömer'in atandığı Kızıllı köyü Aksu'nun öte yakasındadır. Kızıllı dağlık bir köydür. Bir ev bu dağda, bir ev öteki dağdadır. Ömer, Ufuk'la Barış'ı birlikte dersliğe almaktan ve beş sınıfı bir arada okutmaktan yanadır! Ömer ısrarla çocukları yanına almaktan ve birlikte oyun oynayacaklarından bahsetmektedir! Azime Hanımın çocukları vermeyeceğini anlayan Ömer, birlikte Kızıllı köyüne gitmeyi teklif eder. Ömer'in tek derdi ablasına yardımcı olmak ve ablası hakkında yayılan dedikodulardan kurtarmaktır. Ablası *"Sağol Ömerciğim! Savaşımdan kaçmayacağım; çocuklar her an görebileceğim yerde olsunlar., yeter!"* şeklinde yanıt verir. Azime Hanımın annesi, *"kuzularımı yalnız bırakmak olmaz, kaçırırlar, ne ederler... Sizinle geliyorum Uşak'a!"* (Age. s.280) der. Azime Hanımın Uşak'a geri dönmesi ile birlikte Hasan Hüseyin'in mektubu da gelir.

Azime Hanımın kararlı savaşı...

Karışık duygular taşımaktadır Azime Hanım. Eski eşinin ve ailesinin engellerini aşmak için bir savaşım içerisindedir. Hulusi Bey, boşanmamak için tüm engelleri çıkarmaktadır. Azime Hanım, çocukları yatırdıktan sonra istasyon caddesindeki kulübeden dışarı çıkar. Dış kapı, doğruca doğuya bakmaktadır. Doğuda, çok koyu bir parça bulut, yıldızların hızını keser. Bakakalır. Ayazın üstünde akşam yıldızı ve eskimiş, keskin çizgili bir ay durmaktadır. Tıpkı, şımarık bir çocuk gibi, dikkatleri hep kendi üstünde isteyen bir ay. Dış kapıya yaslanır, hiçbir şey düşünmeden izler o yıldızla ayı. O sabah, zarftan fotoğrafı çıkan Hasan Hüseyin'i düşünür. Ansızın yanında biri beliriverir, irkilir. Yanı başında ansızın beliren Hulusi Bey'dir. *"Korkuttun beni!"; "ne arıyorsun bu saatte"?* der. Hulusi Bey *"Dolaşıyordum, yolum buraya geldi"* der. *"Her yola başvuracağını"* söylemeyi de ihmal etmez. *"Çocuklar için uğraşma, vermem!"* (Age. s. 282) der Azime Hanım. Ayaküstü, bir buçuk saat konuşurlar. Birbirlerini anlamaları artık olanaksızdır. Hulusi Bey, çocukları almak için her yola başvurma yanlısıdır. Azime Hanım da sevdasını herkese duyurmak, duygularını herkesle paylaşmaktan yanadır.

1963 Aralık ayında Azime Hanım, Hasan Hüseyin'i Uşak'a çağırır. Ozanın Kasım 1963'te çıkan Kavel şiir kitabı vardır artık. Şair trenle Uşak'a gelir. İstasyonda şairi karşılayan Azime Hanım, paytona atlayıp önce kulübeye gelirler. Kahvaltıdan sonra çıkarlar. Paytonla caddeleri, sokakları dolaşırlar, mahalle aralarına girerler. Çarşının ortasında, ansızın kocasıyla karşılaşır.

Azime Hanım'ın Hasan Hüseyin hakkında yazdıklarından bir demet...

"Seni ben Sevgilim, başka sayısız yazardan, ozandan, sanat eri kişiliklerinden ayıran özelliklerini büyük titizlikle kavrayıp değerlendirecek bir özenle okumuşum; öyle ki, kendimi seninle özdeşlercesine, duygularını, düşüncelerini, nüktelerini, giderek eleştirme biçimini... yineler olmuşum; hem de bunca yıl geçmiş, kim olduğunu, ancak Nâzım usta ölünce merak etmişim! Ne büyük bir 'korku' olmuş duyduğum, inan bana: El yordamıyla, sana doğru yönlendirirken varlığımı; sanki, binlerce yıllık bir dev çınar göçmüş de yâd ellerde; ona en yakın kökten fışkırdığını bilmediğim, yine de bilincimin en kurcalayan yeriyle sezdiğim çok daha genç, ama yine de büyük, yine de O'nun gibi ululuk yolunda boy atan bir başka çınara sahip çıkmak güdüsüyle, devinebileceğim en geniş açıda kulaç atmışım!"

Bugüne dek hiç olmayan bir durum doğmuştu durup dururken: Ömrüm dediğim bu yaşta artık; kendi göbeğimi kendim keser, kendi sorunlarımı kendim çözerken; beni düşünen, özleyen, yanı başında görmek isteyen, üstelik bunu sevi'nin koşulu olarak dayatan biriyle, tam anlamıyla sarılmıştım şimdi! (Age. s.57-58)

"Pazar günü telgraf çekemediğin için hayıflanmışsın. Pazarların acı acı uzadığı günleri atlattık artık Sevgilim. Şimdi çok iyiyim ben. Bil ki bundan böyle, büyük çarpıntılarımın kaynağı, öznel kaygılarım değil, senin günbegün yaratıların olacak... Düşünsene, ne güzel! Benim Yeni Ufuklar'a yolladığım o yazı üzerine çekinti duymuşsun: Azime'yi sevmiyor Haşan Hüseyin; Azime'nin aşkını, hayranlığını, kendisine tapınışını seviyor.. diye düşünmelerinden korkmuşsun. Ne çıkar? Ben senin bir tek şiirine bile, tüm ömrümü veririm; bir tek tırnağına da, dünyayı değişmem! Sen bana 'Kadınım!' dediğin gün, baştan sona uyandım ben. Ve dünya, duysun bunu olur mu? Seviyorum seni ben; sanatın, inancın, etin kemiğin., başka başka şeyler değil ki!" Age. s. 441)

"Basın-İş Genel Başkanlığı önerilmiş sana. Kabul edersen, profesyonel sendikacı olacakmışsın. İki bin küsur lira mı ne alacakmışsın. Ama basın kartın güme gidecekmiş..

Bu haberle pek telaşlandığımı anımsıyorum. Bence hiç girme bu işe Sevgilim! Sendikacılığın sana göre olmadığını seziyorum. Şimdiki işlerimiz geçimimizi sağlasın, ne yapacağız fazla parayı biz? Geriye kalacak zamanını sanatına ver. Senin asıl alanın, şiir ve mizah öyküsü; bu anlaşıldı. İlerde, çok istiyorsan; sanatta kendine bir yer de yaptıktan sonra, sendikacılık mı yaparsın, politikacılık mı; sendika yönetimi mi, yoksa yurt yönetimi mi... Ben, taşkınlığın da karşısındayım, sokak savaşımının da.. Küçümsüyor muyum? Yoo-oo! Sana göre bulmuyorum, hepsi bu., dersin ya hani! En olgun, en güzel, en verimli geçmesi gereken çağını, örneğin mahpushanede geçirmeni anlamsız bulurum.

Hayır hayır, evliliğin seni frenlemeye kalkışacağını aklına getirme sakın! Bu tür bir anlayıştan uzak olduğumu bilmeni isterim. Ben yalnızca, verimli, üretken bir disiplinden yanayım.. (Age. s.483)

"Seninle sevdim sobayı.. demiştin bana; senden daha çok üşüdüğüm doğrudur.. Bir bakıma yalnızlıktır üşümek; sobayı yaktığım zaman bu daracık odanın genişlediğini duyumsuyorum, yaşanan bir yer oluyor, benden önce eşyaya siniyor sıcaklık.. Hem soba yanıyorsa, erkenden yatağa sığınmıyor insan. Elektrik ampulü, zemindeki tahta.. gölgeler daha neşeli oynaşıyor duvarlarda.

Dağbaşında da öyleyimdir Sevgilim. Bir yere vardım mı; ilk işim çalı çırpı toplayıp, büyücek bir ateş yakm ak olur. Çalıştığım yerleri düşünüyorum, Anadolu'nun kimsesizliğini.. Iğdır'da, ortaokul duvarının dibinden, Aras'ın uzak bir koluna bağlı bulanık bir kanal geçiyordu; o kanalın bir arkı evimin bahçesinde, taş merdivenin dibindeydi.. Geceleri yatmadan önce, bir toprak testiye o bulanık sudan doldururdum. Şafakta; tabanı balçık, üst yanı durulmuş bir su elde ederdim o bulanıklıktan.. İlk gittiğimde, bir çaydanlık su kaynatıp, kuru ekmeğimi kaynar suya bandığım an keyiflenmiştim: Hayat başlamıştı! (Age. s.566)

Yüreği ağzına gelir. Hulûsi, elini kaldırır, durdurur paytonu. İçine bakar. Yan yana oturan âşıklar el eledir. Hulusi, Azime'nin yüzüne bakar, bir şey diyemez. Azime eğilir *"bırak geçelim"* der. Hulusi bırakır ve geçerler.

Akşam eve döndüklerinde Hasan Hüseyin, Ufuk'la Barışı içtenlikle kucaklar. Çünkü ozan, çocuklara bir çanta dolusu oyuncak getirmiştir. Azime'nin annesinin ellerini tutar ve gözlerinin içine bakıp şöyle der: *"Şiir yazıyorum ben!"* Azime Hanımın annesi, *"İyi, oğlum, başucun pınar, ayakucun göl olsun!"* der. Ertesi gün Hasan Hüseyin, Azime Hanımla birlikte liseye gider. Geniş öğretmenler odasında bir köşeye oturup bekler. Öğretmenlerden sadece Kâmil Ünlü, ozanla tanışır. Diğer bütün öğretmenler mesafeli durur. Lise müdürü Nâzım Bey, birkaç kez kapıdan bakar. Payton gezintisini duymayan kalmamıştır Uşak'ta. Ozan, Azime Hanıma Uşak'tan gidelim der. Ozan bir gece bir gündüz kalır Uşak'ta. Azime Hanımın lisede olduğu saatlerde, Hasan Hüseyin otelden dışarı çıkmaz. Azime Hanım, kulübede sohbet ettikleri bir anda *"Anne, biz evleniyoruz..."* der. Annesi hiç sesini çıkarmaz, sadece gülümsemekle yetinir. Azime Hanım, aşkını istasyonda Ankara'ya uğurlar. Hasan Hüseyin, trenin penceresinden eğilir ve aşkına *"Dimdik olmalısın!"* der.

Azime Hanımın annesi Hasan Hüseyin hakkında ilk kez konuşur. *"Sıcak bir insan; canlı ve cana yakın... Sessiz ama güçlü yürüyor; ayak sesinden tanımayacaksın onu, o garip rüzgârından tanıyacaksın onu!"* (Age. s.328) der. Çocuklar, Hasan Hüseyin'i kabullenir. Azime Hanımla çocuklar arasındaki yakınlık, dostluk ve uyumun bir benzeri; annesi, babası ve kardeşleriyle de vardır. Böylece, Azime Hanım sessiz ve koşulsuz bir destek bulur yakın çevresinden. Sıra Hasan Hüseyin'le babası arasında kurulacak köprüye gelir. Hasan Hüseyin, *"Ne yapabilirim?"* diye sorar. *"Kolay! Gönül alıcı bir mektup yaz babama"* der Azime Hanım. Öyle de yapar ozan. Baba; Hasan Hüseyin'in mektubuna cevap verir ve şöyle der: *"Azime için, dünya bir yana, çocukları bir yanadır; iyi bir baba olacaksan onlara, biz seni bağrımıza bastık gitti!"* (Age. s. 328) Hasan Hüseyin'in Azime Hanımın ailesi ile ilişkileri böyle başlar ve sonuna dek sürer.

Art arda mektuplar gelip gitmeye başlar yine. Artık mektuplaşmalar, telefonlaşmalar yetmez olur. Akılları karışık, sinirleri en küçük şeyden bozuluverir. 23 Ocak 1964'te yapılan duruşmada, yargıç çiftlerin boşanmalarına karar verir. Çocukların velâyeti anneye verilir. Azime Hanım, çocuklar için nafaka talep etmez. Duruşmadan sonra Azime Hanım PTT şubesine koşar ve telefonla müjdeyi Hasan Hüseyin'e verir. Azime Hanım, zor bir süreç sonunda Hulusi Bey'den boşanmıştır artık.

Yeniden Ankara...

Şubat başı 1964'te Azime Hanım, oğlu Ufuk'u da yanına alarak Ankara'ya gider. Kızı Barış da Ağlasun'dadır. Mutludurlar artık. Birlikte yaşamaya başlamalarının önündeki son engel de ortadan kalkmıştır. Azime Hanımın kafasında Kavel kitabındaki dizeler vardır. *"Bırakın bu sabahları/ben size bir dökülecekler; insanca yaşamayı göze alanlar, yaşatmayı da en az yaşamak kadar kutsal sayanlar, vargıya ulaşıncaya dek yürüyeceklerdir, yan yana."* Azime Hanım, ozana haklı bir öfkeyi, tepeden tırnağa duyuruyorsun, insan olana. Hasan Hüseyin, Azime'ye hakkında ne düşündüğünü yazmasını ister. *"Yazarım"* der Azime. Ömründe ilk kez, 'daktilo' ile tanışır Azime. Hasan Hüseyin, Akis'e gider gitmez, Azime, 'Kavel Olayı' başlıklı bir yazıyı yazar. Akşam Hasan Hüseyin eve döndüğünde Azime Hanım, *"çapraz iki çizgi namuslu ekmeğime/ alnımın ortasında bir kara kilit/erkek bir kurt gibi tedirginim apaçık!"* diyen şairin dizeleri ile karşılar. Ozan güler. "Hayır, değilim!" der. Yemek faslından sonra Azime'nin "Kavel Olayı" üzerine yazdığı yazı okunur. Çok duygulanır Ozan. *"Beni anlatmak istediğin zaman, abartma!"* der. Azime Hanım yazıyı Hasan Hüseyin'den habersiz, Yeni Ufuklar Dergisi'ne postalar. 18 Şubat 1964'te Azime ve Ufuk Uşak'a geri döner.

Azime'li Temmuz Bildirisi II...

Bir gün okuldadır. Okulda postacıyı görür. Postacı ile artık aşinadır. Postacı, *"okulun postasını verdim efendim, şimdi size geliyordum, evinize..."* der. Azime Hanım *"Ver kardeşim, mektubumu; yalnız, iki tane olması gerek, dün gelmedi de..."* Postacı da, iki mektup olduğunu söyleyerek mektupları verir. Öğretmenler odasına gider. İlk açtığı zarfta bir şiir olduğunu görür. Önce şiiri okur: "Azime'li Temmuz Bildirisi II" şiiridir bu. Bir an, şaşkın, kararsız, elleri, dudakları titrer. Öylece kala kalır. Saygı, minnet ve coşku yükselir yüreğinden. Varlığının her bir hücresi ayrı ayrı, sanki ateşle doldurulmuş gibi yanar ve sarsılır. Anlatılmaz yoğunlukta bir duygu akışıyla, titreyerek eve gider. Şiiri soluk soluğa, bir kez daha okur. Annesi, sızım sızım

ağlar. Azime Hanım ağlayamaz ama gözleri dolar. Artık Uşak'a sığmaz olur. *"Hayır, sığmıyorum! Anne"*, der, *"düşün; böyle bir şiire, benim varlığım nedence oldu!"* (Age. s.459) anne diye devam eder.

Azime Hanım, sabah, öğlen, akşam ve gece yarısından sonra, hep Hasan Hüseyin'e yazar. "Azime'li Temmuz Bildirisi II" için, tek satır etmez. Gözünü yumsa, yürür şiir. Dize dize, bölüm bölüm bütünüyle üzerine gelir. Bir ateş toptu belki; ovalarda, yaylalarda, ırmak kıyılarında yuvarlanır. Dost Dergisi'nin Nisan 64 sayısında; Azime'nin "Kavel Olayı" başlıklı yazısı ve Hasan Hüseyin'in "Azime'li Temmuz Bildirisi II", yan yana yayınlanır. Düzeltmeleri Hasan Hüseyin kendisi yapar. "Azime'li Temmuz Bildirisi II", her zaman bir 'bildiri' olarak kalır. Yıllar geçer, birçok kez yeniden yayımlanır. Hiçbir zaman, tek sözcüğü bile değiştirilmez. "Azime'li Temmuz Bildirisi II", Hasan Hüseyin'in en yetkin aşk şiiri olarak kalır. Tüm geçmişi ve gelecek bilinci ve tüm özlemleri o şiire yüklemiş gibidir.

İğneyle kuyu kazar gibi geçer zaman...

Sözcük sözcük, satır satır... Her anlarını birbirlerine yazarlar. Uşak, Azime ile Hasan Hüseyin'in aşkını konuşur. Hulusi Bey için *"eski kocasını mahvetti"* şeklinde dedikodular yapılır. Azime, her gün yepyeni şeyler öğrenmekten şaşkındır, her gün Hasan Hüseyin'den mektup almaktan mutludur, her gün Hasan Hüseyin'e yazmaktan telaşlıdır. Her gün postacının yolunu gözler. Çevresine karşı ne anlatılmaz bir başkaldırı olduğunu düşünmekten sorumludur. Dedikodulara rağmen sevdasına kavuşmak için üzerine düşen tüm sorumlulukları yerine getirir.

Mayıs 1964. Anne ve oğul bir kitabın üzerine yan yana eğilirler; uyuyakalırlar. Cam tıklanır, camı tıklayan kardeşi Ömer'dir. Fırlayıp açar kapıyı Azime. Ömer ve Hasan Hüseyin; ikisi de eşikte duruyordur! Gözlerine inanamaz, gözlerini yumar, bir daha açar: *"Siz ha, ikiniz!"* der. Ömer ve Hasan Hüseyin o anda tanışıp birbirlerine sarılırlar. Ömer, gencecik köy öğretmenidir. Torosların en ormanlık yerinden, Kızıllı dağlarından aylarca Hasan Hüseyin'e mektup yazmıştır. Mektup yazdığı ozanla; yağmurlu ve dalgın bir mayıs sabahında, hiç ummadığı bir yerde, bir eşikte karşılaşır! Azime, Hasan Hüseyin'e döner, neden haber vermediğini sorar! Güler, Hasan Hüseyin. Aynı soruyu Ömer'e yöneltir. Ömer'in İzmir'de asker olduğunu, erlere okuma yazma öğrettiğini öğrenir. Ömer ve Hasan Hüseyin, Afyon'dan sonra aynı trende ve farklı kompartımanlardadır. İstasyondan eve; aralarında birkaç adım mesafe ile yürüyerek yağan yağmurda eve gelmişlerdir. Bütün bir pazar sohbet ederler. Pazar akşamı Hasan Hüseyin tekrar Ankara'ya döner.

Beklenen gün gelir çatar. Azime Hanım Uşak'taki dedikodulardan bıkar ve şehirden ayrılmaya karar verir. Çünkü iki tutkulu aşkın birbirlerine sürekli mektup yazmaları, birbirlerine telefon etmeleri Uşaklıların dilinde pelesenk olmuştur. Evlenmeye karar verirler. Ama ilk önce ailelere haber verilmelidir. Hasan Hüseyin, Azime'nin babasına uzun bir mektup yazar. Mektupta kendisini tanıtır. Gürünlü bir ozan olarak şiir yazdığını belirtir. Evleneceklerini, baba ve annenin rıza göstermesini ister. Azime'nin babası Ozan'a verdiği yanıtta çocuklar ve kızı ile ilgili kaygılarını anlatır.

Hasan Hüseyin mektuba hemen karşılık verir. Çocuklar için kaygılanmamalarını, Azime'yi Ufuk'u ve Barış'ı bir bütün olarak algıladığını, birbirlerine gerçek bir sevgiyle bağlandıklarını yazar. Hasan Hüseyin'in babası da Azime'ye mektup yazar. Evlilik kararı almalarına çok sevindiğini anlatır. Oğluna sahip çıkmasını, onu çekip çevirmesini rica eder. Evlilik işlemi için başvuru yapılır. 5 Haziran 1964 günü Ankara'ya hem Ağlasun'dan hem Gürün'den birer telgraf gelir. Nüfustan ve hükümet tabipliğinden olumlu cevap gelmiştir. Evlenmelerinin önünde bir engel yoktur.

Yazmak, yaşamın öteki adıdır...

Nisan'da Dost Dergisi'nde yayımlanan 'Kavel Olayı' başlıklı yazı, bu kez Yeni Ufuklar Dergisi'nin 1 Haziran 1964 sayısında yayınlanır. Çok mahcup olur Azime. Yeni Ufuklar, yeğlediği dergidir. Aylar önce yazısını Yeni Ufuklar Dergisi'ne yollar. Yazının yayınlanmayacağını düşünerek yazıyı Dost Dergisi'ne gönderir. Hemen ardından, Yeni Ufuklar 25 lira da para yollar. 25 lira Azime Hanımın yaşamında aldığı ilk 'telif ücreti'dir. Telaşla parayı geri yollar. Bir mektup yazıp, daha önce Dost Dergisi'nde çıkan yazı için, Yeni Ufuklar'dan para alma hakkının olamayacağını bildirir. Dergi, parayı bir daha geri gönderir. Yeni Ufuklar Dergisi, o paranın artık muhasebeden çıktığını başka yerde de yayımlanmış olsa bile, ilkelerinin uygulanmasından yana olduklarını belirtirler.

Azime Hanımın aşkı sürekli yazmaktadır. Yazmaktan mutlu olmaktadır ozan. Yaşadığını, var olduğunu

Azime'li Temmuz Bildirisi

beklerdi tohum
beklerdi tohum
beklerdi tohum upuzun karanlıklarda -- sen yoktun
öfkemi mermer mermer -- ocumu çocuk çocuk-- çıldırttım kırmızıları
bir başka parlardı yoğun karanlıkta ışıklar -- sen yoktun
bütün kapıları birden zorlamanın o korkunç güzelliği
o korkunç büyümesi ellerin fitillerde -- sen yoktun
benim aşkımda o vardı
evrendi nasıl
evrendi çelik mavisi
grev grev ateş ateş büyüdüm ülkelerce
yepyeni bir öfke doğurdum kalabalık özlemlere -- sen yoktun
uff ne kötü kullanmışlardı ah ne güzel gözlerini -- ölümdü
sana değip değip durdum o sarhoş yörüngede -- sen yoktun
bilenirdi türkülerde en soylu ayrılıklarım -- sen yoktun
benim aşkımda o vardı
soğuktu yeşillerim
soğuktu temmuzlarım en bayram gülmelerimde bile
kar yağardı sabah çaylarıma -- sen yoktun
sofralarda ekmek diye öpülürdü altın dişleri ölülerin
adını söyletmiyorlardı ölüm gibi özlenen şeyin -- sen yoktun
bütün dillerde sana varmak -- bilemem bilemem benim aşkımda o vardı
ben hep koşan atları sevdim soluyan lokomotifleri
benim aşkımda çelik mavisi gagarinli uzayların
toprak nasıl sancılanır ağaçlar nasıl gerinirler çiçeklenirken
kurşun nasıl ıslık çalar diş nasıl gıcırdar karanlıklarda
alabalık nasıl olur o kendi sularının kıyıcığında
bilemem bilemem -- sen yoktun
ateşler yanardı bir yerlerde yepyeni biçimlerde yanardı
benim aşkımda o vardı
söyle anamın en güzel kızı söyle
sular nasıl kaçırılır, kuşlar nasıl susturulur
nasıl sığar su koskoca evren daracık zindanlara -- söyle
balçık balçıktı o nar çiçeği çağı çocuklarımın
karanfil olurdu yakalarda bacımın kanlı gözleri
demir nasıl paslanırdı sıcacık bileklerde -- bilemem

ve özlemleri bulunduğunu yeryüzüne duyurmak, başkalarını ozanca etkilemek; bütün istediği budur! Ozana göre; her gün en az 20 daktilo sayfası yazıp bir kıyıya koymayan, yazar değildir. Ozan için yazmak bir tutkudur. Öykü, deneme, şiir, fıkra yazar, notlar alır. Hasan Hüseyin toplumcu bir şairdir. Toplumcu şairin ne olduğunu ozan şöyle anlatır:

"Toplumda emeğin en yüce değer olduğunu savunan, insanın insan tarafından sömürülmesine, insanın insana kulluğuna başkaldıran, insanlık onurunun ancak böyle kurtulabileceğine inanmış olan, kişilerin ve yığınların kafasında insanca bir düzenin özlemini uyandıran ve böylesi bir düzen için kişiye ve yığınlara direnme gücü, savaşma gücü veren şair,

bilemem ey anamın en güzel kızı bilemem -- sen yoktun
benim aşkımda o vardı
sen geldin
badem çiçek açar gibi geldin, düşte sever gibi geldin
ey kavgabiçim
yepyeni bir düzendi gelişin, yoluna baş koyduğum ülkemdin
eskidi birden kentler, eskidi gökyüzünün çok uzaklığı, eskidi hep
oldu bakkal, oldu bakkalbiçim, oldu bakkalbiçim aşk
bu senin gözlerindi ey benim ülkem -- arılar oynasan içinde
bu senin duruşundu ey kavgabiçim -- en hakli silah güzelliğince
güneş gibi acımasız, toprak gibi unutkan, tohum gibi umutlu
sen geldin ey benim özlemim ülkem, kadınım, devrim biçimim
yıkıldı ölülerin öğle sonu sarılıkları
sen geldin
eskidi birlerleri zamanın, eskidi gözleri kadınların -- sen geldin
evler eskidi birden -- eskidi evimsilere kölemsi yalnızlıklar
bayramlar eskidi gülüm, derinlikler eskidi -- ve pişmanlıklar
eskidi yatak biçimlerde iğreti ikililer -- ve çok çok
saksılarda çöl bitkileri, salonlarda kartpostal mutluluklar
eskidi maskelerin sırıtan düşmanlıkları -- ve nice yazlar
oh ne güzel yeniden -- bu senin güzelliğin ne demek
sel ne demek azimem, savaşlara durmak ne demek, güzel ne demek
sen geldin ey benim kadın ülkem -- yepyeni ufuklar geldin
durulu bayraklarım güldü gülüm -- sen geldin kutuplarım değişti
bir horoz öter bir yerlerde bir horoz bir horoz bir horoz daha
bir ateş yanar bir yerlerde bir ateş bir ateş bir ateş daha
bir yumruk sıkılır bir yerlerde bir yumruk bir yumruk bir yumruk daha
düşer barış cemreleri sabah çaylarımıza
biter kahpelik
biter bu gökyüzünun çok uzaklığı
sen geldin ey anamın en güzel kızı -- yaşamak geldin
badem çiçek açar gibi geldin, yürek sızlar gibi geldin -- sen geldin
al beni kan kırmızılardan vur beni kan kırmızılara
durulu bayraklarım gülsün gülüm, kutuplarım değişsin ey benim ülkem
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm
bitsin bu zulüm
sanki dünyada ilk şafaktı kollarımda uyanmaların
o büyük barışa bir adım kala

toplumcu şairdir. Sömürge düzeninde alışkanlıkların, tutuculukların, bağnazlıkların karşısındadır toplumcu şair.. Ben toplumcu şairim.. demek yetmez elbet; bu, işin başıdır. Önemli olan, bu yolda sanat ürünleri koymaktır ortaya. Toplumcu estetiğe, ancak bu ürünlerle varılabilir..." (Age. s.270)

Azime Hanım, ozanın kendisine yazdığı mektupları şöyle değerlendirir:

"Mektupların... Oynayan, konuşan, capcanlı, renkli, çoksesli şeyler bunlar; müzik gibi, resim gibi, çok boyutlu adı konulmamış bir şey gibi; senden parça parça kopup geliyor her sabah bana. Seni tanımadan önce de; senin düşündüğünü anlatırken ki hızına ve sesine, şakalarındaki vurucu güce, söylediğin her bir sözün

gerisinde yatan çok anlamlılığa ve lirizme, oturttuğun biçimin karşı konulmaz güzelliğine tutkundum, baştan koydum bunu. Ama, her yazdığını fiziğinle yanyana getirebiliyorum çoktandır; sözlerin ve el yazın, bende pek çok şeyi birden tamamladı: Mektuplarınla her sabah sevişiyorum ben! Telefondaki ilk ses, gitmiyor kulağımdan: Şiirindeki ses bu! dememiş miydim? İşte yeni bir ağustos yaklaşıyor; ilk karşılaşmamızda, tren penceresinden yüzünü ilk gördüğüm an düşündüğüm de aynı şeydi: El yazındaki ve imzandaki yüzdü bu!" (Age. s. 573)

Ve Evlilik...

Hasan Hüseyin 10 Haziran'da öğle vakti, Akis'ten liseye telefon eder. Telefon çok acildir, Azime Hanım sınavdan müdür odasına çağrılır. Hasan Hüseyin, *"yıldırım nikâhla, 11 Haziran öğleye doğru evleniyoruz: Çocukları al, trene atla, yarın en geç kuşluk vakti burda ol!"* der. Müdür, telefonla konuşan Azime öğretmeni seyreder. *"Evleniyor muyuz, 11 Haziran'da mı?"* (Age. s. 604-605) diye haykırır ahizeye Azime Hanım. Azime Hanım hemen geniş arsanın ortasında bir başına duran kulübeye koşar:

"Evleniyoruz!", "hazırlanalım..." der. Üç dakikada hazırlanırlar. İzin almak için ne zaman vardır, ne de bir makam... Kulübenin kapısına not yapıştırır: *"Postacı kardeş; yolda mektubum vardır, sakla, olur mu!"* Ankara'da, 11 Haziran günü, kuşluk vakti inerler İzmir Treninden. Çocuklar, geceyi ayakta geçirmekten bitkindir, eve tırmanan takside uyuyakalırlar. Çocukları eve Ozan'ın kız kardeşine bırakıp aynı taksi ile geri dönerler. İkisinin de üzerinde birer fanila ve pantolon vardır. Hasan Hüseyin, Azime Hanımın kulağına şöyle fısıldar:

"Benim barışçı şiir dünyamın taçlanışı olacak bu evlilik. Yoksa, nikâh falan umurumda olmazdı; sen benim karımsan, bu demek öncesiz ve sonrasız, birbirimiz için var olmuşsak, devlet onayı ne yazar! Seviyorsam, nikâhın ne önemi ne de anlamı var; sevmiyorsam, yine öyle!.." (Age. s. 605)

Altındağ Evlendirme Memurluğuna gelinir. TİP'in savunmanı Yunus Koçak, Hamdi Konur ve yine partinin saymanı Abdürrahim Uluğer, nikâh tanığı olurlar. Nikâh defterine imzalar atılır. Nikâhtan sonra beşi "Gazi Çiftliği"ne gider. Açık havada, gölgede bir masa: Yemekler, votka ve meyva suyu ısmarlanır. Yenilir, içilir.

Beş kişilik düğün sofrası, Türkiye İşçi Partisi'nin bir semineriymiş gibi, arı kovanı işlerliğinde düşün-alışverişine dönüşür. Hasan Hüseyin çantasını açar ve 5 kitap çıkarır. *"Dostlar, bu benim ikinci kitabım, 'Öööhhhööö'!"*dür der. Nikâh şahidi olan en yakın üç dostuna kitaplarını imzalayıp verir. Kendi için ayırdığı kitaba, *"Kişisel kitaplığımındır. H.H."* diye yazar. Azime için de sadece *"Azime; bugün, 11 Haziran 1964!"* der. Öööhhhööö! politik öykülerin ağır bastığı, ince ama zevkli bir kitaptır.

11 Haziran gecesi Azime Hanım ve çocuklar Uşak'a tekrar geri döner. Hasan Hüseyin, Azime Hanımın Uşak'a dönmesinden yana değildir. Azime Hanım, *"eşyalarımı toplayıp geleceğim"* (Age. s.610) der. Azime Hanım, nikâh için Ankara'ya izinsiz gittiği için 3 günlük maaş kesme cezası alır.

Uşak'tan Ankara'ya...

Azime Hanım tüm zorlukları yener. Ankara'ya eşinin yanına gider. İlk işleri; yaşantılarını günlük gereksinimlere göre düzenlemek olur. İlk olarak birbirlerine bir yıl içerisinde yazdıkları yazışmalardan başlarlar. Hasan Hüseyin, bir yıl içerisinde Azime Hanıma altmış beş telgraf çekmiştir. Hasan Hüseyin'e, Azime Hanımdan gelen telgraf sayısı kırk yedidir. Telgraflar, genellikle mektupların birbirlerine ulaşmayacağından kaygılandıkları hafta sonları çekilmiştir. Kimi de yolculuk sonunda varılan yere ulaşıldığını bildirmek için... Telefon çarpıntılarındaki, uzaya karışıp gitmiş söyleşiler ve sevda sözleri, bu telgrafların dışındadır!

Temmuz 1963'ten Haziran 1964'e kadar, Hasan Hüseyin'den Azime Hanım'a üç yüz yetmiş zarf dolusu mektup gelir. Üç yüz yetmiş mektup; bin sekiz yüz altmış sayfadır! Azime Hanım ise, 12 ayda yüz seksen beş zarf postalar. Yüz seksen beş zarf bin üç yüz elli yedi sayfadır. Yazışmaya başladıktan kısa süre sonra renkli, pelür, büyük sayfalara dökerler işleri. Aylarca ve aylarca; sarı beyaz pembe mavi, pelürler gidip gelir aralarında. Kimi aylar, rastlantı bu ya, aynı sayıda mektup yollarlar. Ama üstünlük, her zaman Hasan Hüseyin'dedir.

Ankara'ya geldikten sonra, eve yerleşirken; karşılıklı yazılan mektuplar numaralandırılır. Tüm mektuplar, Hasan Hüseyin'in Erzincan'dan, Sivas'tan, Gürün'den dolaştırıp getirdiği, kalın tahtadan yapılmış, içi çam sakızı kokulu asker çantasına yerleştirilir. O mektuplar o çantada bekler. Hasan Hüseyin, o günden başlayarak, yeni, yepyeni şeyler yazar. Yaz-

Karıma Altıncı Evlilik Yıldönümü Armağanı

silahımsın
başım havalarda gezerim
en yıkık günlerimde bile

atımsın
ölümü çiğnetmedin düşmana
karanlıkta kurşun yağarken üstüme

karımsın
dölümü paylaşan tarlamsın benim
kollarımda uyuttuğum geceler seni
göğsüne sığındığım geceler senin
öfkemi bir tabanca gibi denediğim geceler sende
kulaç atmışcasına Kızılırmak'ta
yorulup düştüğüm geceler senden
ve ilk görüyormuş gibi baktığım gözlerine
kızıltılı sonbaharlar
alabulut yazlar
tren tren yolculuklar

seni ben
ekmek paramız olmadığı günlerde de gördüm, yiğittin.
seni ben
korkunun kara tırnaklı elleri
bileklerime bir hayalet gibi sarıldığı
günlerde de gördüm, yiğittin.
seni ben
zorlayıp o peygamber köşkünün kapılarını
hücreme temiz çamaşır ve sigara ve selam
yolladığın günlerde de gördüm, yiğittin
bir çift ateş karanfil
bir dost kitap
ve bir bardak su gibi beklediğin günler de oldu
hasta yatağımın başucunda, yiğittin.
soframızda kuşsütü balık yumurtası yoksa da
işçi ellerinin tadı
aydın gözlerinin balı var
ne zaman kekik koksa
gül koksa çamaşırlarım
elma erik ceviz zeytin portakal
anam koksa çamaşırlarım
ucuz çamaşırlarım
ucuz sabunlarda ellerini anımsarım

ellerin
canım karım ellerin
yaban güllerine mısırlara pırnallara değen
ellerin
ellerin
canım karım ellerin
iki taştan bir undan eden ellerin
ve göller bölgesinin gül bahçelerinden
gül toplar gibi haziranda (şafakta)
çetin kitaplardan bal toplayan ellerin

canına okumuşlar ekmeğimizin
zincire yatırmışlar delikanlı günlerimizi
kan etmişler ellerimizi düşlerimizi
canım gülüm
kan

gayri bize ölüm yok

kavgayı
şiiri
ve seni çok seviyorum.

mak Hasan Hüseyin için var olma biçimidir. Yazmak, yaşamın öteki adıdır.

Genç öğretmen Azime Karabulut, Hasan Hüseyin ile 11 Haziran 1964'te evlendiğinde 31 yaşındadır. Hasan Hüseyin ise 37 yaşındadır. 1964'ten 1984'e, kadar dolu dolu bir yirmi yıl birlikte yaşarlar. 20 yılda, ne depremler, yangınlar görürler. Kimi insanlarla yolları kesişir, kimileri ile ayrılır. Azime Hanım, Hasan Hüseyin ile tanıştığında, 1959 Şubat'ında Dost Dergisi'nde yayımlanan ilk şiirinden itibaren, sanata ve şiire gönül vermiş bir edebiyat öğretmenidir. Âşık olduğu kişinin kendi deyişiyle, *"gerçek bir halk çocuğu, sınıfının bilincine, kitaplardan değil, bu sınıfının alınyazısını yaşayarak varmış"* bir yiğit adam, has bir ozan olduğunu bilmektedir. Azime Hanım çocuklarını da yanına alıp Ankara'ya yerleştikten bir yıl sonra (1965) oğulları Temmuz dünyaya gelir.

Ve sevdaları yıllar yılı ilk günün heyecanıyla sürüp gider.

Ağustos 2018 ■

UNUTTURULAMAYAN DEVRİMCİ AYDIN:
SUAT DERVİŞ

■ **MUSTAFA DEMİR**

Suat Derviş, kimi kaynaklara göre 1901, kimine göre 1903, kimine göre ise 1905 yılının 11 Ağustos'unda dünyaya burjuva bir ailenin ikinci çocuğu olarak gelmiştir. 23 Temmuz 1972 tarihinde sosyalist gerçekçi bir yazar ve komünist bir aydın olarak hayata gözlerini yummuştur.

Çocukluğu Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine rastlar. Birinci Dünya Savaşı'nı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılışını, onun külleri arasından doğan Cumhuriyet'in kuruluşunu yaşar.

İlk şiiri "Hezeyan" Nâzım Hikmet tarafından annesinden izin alınarak Alemdar Gazetesi'ne verilir ve şiir Alemdar'ın Ekim 1920 tarihli sayısının edebiyat sayfasında basılır. Edebiyat sayfasının sorumlusu Yusuf Ziya Ortaç "Hezeyan"ı bir sunu ile birlikte yayınlar. Suat Derviş'in bundan böyle gazetede düzenli yazacağını okurlarına müjdeler.

Daha sonra öyküler yazar ve onları Alemdar, İleri, İkdam, Ümid isimli gazetelerde yayınlatır. İlk romanı Kara Kitap 1920 yılında yayınlanır. Genç bir kızın hayatı ve ölümü romanın ana konusudur.

Hem yazan hem de okuyarak kendini yetiştiren Suat Derviş'in o yıllarda sosyalizm, kadın hakları ve savaş karşıtlığı ilgisini daha çok çeken konulardır. Bu dönem Suat Derviş durmadan yazmakta, yazdıkları gazetelerde yayınlanmakta, ünü günden güne artmaktadır.

1927 yılında eğitim amacı ile ablası Hamiyet ile birlikte Berlin'e gelerek Konservatuara kaydolurlar. Kısa bir süre sonra Suat Derviş Felsefe ve Edebiyat Fakültesi'ne kaydolur. Yazılarını Almancaya çevirterek Almanya gazetelerinde yayınlamaya başlar. Böylece geçim için para kazanmaya çalışır. Kısa sürede Almanya'da da Suzet Doli ismi ile ünlenmeye başlar. Hikâye ve romanlarında daha çok kadın kahramanlara yer verdiği göze çarpar. Özgür, kendi başlarına buyruk, güçlüklere boyun eğmeyen kahramanlardır bunlar.

1932 yılının Nisan ayında Hamiyet ve Suat'ın babaları kanser belasından kurtulamayarak Berlin'de ölür. Ailecek Berlin'e toplanmışlardır. Berlin'de bulunan Türk Şehitlik Mezarlığı'na Dr. İsmail Derviş defnedilir.

Suat Derviş'in ünü Almanya'da yayılırken, faşizm de yükselişe geçmiştir. Yabancı olarak sokaklarda dolaşmak zorlaşmıştır. Basın tamamen faşistlerin kontrolüne girmektedir. Demokratik basın organlarının üzerinde akıl almaz bir baskı vardır. Suat Derviş ailesi ile birlikte Türkiye'ye dönme kararı alır. Aile bütün varlığını kaybetmiştir. Suat Derviş ailenin geçimini sağlayabilmek için çalışmak zorundadır. Nâzım Hikmet'in desteği ile Resimli Ay adlı dergide hemen iş bulur. Son Posta ve Cumhuriyet gazetelerine de yazılar verir. Cumhuriyet Gazetesi için röportajlar yapar. "Bir Şehit Karısı Anlatıyor" ve "Dünya Feministleriyle Görüşmeler" adıyla yayınlanan röportajları en çok okunan röportajlarıdır. Sonra Tan Gazetesi'nde kadın sorunlarına eğildiği bir yazı dizisi yayınlar. Posta Gazetesi adına Montrö Konferansı'nı izlemeye İsviçre'ye

yollanır. O yıllar iyi kazanan, gözde bir gazetecidir.

Fakat dünya karmakarışıktır. Adolf Hitler önderliğinde faşist hareket Almanya'yı kasıp kavurmaktadır. Demokratik her ses susturulmuştur. İspanya iç savaşı her gün şiddetlenmektedir. Almanca ve Fransızcayı çocukluğunda özel ders alarak öğrenmiş olan Suat Derviş gelişmeleri yabancı basından gün be gün izleyip Tan Gazetesi'ne haber yetiştirmektedir. Bu günlerde Suat Derviş Tan Gazetesi tarafından "gördüklerini yazmak" üzere Sovyetler Birliği'ne gönderilir. Suat Derviş'in röportajları Tan Gazetesi'nde yayınlanır ve büyük ilgi görürler. Daha sonra bu yazılar Neden Sovyetler Birliği'nin Dostuyum adıyla o yıllarda kitap olarak da yayınlanır. Röportajlarda Sovyetler Birliği'nin kuruluş dönemine ait olumlu ilginç gözlemler vardır.

Fakat Türkiye'de de faşizm yükseliştedir. Emekçilerin hak arayışlarına sert baskılarla cevap verilmektedir. Anti komünizm politikası, her türlü ilerici hareketi hapishanelere doldurmaya başlamıştır. CHP faşizmi basını kontrol altına almaya kararlıdır. Özgür seslere tahammül edilmemektedir. Bu süreçte Suat Derviş "kıpkızıl komünist" ilan edilir. Suat Derviş'in Tan Gazetesi'ndeki işi sona erer. Basın üzerindeki faşist baskılar ünlü gazeteci Suat Derviş'i de vurmuştur. Diğer gazete patronları da korkularından Suat Derviş imzalı yazıları yayınlamazlar. Bu süreçte Suat Derviş te değişmiştir. Sosyalist fikirler savunmaktadır. Eşitlikçi yazıları sosyalist gerçekçi bir çizgiye evrilir. Bu arada 1940 yılında TKP Merkez Komitesi üyesi Reşat Fuat Baraner'le evlenir. Reşat Fuat o dönem kendi adına yazı yayınlayamamaktadır. Birlikte Yeni Edebiyat Dergisi'ni çıkartmaya başlarlar. Suat Derviş kendi adına ve takma isimlerle dergide yazar. Kimi Reşat Fuat yazıları da Suat Derviş imzası ile yayınlanır. Suat Derviş derginin yöneticisi ve yönlendiricisidir.

1944 yılında TKP tutuklamalarında Reşat Fuat Baraner ile birlikte tutuklanır. Sekiz ay hapishanede kalır. Reşat Fuat'a sekiz yıl hapis cezası biçilir. 1950 yılında iktidar olan Demokrat Parti'nin çıkartacağı afla özgürlüğüne kavuşsa da kısa bir süre sonra tekrar 1951 TKP tevkifatında tutuklanır ve on yıl hapis cezasına çarptırılır. Reşat Fuat 1961 yılında özgürlüğe tekrar merhaba diyebilir.

Suat Derviş'in 51 tevkifatından sonra kendi imzası ile Türkiye'de iş bulması imkânsızlaşmıştır. 1953 yılında ablası ile birlikte Paris'e yerleşirler. Hemen Fransız aydınları ile ilişkiye geçer, Europe Dergisi'nde önceleri ablasının tercüme ettiği yazıları yayınlanır. Daha sonraları yazılarını Fransızca yazmaya başlar. İlk defa Türkiyeli bir yazarın bir romanı, Ankara Mahpusu Fransızca yayınlanır ve önemli eleştirmenlerden övücü eleştiriler alır. Bu dönem eserleri başta Rusça ve Bulgarca olmak üzere birçok dile çevrilir. 1961 yılında Türkiye'ye geri döner.

1961 yılında sendikacılar ve sosyalist aydınlar Türkiye İşçi Partisi'ni kurarlar. Suat Derviş ve Reşat Fuat partiye katılmazlar. Onlar Mihri Belli ile birlikte hareket ederek Milli Demokratik Devrim tezini savunurlar. Reşat Fuat 1968 yılının 12 Ağustos'unda "elveda dünya, merhaba evren" diyerek hayata gözlerini yumar.

Suat Derviş görme yetisinin zayıflamasına rağmen yazmaya, çeviri yapmaya devam eder. Siyasi faaliyetlerini sürdürür. 7 Nisan 1970 tarihinde arkadaşlarıyla birlikte Türkiye Devrimci Kadınlar Derneği'nin kurucuları arasında yer alır. Derneğin tüzüğünde: "Türkiye'de emperyalizme, işbirlikçilerine, feodal mütegallibe kuvvetlerine karşı verilmekte olan Milli Demokratik Devrim Mücadelesini gerçekleştirmek için girişilecek olan bağımsızlık ve özgürlük savaşlarında, insan eşitliğinin yurdumuzda yeşermesi için verilecek savaşlarda, Türk kadınlarını bir araya toplamak, onların düşünce ve eylem birliğini kura-

Suat Derviş Nazım Hikmet'le...

Suat Derviş eşi Reşat Fuat Baraner'in hastalığı sırasında...

rak halk kitleleri içinde, kadınların şerefli birer öncü durumuna gelmelerini sağlamaktır" denilmektedir.

Suat Derviş'in sağlığı giderek bozulmaktadır. Devrimci altmış sekiz yükselişi karşısında paniğe kapılan Türk hâkim sınıfları yeniden askeri bir harekete girişmişlerdir. On iki Mart askeri muhtırasını izleyen günlerde demokratik bütün kazanımlar budanmış, devrimciler idam edilmiş, sokakta, köylerde, dağlarda ve işkence tezgâhlarında katledilmişlerdir. Kitleler hâlinde toplanıp zindanlara kapatılırlar. Devrimci aydınlara karşı da acımasız saldırılar başlatılır. Suat Derviş'in evi basılır ve evdekilerle birlikte Birinci Şube'ye götürülürler. Yolda endişelenen gençlere: "Ne güzel, eylem içinde öleceğim" diyecek kadar soğukkanlıdır, dik duruşludur.

Özetleyecek olursam: Suat Derviş bir atımlık barut değildir!.. Büyük bir gazeteci, edebiyatçı ve eylem kadınıdır. Edebiyatın çeşitli dallarında ürünler vermiştir: Şiir, öykü, roman, çeviri ve röportajları büyük ilgi uyandırmıştır.

Gazetecilik hakkında ablasına yolladığı bir mektubunda şunları yazar: "Ne zaman ki sinir uçlarına dokundum, o zaman tokadı yedim abla. Hata yapmışım. Demek ki bugüne kadar gazeteciliği gerektiği gibi yapmamışım. Asıl yapmam gerekeni görmemiş, ihmal etmişim. Siyasal iktidar, ya da iktidarların hoşuna gidenleri yazmak değil marifet. Hatalarını söyleyebiliyor musun, onların yanlış yaptıklarını öteki ülkelerde olan iyi şeylerle karşılaştırarak gözler önüne serebiliyor musun? İşte o zaman sana gazeteci derim! İşte tam da bunu yaptım son yazı dizimde ve aforoz edildim."

Bu fikirlere günümüz Türkiye'sinde gazetecilik mesleğinden geçinen "gazeteciler"in ne diyeceklerini merak etmemek elde değil!

Suat Derviş bir söyleşisinde şiiri şöyle tarif etmektedir: "Bence şiir, sade fantezi fikirler, orijinal paradokslara tercüman olan bir-iki yavan mısra değildir. Ve bence şiir, iki güzel kafiye arasına gerilmiş satırlar üzerinde lakırdı hokkabazlığı yapmak da değildir. Bu hareket devrinde şiir, asıl kıymetini bir mücadele unsuru olarak kullanılabildiği zaman bulur. Bunun aksini yapmak mükemmel bir silahı acemice kullanmaktan farksızdır."

Bugün de diriliğini koruyan bir bakış değil midir bu?

Roman üzerine ise şu görüşü ifade etmiştir: "Ben rüya gördüm. Hayatı tanımıyordum. Rüyalarımı anlattım. Fakat şimdi ne on altı yaşında ne de yirmi yaşındayım. Yani bebeklerimi kafamın ve kalbimin tavan arasına lüzumsuz eşyalar içine terk ettim. Artık rüya görmüyorum. Etrafımda olan şeyleri hissediyorum. Beni bebekler değil, insanlar alâkadar ediyor. Beni hayal değil, hayat alâkadar ediyor. Çünkü, hayat ve hakikat en güzel rüyadan, en parlak hayalden çok daha zengin, çok daha cazip."

Suat Derviş hayat ve hakikat için yazmış devrimci bir aydın ve eylem kadınıdır. İntikamcı burjuvazinin nefes dahi aldırmak istememesine, bütün iş kapılarını yüzüne kapatmasına boyun eğmemiş bir devrimcidir. Hiçbir çaba onu unutturamaz! Ezilenlerin bilinçli savunucuları, her gün yenilenen mücadele meydanlarında yaşarlar. Suat Derviş önceleri hak ve adalet için yazan demokrat bir aydınken, zamanla bilinçlenmiş, değişmiş örnek bir aydındır. Bu konumu ağır bedeller ödeyerek, büyük emekler vererek kazanmıştır. ■

Not: Suat Derviş'in bütün eserleri İthaki Yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştır. Destek Yayınları ise Osman Balcıgil'in Suat Derviş'in hayatını konu eden İpek Sabahlık adlı romanını yayınlamıştır. İlgilenenler daha geniş bilgilere ulaşabilirler.

İLKLERİN KADINI:
SABİHA SERTEL

Türkiye'nin ilk kadın devrimcisi, ilk sosyal hizmet uzmanı, ilk kadın entelektüeli, Sabiha Sertel'i ölümünün 50. yıldönümünde saygıyla anıyoruz...

■ **MEHMET UTKU**

1895 yılında Selanik'te başlayan yolculuk, 1915'de ciddi olarak başlayan yazarlık, Mütareke yıllarında hem de İstanbul'da onurlu bir gazetecilik ve açıkça İstiklal Savaşı'nı destekleme;

1919 yılında Halide Edip Adıvar'ın da önerisiyle yüksek tahsilini tamamlamak için ABD'ye giderek Kolombiya Üniversitesi'nde sosyal hizmet alanında eğitim alması (ki Türkiye'nin ilk sosyal hizmet uzmanıdır) ...

Amerika'da Anadolu'dan göç etmiş insanlar üzerine çalışmaları, dahası oradan Anadolu'da süren savaşa maddi kaynak yaratmak için gösterdiği çok etkili çalışmalar, geldikten sonra Türkiye'deki yayıncılık faaliyetleri...

Amerika'da Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni'ni okuması, daha sonra art arda materyalist eserler konusuna eğilip kendini devrimcileştirmesi, Türkiye'de yeni kurulan Cumhuriyet içinde çok etkili bir siyasi figüre dönüşmesi, gericilik ve baskıcı liberalizme karşı adım adım direnmesi, belki de en önemlisi tam bir halkın benimsediği aydına dönüşmesi...

Heidi'yi Türkçe'ye Sabiha Sertel çevirdi

Herkes Sabiha Sertel ve eşi Zekeriya Sertel'i Tan gazetesi ve gazetenin başına gelen faşizan baskın ile hatırlar. Ancak Tan öncesi döneme baktığımızda; Yeni Felsefe Mecmuası, Büyük Mecmua, Resimli Ay Mecmuası karşımıza çıkar. 1919 Büyük Mecmua adlı bir dergi, Türkiye'de toplumsal cinsiyet tartışmalarının son derece yoğun yer aldığı bir dergidir. Serteller, Türkiye yayın dünyasına yepyeni bir boyut getirmişlerdir. Özellikle Amerika'dan döndükten sonra çıkardıkları Resimli Ay ve çevresindeki yayın portresine baktığımızda; Resimli Perşembe, Resimli Hafta ya da cep kitapları bütün bunlar, ansiklopedi, çocuk kitapları yayımladılar. Heidi'yi Türkçe'ye kazandıran Sabiha Sertel'dir. Bu yayınların içeriklerinde de büyük değişiklikler var. Resimli Ay'a baktığımızda çok farklı bir yayıncılık yaptıklarını görüyoruz. Resimli Ay, yedi yıl çıktı. 1924'ün şubat ayında başladı. 1931'in ocak ayına kadar devam etti. Resimli Ay, Serteller'in Amerika'da edinimlerinin sonucu olarak yayımlanmıştı. Türkiye entelektüelleri Amerika'yı Resimli Ay üzerinden okuma fırsatı buldu. Sosyal sorunların gündeme getirildiği bir dergiydi.

Tan Gazetesi ve Baskını

Tan Gazetesi'nin ilk sayısı 23 Nisan 1935'te yayımlandı. Başyazarı Ali Naci Karacan'dı. Birinci sayfada zaman zaman Mahmut Esat Bozkurt'un yazıları çıkıyordu. İkinci sayfada Orhan Selim imzasıyla Nâzım Hikmet ve Peyami Safa yazıyordu. Ahmet Şükrü

Esmer, Nizamettin Nazif, Ahmet Ağaoğlu, Burhan Felek, Bedri Rahmi Eyüpoğlu ve Fikret Adil yazarları arasındaydı.

9 Kasım 1938'de Ahmet Emin Yalman'ın ayrılmasıyla gazete Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel'in kontrolüne geçti. Diğer ortak Halil Lütfi Dördüncü gazete ve matbaanın idari ve mali işlerine bakıyordu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarıydı. Tan gazetesi, Sertellerin yönetiminde antifaşist cephede yer aldı. Tan, Nazi işbirlikçiliğine karşı sert bir mücadele yürüttü. Ülkenin solcu ve antifaşist yazarları bu gazetede toplanmışlardı.

Savaşın ardından Türkiye yeni bir yol ayrımına gelmişti. Almanya mağluptu, galipler ise iki cepheye bölünmüşlerdi. Bir tarafta ABD'nin başını çektiği Batı dünyası, öte yanda Sovyetler Birliği'nin önderlik ettiği sosyalizm cephesi...

Türkiye'ye egemen olan güçler, Batıdan yana tercih yapmaya hazırlanırken, siyaset de yeni gelişmelere gebeydi. CHP'nin Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan gibi önde gelen bazı isimleri yeni bir parti kurma hazırlığı içindeydi. 1946 seçimlerinin eşiğine gelinmişti.

Batı dünyasındaki kamplaşmanın sonucu yükselen ideoloji, anti-komünizmdi. Sovyetler Birliği ise savaşın kazananlarından biri olarak Avrupa'da hegemonyasını güçlendirmişti. Yugoslavya, Polonya, Romanya, Macaristan, Bulgaristan gibi birçok ülkede kendine bağlı rejimler kurulmasını sağlamıştı.

Dünyanın iki kampa bölündüğü dönemde, Türkiye'nin içinde sosyalist kampa daha yakın duran Tan, Batı kampı içinde yola devam edecek egemen güçlerin hedefi hâline geldi.

Kalkın Ey Ehli Vatan!

Bir vatan cephesine lüzum vardır

Tan gazetesinin yazarları ile Batı yanlısı gazetelerin yazarları arasında sert polemikler yaşanıyordu. "Komünistler Moskova'ya!" sloganı o günlerin gözde sloganları arasındaydı.

Son çağrı, 31 Mart vakasında (1909) linç edilmekten tesadüfen kurtulmuş ünlü gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'dan geldi. Yazısının başlığı "Kalkın ey ehli Vatan!'dı. Artık yeni bir dönem başlıyordu.

İstanbul Üniversitesi bahçesinde toplanan gençler iktidarın yönlendirdiği karanlık kişiler tarafından Tan gazetesine saldırdılar.

Süleyman Demirel ve İlhan Selçuk da saldıran kalabalığın içindeydi!

Gençlerin arasında sonradan değişik siyasi pozisyonlarda olacak ilginç isimler de yer almıştı: Orhan Birgit, Süleyman Demirel, Ali İhsan Göğüş, İlhan Selçuk vb...

Zekeriya Sertel baskını şöyle anlatmıştı:

Tan Matbaası baskını sonrası - 4 Aralık 1945

Sabiha-Zekeriya Sertel, Nazım Hikmet ile Moskova'da...

"4 Aralık 1945 gününün sabahı üniversiteli faşist gençler ellerinde önceden hazırladıkları baltalar, balyozlar ve kırmızı mürekkep şişeleriyle matbaaya saldırdılar. Orada bekleyen polisler olup bitene seyirci kaldılar. (...) Göstericiler, baltalarla matbaa kapısını kırıp içeri girdiler. Makinaları balyozlarla kırdılar. (...) Sonra ellerinde kırmızı boya şişeleriyle "Serteller nerede?" naralarıyla bizleri aramaya koyuldular. Amaçları, bizi çırılçıplak soyup üzerimize kırmızı boya dökmek ve sonra önlerine katıp sokaklarda "İşte kızıllar," diye sergilemekti."

"Bütün bunlar polisin gözü önünde oluyordu. Göstericiler bizi bulamayınca vahşi naralarla yollara düştüler. Beyoğlu yakasına geçtiler, orada Sabahattin Ali ile Cami Baykurt'un çıkardığı La Turquie gazetesinin matbaasına gittiler. Orasını da kırıp döktükten sonra vapurla Kadıköy'e geçip bizi evimizde basmaya teşebbüs ettiler..."

(...) "Güpegündüz bir matbaayı yıkan bu faşist gençlerden hiç kimse tutuklanıp mahkemeye verilmedi. Bu işin İnönü'nün bilgisi içinde Saraçoğlu'nun verdiği emir üzerine polis tarafından tertiplenip yürütüldüğüne hiç şüphe yoktu. Gösteri yapan ve matbaaya saldıran gençler arasında birçok sivil polis vardı. Saldırıyı asıl bunlar yönlendiriyordu..."

"Kanun adına, hükümet adına, memleket adına yüz kızartıcı bir rezalet sayılabilecek olan bu 4 Aralık olayından ötürü sonunda kim tutuklandı, bilir misiniz? Biz. Yani, ben, eşim Sabiha Sertel ve Cami Baykurt. Bu olayın sorumlusu ve suçlusu olarak biz hapse atıldık ve biz mahkemeye verildik."

"Artık Tan gazetesini yeniden çıkarmak olanağı kalmamıştı. Kırk yıllık çalışma hayatımın meyvesi enkaz altında yatıyordu. Evimiz polisle çevrilmişti. Arkamıza polis takılmıştı. Mahkemeden ve hapisten kurtulmuştuk ama bu kez daha geniş bir hapishaneye düşmüştük."

Baskılar karşısında yılmadığı gibi, kendisine karşı çıkan, baskı uygulayan hemen her yetkilinin üstü örtülü olarak, kendi kişisel zemininde Sabiha Sertel'e hak vermesi: toplumun vicdanı, aydının onuru denilen özelliği işte bunda görürüm.

Yani kendisini suçlayan savcı da kendisine karşı yazan, hatta kendisini gammazlayan rakip gazeteci de Sabiha Sertel'e hak veriyordu. Kendi siyasal inançları değil, bir insan olarak tasavvuru ve idealleri ile hayatı ve toplumun genel menfaatleri arasında öyle bağlantılar kuruyordu ki saldıranlar bu uyumluluk karşısında kısaca "yiğidi öldür, hakkını yeme!" demek zorunda kalıyorlardı.

Sabiha Sertel sürgün yıllarını Paris, Budapeşte, Moskova ve Bakü'de geçirmiş, yaşamının son yıllarında Türkiye'ye dönme talebinde bulunmuş, ancak talebi Tan Gazetesi'ne saldıran vandallar arasında yer alan Demirel yönetimindeki AP iktidarı tarafından reddedilmişti.

Türkiye sosyalist hareketinin ve basınının büyük ismi, "vatansızlaştırılan" Sabiha Sertel, vatanını bir daha göremeden tam 50 yıl önce 2 Eylül 1968'de Azerbaycan'da hayata gözlerini yumacaktı. Tıpkı Nâzım Hikmet gibi, Yılmaz Güney gibi, Ahmet Kaya gibi... ■

UMUTSUZ GÖK

■ TURAN DAL

Halep'ten göçmüşlerdi Türkiye'ye... Birikmiş kınsız gözyaşlarını yamayıp yazgı kırığı ömürlerine... Uzun yol yürümüşlerdi, kurumuş dudaklarına özlem karası kahır sürünmüştü. Her adımda arkalarına dönüp "Yine geleceğiz!" umudunu bırakmışlardı.

Bir günün şafağında, sokaklarında portakal kokusu hüznü akan bir kente vardılar. Apar topar dükkândan bozma, tek odalı bir eve kiracı olarak yerleştiler. Daha öncesinde bir pazarlamacının depo niyetine kullandığı eve. Ellerindeki paranın büyük kısmını ev sahibi Kör Neco'ya verdiler. Kör Neco'nun parayı alıp avuçlarına bastırdığı anda atmış olduğu kahkahayı bir daha unutamazlardı. Kör Neco; uyanık, beyni vicdan suyunda yıkanmamış biriydi. Namazını kılar, orucunu tutar ama "Zekât verdiğini gören, duyan var mı?" diye sorarlarsa, şahitlik yapan olmazdı. Mahalleli pek sevmezdi onu. Göz perdeleri yıpranmış aileden, yıllığı 4 bin liralık eve(!) 10 bin lira istedi Kör Neco.

Düşene tekme atmayan mı kaldı? Ekseriyet, kim daha güzel tekme atar yarışında.

Komşuların yardımı ile birkaç eski püskü halı, bir çekyat takımı ve küçük bir buzdolabıyla rutubete boğulmuş duvarlar arasında yeni günlerini yaşamaya başladılar. Bekir, barınma sorununu çözdükleri günün ertesinde hemen iş aramaya koyuldu. İlk gün 16 yıl eskitmiş alnında top top biriken terle akşama kadar hiç bilmediği bir dilin yabancılığını şaşkın bakışlarına taşıyarak esnaf esnaf dolaştı. Bir sonuç alamadı. Yolunu şaşıra bula gece yarısı eve vardı. Kulakları ve burnu soğuktan kızarmıştı. Annesi uyuyamamış, onu bekliyordu. Kız kardeşi Elif ise erkenden uyumuştu. Bacaklarında toplanan günün yorgunluğunu, annesinin minderin üstüne attığı battaniyeye sığdırarak yastıksız bir uykuya daldı. Ertesi sabah uyandığında annesi ve kız kardeşi hâlâ uykudaydı. Kalkıp odayla bitişik duran tuvalete girdi. Ellerini ve yüzünü yıkadı ama kurutmadı. Buzdolabından bir domates çıkardı. Buzdolabının üstündeki dünden kalmış ekmeği de alarak bir parça kopardı. Yattığı mindere oturup sırtını duvara dayadı. Elindeki domates ve ekmeği bitirince tekrar tuvalete girdi. Ellerini yıkadı ama yine kurutmadı.

Tuvaletten çıkınca kırık bölümleri siyah naylonla kaplı, demir parmaklı evin kapısından sokağa bıraktı kendini. İş aramaya koyuldu yine. Öğlen güneşi ışığını eksiltene dek aralıksız aradı. En sonunda bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışmaya kabul edildi. Lokantada komilik yapan bir başka mülteci çocuğu çağırdı patron. Konuşmaya tercümanlık etti. "Günlük 20 lira yevmiye vereceğim." dedi patron. Bekir, kendisiyle acıdaş çocuğa kafasını sallayarak ücreti kabul ettiğini iletti. Hemen ertesi gün sabahın ilk ışıklarında işe başlaması söylendi. Anlaşma sağlandı. Bekir lokantadan çıktı ve eve doğru yola koyuldu. Bu kez çok zorlanmadı evi bulmak için. Hava kararmak üzereyken vardı eve. İş bulduğunu ve ne kadar ücret alacağını söyledi annesine. Annesi "İyi olmuş" diyerek ağrılı bir tebessüm yaktı ve ardından akşam yemeğini hazırladı. Yemeğe kardeşiyle birlikte oturdular. Annesinin kızarttığı patatesleri yedikten sonra Bekir, mindere geçip oturdu. Sırtını duvara yaslayıp, evin kapısının önünde duran perdeyi hafif aralayarak bir süre gökteki yıldızları süzdü. Ardından perdeyi bırakıp yatağına uzanarak uyudu.

Sabah namazına uyanan annesi, namazdan sonra tekrardan yatağına girip uyumadı. Duvarda asılı duran Kur'an-ı Kerim'i kılıfından çıkarıp okumaya başladı. Gün aydınlanmaya başlarken annesi Bekir'i uyandırdı. Bekir, uyumakta direttiyse de annesi onu uykusundan kurtardı. Buzdolabında yiyecek bir şey kalmamıştı. Bir şey yiyemeden çıktı evden. İşe başlayacağı lokantaya vaktinde vardı. Beline saracağı bir önlük verildi ve mutfağa gönderildi. Mutfakta, akşamdan kalan birkaç tabaktaki artığı gördü. O an tek başınaydı. Mutfakta çalışacağı diğer arkadaşı henüz

gelmemişti. Tabaklardaki yemek artıklarını, bir gözünü kapıya dikerek yedi. İçindeki açlığı bir nebze olsun hafifletmişti.

Kısa bir süre sonra mutfakta birlikte çalışacağı diğer arkadaşı da geldi. İş arkadaşı Mazlum kendisinden bir yaş büyüktü. Okulu sevmediğini defalarca babasına iletmiş ve bu sevgisizliğini okuldaki başarısızlığıyla da pekiştirmiş bir çocuktu. Babasının tüm ısrarına rağmen okumaktan vazgeçen Mazlum, belki bir ders çıkarır diye babası tarafından bu işe yerleştirilmişti. Nafile, bu iş onu bezdirememişti. Tek bezginliği patronuydu. Patron babasının arkadaşıydı ve babasının ricası üzerine birazcık baskı kuruyordu üzerinde. Olur ya "Ben ettim, sen etme baba. Ben okumak istiyorum. Beni tekrardan okula kaydet!" der diye bir gün. Ama demezdi Mazlum. Çünkü bulaşık yıkamayı, matematik dersindeki o havuz problemlerinin doldur boşalt hesaplarına; patronunun azarlamalarını da öğretmeninin ders ortasında kendisini "Aptal!" diye azarlamasına yeğliyordu.

"Merhaba!" dedi Mazlum. Bekir de sıcak bir yüz ifadesiyle karşıladı onu. Hemen işe koyuldular.

Günün ilerleyen saatlerine kadar çok iyi bir ikili olarak çalıştılar. Bekir adettendir her işçi gibi ilk gün, köpüklü ellerinden kayan bir bardağı kırdı. Mazlum patron görüp de azarlamasın diye hemen kırıkları toplayıp çöp kutusuna attı ve kırıkların üstünü naylon bir poşetle kapattı. Akşama doğru iş bitiminde Bekir, önlüğünü çıkardı ve mutfaktaki bir yağ tenekesinin üzerine oturdu. Çok kısa bir süre içine kapandı. Toprağa veremeden başka bir ülkeye göç etmek zorunda kaldıkları babasıyla geçirdikleri son sabahı anımsadı. Kerpiçli bir evin çiçekli bir bahçesinde ibrikle ellerine su tuttuğu babasına havlu götürdüğü o son sabahı... Islak yüzü kurumamış babasının, soluksuz yattığı o anı ve bahçedeki ağaç kovuğundaki üç mermi izini bir daha unutamazdı.

"Bekir!"

Cırtlak sesli patronunun sesi ile bölündü düşünceleri. Koşar adım yanına vardı. Patronu, kasadan çıkardığı 20 lirayı ona uzattı. Bekir, ilk iş gününün yevmiyesini pantolonunun cebine koyup ayrıldı iş yerinden. Eve vardığında kız kardeşi yine uyumuştu. Bekir eve girer girmez cebindeki yevmiyesini çıkarıp annesine uzattı. Annesi parayı aldı ve boynuna astığı bez cüzdanın içine koydu. Tüpün üzerindeki çorbayı ısıtarak, Bekir'in sofrasını hazırladı. Bekir çorbasını içtikten sonra tabağını ve yer bezini kaldırdı. Mindere geçip oturdu. Bu kez hemen uyumadı. Yorgundu ama geçmişe döndü istemeden. Orada kaldı bir süre. Ardından annesinin dürtmesiyle battaniyenin altına geçti, yine geçmişe gitti. Farkına varmadan uykuya teslim etti kendini.

Sabah gözlerini açtığında annesi uyuyordu. Sabah namazına uyanmamıştı bu kez. Yataktan kalktı, elini ve yüzünü yıkadı. Kurutmadan çıktı evden. Buzdolabını açıp "Yiyecek bir şey var mı?" diye de bakmadı. Elleri ceplerinde sokakları adımladı iş yerine varana dek. Önlüğünü askıdan alıp beline doladı. Ardından mutfağa geçince Mazlum'un kendisinden önce geldiğini gördü. Selamlaştılar. Mazlum akşam arkadaşlarıyla takılıp eve geç gittiğinden babasından önce azar işitmiş, karşılık verince de dayak yemişti. Yediği dayağı sindiremeyince odasına çekilip sabaha kadar uyuyamamış, gün doğduğunda hemen iş yerine atmıştı kendini. Tüm gün yüzündeki gururlu ifade ile çalıştı Mazlum. Gün sonunda patron önce Mazlum'u ardından Bekir'i çağırıp yevmiyelerini verdi. Mazlum, Bekir'in iki misli ücret alıyordu. Mevzu bulaşık yıkamak olsa da Türkçe bilmek büyük marifetti.

Bekir, aldığı yevmiyeyi cebine koyarak, eve doğru yola koyuldu. Evin önüne vardığında içerideki lambaların sönük olduğunu gördü. Kapıyı çaldı ama açan olmadı. Ev sahibi Kör Neco'nun eşi Cemile seslendi pencereden. Durumu anlatmaya çalıştı ama Bekir hiçbir şey anlamadı. İçine çok büyük bir korku akmıştı. Cemile anlatamadığını anlayınca sokağa Bekir'in yanına indi ve mahallede Türkçe konuşmayı bilen bir mültecinin evine götürdü. Annesi kalp krizi geçirmişti. Kız kardeşinin bağırışlarını duyan mahalleliler, annesinin başında toplanmış çağırdıkları ambulansla hastaneye kaldırmışlardı. Bekir, annesinin kaldırıldığı hastaneyi ve oraya nasıl gidebileceğini sordu. Kendisine tarif edildikten sonra koşar adım hastaneye gitti. Hastane eve on dakika uzaklıktaydı. Hastanenin içerisinde derdini anlatamadığı diliyle sessizce dolandı. Tesadüfen bir koridorda kız kardeşine rastladı. Sevinçle hüzün karışımı bir duygu sardı içini. Ona doğru koştu. Sarıldı iki kardeş birbirlerine, sonra annelerinin yatırıldığı odaya gittiler. Annesi uyuyordu. Kız kardeşi de arkadaki tekli koltuğa uzandı. Bekir, annesinin başucunda durarak, yüzüne baktı. Ardından odadaki pencerenin yanına geçip perdeyi hafif araladı. Başını göğe kaldırdı. Gökte hiç yıldız yoktu. Umutsuzca perdeyi kapattı. ■

İNSANI İNSANLAŞTIRAN DEĞERLER:
AŞK, SANAT, BAŞKALDIRI, MÜCADELE [1]

■ **TEMEL DEMİRER**

"İktidar ile doğrular arasında
bir mesafe vardır.
Felsefenin görevi bu mesafeyi
açıklığa kavuşturmaktır."[2]

12. Tiyatro Buluşması'nı yine zor günlerde gerçekleştiriyoruz.

Sakın ola "Hangi günümüz zor değildi" demeyin; bir sona doğru ilerlerken; bu yaşadığımız, zorlukların en zoru gibi duruyor.

Tam da bunun için tiyatro düşmanlığının zirve yaptığı, tek adam rejiminin tek-eline bağlandığı bu belalı kesitte, "Yaşasın hayat, yaşasın tiyatro" haykırışıyla bizi ayakta tutan ya da insanı insanlaştıran değerlere yani aşka, sanata, başkaldırıya, mücadeleye sarılacağız…

*****

O hâlde Friedrich Nietzsche'in, "Artık kimse ölümcül hakikâtler üzerinden ölmüyor. Çok fazla panzehir var," diye tanımladığı yaşa(tıl)dığımız rezaletin orta yerinde "Aşk örgütlenmektir," diyen Ece Ayhan'ı; "Gerçek devrimciyi yöneten büyük aşk duygularıdır," haykırışıyla Che Guevera'yı hatırlayacağız…

Evet aşka ve mücadeleye sarılacağız.

Hem de "Sizin aşkınızla asla!/Sizin sanatınızla asla!/Sizin düzeninizle asla!/Sizin dininizle asla!" dizelerindeki Vladimir Mayakovski radikal kararlılığıyla…

Bunları yapmazsak; böyle olmazsak bir kuklaya, sürüye dönüş(türel)eceğiz!

Şimdi ayağa kalkıp "Hayır" deme zamanıdır.

Yeni bir dille, duruşla yeni bir dünya ütopyasının peşine düşme günleridir.

Eğer hayat yeniden aşk ve sanatın olacak ise; yeryüzü aşkın yüzüne dönüş(türül)üp, kapitalist özel mülkiyet düzeni ile yabancılaşması ortadan kaldırılarak, insan(lık)ın özgürleşmesi ve özgür gelişimi hayata geçirilecekse; şimdi yola çıkma zamanıdır.

Geç kalamayız! Sürdürülemez kapitalizmin insan(lık)a "vermekten" çok aldığı, "geliştirmekten" çok tahrip edip yıkıma uğrattığı bir barbarlığın orta yerinde nefes almak için bile hepimizin önündeki soru(n): İnsanı insanlaştıran değerlere yani aşka, sanata, başkaldırıya, mücadeleye sarılıp kazanmak veya kuklalaşıp, sürüleşerek tükenmektir!

Şimdi V. İ. Lenin'in, "Sınıf savaşımı sürüyor ve tüm çıkarları ona bağlı duruma getirmek de bizim görevimiz. Kendi komünist ahlâkımızı da ona bağlıyoruz. Ahlâk, eski sömürücüler toplumunun ortadan kalkmasına ve tüm emekçilerin yeni komünist toplumu kurmakta olan proletaryanın çevresinde toplanmasına yardım eden şeydir,"[3] uyarısını kulağımıza küpe ederek hayat(larımız)a, var oluş(umuz)a dair vicdanî, ahlâkî bir tercihle yüz yüzeyiz…

Ertelemeyin, geç kalmayın, karar verin: İnsanın doğaya ve kendine yabancılaştığı, ağır kültürel yozlaşmanın altında insan davranışlarının ne kadarını tolere edebileceğiz? Yapılan yanlışların ne kadarını değiştirip dönüştürmek adına hoş karşılayacağız? (Soru(n)ların yanıtını zamana yaymak, erteleyerek geleceğimizi oluruna bırakmaya hiç kimsenin hakkı yoktur!)

Bu kadar karmaşık soru(n)lara doğru yanıtlar bulmak için en büyük yardımcılarımızdan birisi (devrimci) tiyatro olabilir ve olacaktır da!

*****

Hayır; tiyatroya olduğundan daha fazla önem vehim atfetmiyorum…

Çünkü "sanat"ın en gelişmiş biçimi olarak düşünebileceğimiz tiyatro, MÖ V. yüzyılda Atina'da demokrasinin "icat edildiği" dönemde doğdu. MÖ IV. yüzyılda, demokrasi ölürken tiyatronun parlak dönemi de bitti.

Demokratikleşme süreci tiyatronun gelişmesi için gerekli özgürlük ortamını yarattı. Tiyatro, canlı bir tartışma, eleştiri ortamını, kültürel canlılığı besleyerek demokratik vatandaşlık kimliğinin gelişmesine böylece demokrasinin yaşamasına yardımcı oldu.

O dönemde Atina'da binden fazla tiyatro eseri üretilmiş. Ancak, bunlardan geriye Eskülüs, Sofok-

les, Öripides tarafından yazılmış toplam 32 tragedya, Aristofanes tarafından yazılmış 12 komedi kalmış. Bugüne kadar gelebilmiş olmalarına bakarak, bu tragedyaların, komedilerin, türün en iyi örnekleri olduğu söylenebilir.

Tragedya (ve komedi) izleyiciyi, bir kişinin anlatımına, yorumuna, bakış açısına bağlı kılmıyordu. Tiyatro "durumu" anlatmıyor, birden fazla karakterin eylemleri, onların özgün perspektifleri üzerinden gösteriyordu. Tragedya çoksesliydi, egemen "siyaset rejimi" içinde seslerini duyurmalarına izin verilmeyen kadınların, yabancıların (Persler, Mısırlılar, vb.), kölelerin, çocukların, tragedyaların içinde konuşma olanağı bulduğu görülüyordu. Çoksesli bir yapıt olarak tragedya, izleyiciye kendi aklını kullanarak kendi yorumunu geliştirme özgürlüğünü tanıyordu. Tragedya, izleyiciye cevaplardan daha çok, yöneticilere, adalete ilişkin sorular sunduğu için, demokratik kişiliğin oluşması açısından özellikle önemliydi.[4]

Özetle tarih boyunca, eleştiriden, çokseslilikten korkan egemenlerin, (devrimci) tiyatrodan da korkmaları boşuna değildir. Çünkü devrimci tiyatro insan(lar)a, onu insanlaştıran değerlere, yani aşka, sanata, başkaldırıya, mücadeleye sarılmayı, bir başka deyişle yabancılaşmaya itirazı, ondan kurtulmayı öğretir…

*****

Burada bir parantez açarak ilerleyelim: İnsan doğal varoluşu bakımından ne "iyi", ne "kötü", ne kuzu ne de kurttur. Şartlara göre iyi yönde bir karakter geliştirebildiği gibi, bir canavara da dönüşebilirken;[5] insanı insan yapan insanî değerler; insan(lık)a özgü olan kültürel öğelerdir; sanat, mücadele, isyan gibi…

Özgürlük, eşitlik, kardeşlik, erdem, onur, adalet, sevgi, sanat, itiraz, dostluk ve dayanışma insana özgü ve bütün insanlar için ortak sayılabilecek üstün değerlerken; kapitalist yabancılaşmanın yok etmeye çalıştığı söz konusu değerler, yok olmaya yüz tutmuş olandır.

Evet, insan(lık)ı depresyona mahkûm eden kapitalist çıkmaz karşısında yeniden ayağa kalkmak için değerler(imiz)e sarılmaktan başka çare(miz) yok…

Kapitalizm insan(lık)ın çok büyük bir bölümü için mutsuzluk ve çıkışsızlık üretmeye devam ediyorken; insanın insan üzerindeki sömürüsü nedeniyle milyarlarca yoksul yerkürede gün yüzü görmüyor. Yaşamın, doğanın, birlikteliğin tadını çıkarmak şöyle dursun; dünya yüzündeki yüz milyonlarca insan için yaşam sadece katlanılması gereken zorlukların ve acıların bir geçidi gibi… Toplumun, ezenler ve ezilenler, zenginler ve yoksullar, yani patronlar ve işçiler olarak yarılması insanlığın başına her türlü belâyı sarmaya devam ediyor. Kapitalizmin içinde debelenip durduğu yapısal kriz ve bunun bir sonucu olarak kendine özgü yöntemlerle giderek yayılan Üçüncü Dünya Savaşı bu güvensizlik ve mutsuzluğu daha da arttırıyor. Yüz milyonlarca insan, kapitalizmin yarattığı karanlığın, kasvetin doğrudan etkisi altında depresyonla boğuşuyor.

Araştırmalara göre 2015 yılında dünyada 350 milyon insan depresyon tedavisi görüyordu; bu da her 20 kişiden birinin depresyon yaşadığı anlamına geliyor. Coğrafyamız Türkiye'de ise, depresyon tedavisi görenlerin sayısı 2014'te 8 milyon 180 bin civarındaydı. O yılda nüfusunun 78 milyona yakın olduğu düşünüldüğünde, bu neredeyse her 9 kişiden birinin depresyonda olduğu anlamına gelir.

Bunun yanında Dünya Sağlık Örgütü, her 3 saniyede bir dünyada bir intihar girişimi olduğunu, her 40 saniyede bir intihar girişiminin ölümle sonuçlandığını açıklarken; resmi verilere göre her yıl 800 binden fazla insan intihar ederek yaşamına son veriyor.

Eklemeden geçmeyelim: 50 yılda intihar eden insan sayısı yüzde 60 oranında arttı. İntihar, tüm dünyada insanların en yaygın ölüm nedenleri sıralamasında ilk 10'da yer alıyor. TÜİK verilerine göre 10 yılda coğrafyamızda 29 bin 253 kişi intihar sonucu hayatını sonlandırdı. Yani yılda yaklaşık 3 bin insan, kendinde yaşayacak, bu dünyaya katlanacak güç bulamayarak yaşamına son verdi. 2014 yılında Türkiye'de her yüz bin kişiden 4'ü intihar etti. Üstelik verilere bakıldığında gençlerin, genç erişkinlerin intihar oranları çok daha hızlı bir biçimde artıyor. Yani kapitalizmin insanlık dışılığı, kasveti, en çok gençlerin yaşamını ellerinden alıyor.

Kapitalizm insanların mutsuzluğunu bile kâra dönüştürüyor. Türkiye'de 5 yılda tüketilen toplam depresyon ilacı 211 milyon 577 bin kutu oldu. 0-6 yaş arasındaki çocuklara bile antidepresan veriliyor. Depresyon tedavisi nedeniyle ilaç verilen çocuk sayısı 2013'te 10 binin, 2014'te 5 binin üzerindeydi.

*****

Kimsenin inkâr edemeyeceği üzere bu tabloyu sürdürülemez kapitalist yabancılaşma olgusunu yarattı.

Tüm belirtiler, somut veriler ortada! Sürdürülemez çürüyen kapitalizm dünyamızı tam bir yabancılaşma küresine çevirmiş bulunuyor. O nedenle, günümüz dünyasında yabancılaşma kavramı ekonomiden psikolojiye, sosyolojiden felsefeye, edebiyat ve sanat dünyasına dek geniş bir kullanım alanı içinde sık sık karşımıza çıkıyor. Aslında yabancılaşma kavramı etrafında yürüyen tartışmaların uzun bir geçmişi var. Yabancılaşma kavramı XIX. yüzyılda Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Ludwig Andreas Feuerbach gibi büyük düşünürler tarafından felsefî değerlendirmeler bağlamında gündeme getirilmişti. Karl Marx ise, Georg Wilhelm Friedrich Hegel ve Ludwig Andreas Feuerbach'ın yabancılaşma konusundaki açılımlarını eleştirerek konuyu gerçek maddi temellerinden hareketle ele aldı.

Karl Marx, ilerleyen ve derinleşen çalışmaları boyunca, yabancılaşma olgusunu kapitalizmin ekonomik temelinde yatan nedenleriyle açıklığa kavuşturdu. Fakat ekonomik temel diye nitelediğimiz altyapıdan doğan sorunların, politikadan sanata, hukuktan insan ilişkilerine dek geniş bir alanı kapsayan üstyapıdaki yansımaları kuşkusuz çok boyutlu ve karmaşıktır. Karl Marx, ekonomik temelde gerçekleşen emeğin yabancılaşmasının, insanın kendine, diğer insanlara, türüne ve doğaya yabancılaşmasıyla boyutlanarak üstyapıda yarattığı geniş kapsamlı etkilerini asla göz ardı etmedi. Buradan hareketle belirtmek gerekir ki, yabancılaşma olgusunu en geniş kapsamıyla kavrayabilmek için esas kaynak Marksist çözümlemelerdir.

Yabancılaşmaya son verecek olan da Karl Marx'ın '11. Tez'de belirttiği gibi, felsefecilerin dünyayı yorumlamaya çalışmakla yetinen tartışmaları değil, dünyayı değiştirmek üzere kapitalizme meydan okuyacak fiili hareket olacaktı.

Karl Marx ile Friedrich Engels'in de katkılarıyla, erken dönem çalışmalarından itibaren yabancılaşma sorununun irdelenmesini tarihsel materyalizm temelinde ele aldı. Sorunun köklerinin, kapitalizmde işçinin üretim süreci içindeki ve ürettiği ürün karşısındaki nesnel pozisyonunda yattığını açığa çıkardı. Georg Wilhelm Friedrich Hegel ve Ludwig Andreas Feuerbach gibi düşünürlerin gerçek maddi temellerden hareket etmedikleri için açıklığa kavuşturamadıkları yabancılaşma olgusunu Karl Marx, "emeğin yabancılaşması" noktasından hareketle irdeledi.

Böylece, yabancılaşma olgusunun felsefe dünyasının veya psikoloji alanının spekülatif yaklaşımlarından arındırılmış biçimde, iktisadi, sınıfsal ve tarihsel temellerde kavranmasını mümkün kıldı. Kapitalist toplumda çeşitli çelişki ve problemlerin ifadesi olan yabancılaşmanın, aslında kapitalist üretim sürecine egemen olan koşullardan kaynaklandığı gerçeği Karl Marx'ın çözümlemeleri sayesinde gözler önüne serildi.

'1844 El Yazmaları'ndan itibaren Karl Marx'ın yazıları ve eserleri, yabancılaşma konusunu şu ya da bu kavrama hapsolmaksızın, gerçek ekonomik temellerinden hareketle ele almamızı mümkün kılan engin çözümlemelerle örülüdür.[6]

İlerleyen yıllarda Karl Marx, işçinin kendi çalışmasına ve kendi ürününe yabancılaşmasını içeren kapitalizm analizlerinde, yabancılaşma kavramı yerine daha çok "meta fetişizmi" kavramını kullanmayı tercih edecektir. Fakat bunlar konunun özünü değiştirmeyen detaylardır ve ister yabancılaşma diyelim ister meta fetişizmi, bunu yaratan kapitalist özel mülkiyet ve kapitalist işbölümü koşullarıdır.

İşçinin ürettiği ürünün sahiplenilme tarzı yabancılaşmanın somut bir göstergesidir ve kapitalist üretim tarzının çarpıcı çelişkisini açığa vurur. Çünkü işçi kendi yarattığı ürünle aslında sermayeyi yaratır ve işçi ne kadar çok üretirse, o kadar da çok sermayenin egemenliği altına girer. İşçi ne kadar çok meta yaratırsa, kendi işgücü bir meta olarak o kadar ucuzlar. Metalar dünyasının değeri arttıkça insanlar dünyası değersizleşir. Kapitalizmin temel çelişkisini oluşturan emek-sermaye çelişkisi, sermaye palazlandıkça işçinin yoksullaşması gerçeğinde somutlanır. Böylece emeğin yabancılaşması da kendini bu çelişkinin derinleşmesinde yansıtır.

Elbette meta üretimi tarih sahnesine kapitalizmle birlikte çıkmış değildir ama yalnızca kapitalizm, değişim için üretimi yani meta üretimini genelleştirmiştir. Kapitalizmde işçi yalnızca meta üretmez, kendi işgücünü de meta olarak yeniden üretir.

Karl Marx'ın o unutulmaz ifadesiyle, "Emek zenginler için mucizeler üretir ve saraylar kurarken, işçiler için sefaletten başka bir şey doğurmaz ve izbelerden başka bir şey kurmaz; güzellik yaratırken, makine durumuna indirgeyerek barbarlık içine düşürdüğü işçiyi fizik ve törel bakımdan alçaltır; kafa alanını geliştirirken, alıklık ve budalalığı işçinin yazgısı durumuna getirir".

Kapitalizm ilerledikçe egemenleşen meta, onu

üretenden bağımsız özerk bir yaşama kavuşmakta, kendini yaratanın elinden kaçmakta ve dahası ona düşman bir kimlik kazanmaktadır. Meta fetişizmini en üst derecede somutlayan meta, paranın ta kendisidir. Bu meta insanları boyunduruğu altına alır, onları kendisine kul köle eder. Yabancılaşmanın en çarpıcı ifadesi olarak, aslında insanların toplumsal eyleminin ürünü olan para, onlardan ve onların bunu kavrayabilmesinden bağımsız biçimde onların karşısına dikilir. Ve onları ezer geçer. O nedenle yabancılaşma olgusu en çok parada somutlanmakta ve kapitalizmin ürettiği toplumsal ilişkiler de paranın ardına gizlenmektedir. Bu gerçeklik olgunlaşıp dünya ölçeğinde yaygınlaştığı derecede, kapitalizm de büsbütün çürüyen bir toplumsal düzen olarak kendini ortaya koymaktadır. Çünkü paranın egemenliği ölçüsünde, insanlar arası ilişkiler paraya bağımlı ve paraya tapınan pespaye bir ilişkiye dönüşür. Böylece kendine ve hemcinsine yabancılaşan insan, neticede çürüyen bir düzenin içinde kendi benliğini yitirerek çürür.

Marksizm-Leninizm, yabancılaşmanın kapitalist üretim tarzında yatan temel nedenlerini gözler önüne sermekle, bu olgunun tarihsel olarak geçiciliğini ve aslında insanın kendi özgürlüğünü yaratabileceğini kanıtlamıştır. İnsanlık işçi sınıfının devrimci eylemi sayesinde kendini kapitalist düzenden de ve onun eseri olan yabancılaşmadan da kurtarma olanağına ve gücüne sahiptir. Marksizm-Leninizm, kapitalist yabancılaşmanın prangalarından kurtulmanın ve böylece ileri düzeyde insanlaştırılmış bir dünyayı gerçekleştirmenin yolunu göstermiştir.

Bilinmelidir ki, özel mülkiyet rejimine son verecek olan işçi devrimi, emeğin özel mülkiyetle ilişkisinden kaynaklanan her türlü kölelik koşullarına ve yabancılaşmaya son verecektir. İşçi sınıfının kurtuluşu, Karl Marx'ın vurguladığı gibi, o nedenle insanlığın evrensel kurtuluşu anlamına gelecektir.[7]

*****

Şu gerçeklik defalarca vurgulanmalı: Yabancılaşmayı aşmak için, insan(lık)ın evrensel kurtuluşu yolunda işçi sınıfının ve emek(çiler)in en önemli mevzilerinden/ kaldıraçlarından birisi sanattır.

Pablo Picasso'nun, "Sanat gerçeği anlamamıza yardım eden bir yalandır,"[8] saptamasını abartılı bulan birisi olarak "sanat" deyince aklıma ilk gelen aşk ve devrimdir.

Evet, (devrimci) sanatın, aşk ve devrimle doğrusal bir ilişkisi vardır.

Bu bağlamda sanat da hem bir coşma hem yadsıma işidir. Sanatçı gerçekten vazgeçemezken; yaratma edimi dünyayı hiçe sayar. Sanatın devrimciliği de tam bu noktada boy verir.

Ancak burada birisi "Sanat Nedir?" diyebilir; yanıtlayalım…

Sanatın nasıl tanımlanabileceği yüzyıllardır tartışıldı, hâlâ da tartışılıyorsa da sanatın devrimci bir eylem, bir manifesto olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Bir an anımsayın: "Komünist Manifesto, XIX. yüzyılın en etkileyici yapıtı olarak tanımlanmıştır. Burada Komünist Manifesto'nun pek üzerinde durulmayan bir etkisinden bahsetmek istiyorum, sanat üzerindeki etkisinden. Manifesto Rus devrimini etkilemesinin yanında, gelecekçilikten (fütürizmden) ve gerçek üstücülükten (sürrealizmden) tutun da 1968 Paris'inde çok önemli rol oynayan durumculuğa (situationism) kadar, devrimci avant-garde sanatın gelişmesinde de çok önemli bir rol oynamıştır. Bir bakıma Manifesto birçok yeni türden eserlerin üretilmesine rol modeli olmuştur. Zaten 'manifesto' fikri bir çeşit polemik mücadeledir ve bu yeni ajanda yaratma, mücadele etme yöntemi, sanatta değişim yaratmak isteyen avant-garde sanatçılar tarafından kabul görmüştür ve yeni manifestolar ortaya çıkmıştır. Bu manifestoları yazanlar devamlı kolektif çalışma ve üretme yöntemini benimsemişlerdir."[9]

Kolay mı? Sanat, içinde bulunduğu çağa, onun değerlerine, tabularına, kurallarına ve sınırlamalarına meydan okudukça gelişir.

Kuşkusuz sanata kimse sınır koyamazken; kapitalizm tarafından kullanılan sanat, sisteme yardımcı bir ek unsur, bir tüketim malzemesi olmanın ötesine geçemez.

Ernst Fischer'in, "Kapitalizm, uzun süre kuşkulu, saçma, karanlık bir şeymiş gözüyle baktı sanata. 'Para getirmiyordu' sanat. Kapitalist öncesi toplum har vurup harman savurma, gösterişli eğlenceler düzenleme, sanatın desteklenmesi eğilimindeydi. Kapitalizm ise her şeyin titizlikle, başka bir şey görmezcesine, hesaplanması demekti. Kapitalist öncesi dönemde değişmeye yayılmaya elverişli bir özelliği vardı zenginliğin, kapitalist zenginliğin ise durmadan birikmesi, yoğunlaşması, durmadan kendini çoğaltması gerekiyordu,"[10] notunu düştüğü kapsamda kapitalizm sanatı sıradanlaştırıp, "şey"leşti-

rirken; sanat, yaşadığımız hayatı daha katlanılabilir kılan ve değişimin yolunu açan bir eylem olarak sürekli bir hareket hâlindedir.

Toplum altüst olduğunda, sanat buna kayıtsız kalamaz; sanat da altüstlüksüz var olamaz…

Bu çerçevede sanatın tarihi, aynı zamanda insan(lık)ın tarihidir; bu tarihi bilmeyen, insan(lık)ın tarihini de kavrayamayacaktır.

Çünkü devasa özgürleştirici gücüyle "Sanat insanı parçalanmış bir durumdan birleşmiş bir bütüne dönüştürebilir. İnsanın gerçekleri anlamasını sağlar, onları dayanılır bir biçime sokmasında insana yardımcı olmakla kalmaz, gerçekleri daha insanca, insanlığa daha layık kılma kararlılığını da arttırır."[11]

Ancak… Lanetli bugün(ler)de kapitalizm her şeyi olduğu gibi sanatı da metaya çevirdi. Artık sanat yapıtı, pazar kurallarına uygun olarak alınıp satılan bir metadan başka bir şey değildi.

"Sanat eserlerinin metaya dönüşmesi ve bu şekilde alımlanması gibi, tüketim toplumunda metanın kendisi de imgeye, temsile ve gösteriye dönüşmüştür. Kullanım değerinin yerini ambalaj ve tanıtım almıştır. Sanatın metalaşmasının sonu, metanın estetize edilmesidir. Metanın baştan çıkarıcı ölümcül şarkısı, vaktiyle burjuva sanatının barındırdığı mutluluk vaadini yerinden etmiştir; tüketici Odysseus, tatmine ulaşacağını umarak kendini sevinçle meta denizinin sularına bırakır, ama aradığını bulamaz."[12]

Kapitalizm koşullarında her şey ticari bir metaya dönüşmüşken; sanat yapıtı da tüketilen ve kaçınılmaz olarak tükenen bir meta olarak ele almıştır. Çünkü tüketilen her şey sonludur.

Bu da sanatın krizi ya da krizin sanatını devreye sokmaktadır.

Evet sanat bir kriz içindedir, özellikle de son yıllarda. Özellikle sanat yapıtının bir metaya dönüştürülmesi ve teknolojik alandaki gelişmeler sanattaki krizi tetikledi. Sanatın krizi aynı zamanda sistemin ve daha geniş anlamıyla insanlığın, uygarlığın da krizidir. Ya da Sanatın krizi, insan(lık)ın krizidir…

*****

Sanatın da, insan(lık)ın da krizi aşabilmek artık bir devrim sorunudur.

Hatırlayın: 1917 Ekim Devrimi, nasıl insanları özgür kıldıysa, sanatı da tutsaklıktan kurtarıp özgürlüğünü verdi. Daha önce çarın çevresine, burjuvazinin beğenilerine göre yönlendirilen sanat, devrim sayesinde bu boyunduruktan kurtulup sanat çalışanlarının özgür yaratıcılıklarına bırakıldı. Ekim Devrimi sırasında sanatçılar, devrim etrafında toplandılar.

Ekim Devrimi, kurulu düzeni parçalayarak, yalnızca dünya emekçilerine kapitalist sistemin değiştirilebilir olduğunu göstermekle kalmadı; aynı zamanda burjuva düşüncesinin etkisi altındaki sanatı da derinden sarstı, yerleşik kalıpları paramparça etti. Tabiri caizse Ekim Devrimi, nefessiz kalan sanata taze yaşam soluğu üfleyerek sanatçıların bilincinde muazzam sıçrama yarattı ve köhnemiş yapıları yıkarak yaratıcılıklarının önünü açtı.

Devrimden sonra, işçi iktidarı altında canlanan sanat hayatı ve yeni arayışlar, Avrupa'dan Amerika'ya dünyadaki sanat akımlarını derinden etkiledi. Sanatın modern tarihi incelendiğinde görülecektir ki, 1917'den sonra, neredeyse tüm sanat akımlarında bir canlanma, dönüşüm veya yeni anlayışların ortaya çıkması söz konusudur. Meselâ Dada ve sürrealizm gibi… Ve bu akımlar, devrimci proletaryanın yanında olduklarını açıklıyorlardı. (Kimi Dada sloganları şöyleydi: "Dada devrimci proletaryanın tarafındadır!" "Yıkılsın burjuva entelektüelliği!")

Ekim Devrimi, özellikle Almanya'da etkili olmuştu. Entelijansiya içinde sanat ve siyaset, sanat ve komünizm, aydınlar ve devrim tartışmaları geniş bir yer tutmaya başlamıştı. Tatlin'in, üretimi hayat ve sanatla birleştirme yaklaşımı yoğun ilgi görüyordu. Üretim ve sanatı birleştirme düşüncesindeki Bauhaus Okulu ya da tiyatrodaki geleneksel çizgiyi kıran Erwin Piscator ve Bertolt Brecht'in devrimci politik tiyatrosu ve drama alanındaki teorik açılımları Ekim Devriminin ürünüydü. 1920'li ve 1930'lu yıllarda Erwin Piscator ve Bertolt Brecht'in sahneye koyduğu oyunları binlerce işçi izlemeye geliyor, sahne ve salon oyun bitimlerinde adeta devrimci bir alana dönüyordu. Oyunların bu denli ilgi görmesi ve işçi kitlelerini devrimci tarzda etkilemesi, Alman burjuvazisini kelimenin tam anlamıyla çileden çıkartıyordu. Hemen tüm oyunlardan sonra büyük gazeteler devrimci tiyatroya, Erwin Piscator ve Bertolt Brecht'e saldırıyor, onları kızıl bozguncu olmakla, sanatı slogana dönüştürerek katletmekle suçluyorlardı.

Ekim Devrimi, tüm dünyada entelijansiyanın büyük ölçüde sola kaymasını sağladı. Özellikle Almanya ve Fransa'da entelektüeller, sosyalist ve komünist partilerin yörüngesine girdiler. Bu dönemde sosyalist olmamak adeta ayıptı! Dünya edebiyatının en önemli kalemleri sosyalistti ve eserlerinin konu-

su emekçiler ve onların mücadeleleriydi. Türkiye işçi sınıfının şairi Nâzım Hikmet, Ekim Devriminden etkilenerek komünist olmuş ve birçok sosyalist yazar yetiştirmişti. Ekim Devrimiyle açılan dönemde sosyalizm bir umuttu, yeni bir toplum kurma arzusu aydın ve sanatçıları da etkisi altına almıştı. Nitekim bu dünyayı değiştirme arzusuydu ki, 1936'da İspanya'da iç savaş patlak verdiğinde, dünyanın birçok ülkesinden aydın ve sanatçıları işçi sınıfının saflarında Franco'ya karşı savaşmaya sevk etti.

*****

O hâlde tarihinde kanıtladığı üzere devrimin gerçek kazancı, düşünce ve duyguları bilinçte billurlaştırıp, aşkı, sanatı ve hayatı ayaklandırmasıdır.

Hâlihazırda, en hayati mücadele, insan(lık)ın yabancılaşmaya karşı mücadelesiyken; nesnel olarak devrim, sınıf hiyerarşilerini altüst eden ve sosyoekonomik formları yıkıp yaratan tarihsel bir süreçtir.

Öznel olarak da devrim, kolektif eylemlerle örgütlenmiş bireyin, ütopyalarla beslenen yepyeni hedeflere uygun yeni araçlar yaratması gerektiğini fark etmesi eyleminde somutlanırken; sanatın üretim sürecinin çerçevesi de hayatla, insan(lık)la vazgeçilemez ilişkisidir ki, tam da bu nedenle sanat hayata, insan(lık)a dokunan mücadelelerde belirleyici rol(-ler) üstlenir ya da üstlenmekten asla geri duramaz!

İş bu nedenle devrimle -ve mümkün kıldığı bakış açılarıyla- bağlantılı olarak, estetik üretim ve tüketim olarak sanat meselesini; bir başka deyişle hayat ile sanat arasındaki ilişkileri gündeme getirmek "olmazsa olmaz"ken; herkes yeni devrimci yaşamın sanatçı-yapıcısı olmalı. Çünkü "Devrim, sadece ekonomik taleplerle gerçekleşen bir hükümet değişikliği (politik devrim) değil, bütün toplumun baştan aşağı dönüşmesinin yolunu açan bir sosyal devrimdir,"[13] Marshall Berman'ın ifadesiyle…

Kolay mı? "Marx'a göre, sosyalist devrimin şiiri, burjuva devriminin şiiri gibi geçmişten değil, ancak gelecekten esinlenebilir"ken;[14] sanatı üretim, sanatçıyı üretici olarak ele alıp; herkesi sanatçı olmaya, her alanı da sanatın alanı hâline getirmeye yönelik bir çağrıyı dillendirmeliyiz…

Bu noktada sanat eleştirmeni Vladimir Papernyi'nin, Sovyet sanatçılardan yaptığı şu alıntılarını anımsamak yol açıcı olacaktır:

"Dziga Vertov: 'Bundan böyle kendimi insanın hareketsizliğinden ebediyen kurtardım, sürekli hareket hâlindeyim.'

Kasimir Maleviç: 'Bir yaratıcı tempo anı, biçimlerdeki hızlı kayma; durgunluk yok, sadece çalkantılı hareket var.'

Korneli Zelinski: 'Güneşe dönülmelidir'…[15]

Devrim için bir yer değiştirme, istikrarsızlık ve düzensizliktir sanat. Bu kapsamda insanî değerleri derinleştirmeyen sanat, sanat addedilemez; çünkü sanat, insanî devinim ve toplumsal devrimin dayanaklarındandır…

Kaldı ki devrimci sanat havadan düşmez. Kendi değer mirasları üstünde yükselir. Bugünkü çağdaş kültür de sıfır kilometrede piyasaya çıkmış değildir. Sanat kendi mirasının ekidir. Tevfik Fikret'siz bir toplumda Nâzım Hikmet olmak mümkün değildir. Her birinde, üstünde yükseldikleri yerel ve evrensel mirasın kökleri vardır.

Gerçekçi sanatın devrimciliği esas anlamıyla insanî değerleri insana ve gerçeğe doğru derinleştirmesi nedeniyledir.

Bilgiç değil bilgedir ve insanî olanı bilgece kurgular…

Kirli değil durudur ve kirletilen insanî değerleri durulayarak seslendirir…

Mızmız, teslimiyetçi, ruh özürlü, ithal ve taklit değil, insanî gerçekliğin sahici ışıltısını taşır…

Düş onun soluğunda tanımını bulurken; anlaşılmaz olan onun sesinde anlaşılırlık kazanır…

*****

Böylesi devrimci bir sanat için daha çok aşka, "dünyayı güzellik kurtaracak,/ bir insanı sevmekle başlayacak her şey" diye haykıran aşık olma cüretine muhtacız…

"Aşk" deyince; Cem Karaca'nın, 'Tamirci Çırağı'nı; Zülfü Livaneli'nin 'Gözlerin'i nasıl terennüm etmezsiniz ki?

Veya Ahmet Arif'in, 'Hasretinden Prangalar Eskittim'ini ve boylu boyunca Nâzım Hikmet'i anımsamamak mümkün müdür?

Elbette örnekler uzar giderse de Sümeyra Çakır'ı, Tülay German'ı, Hasan Hüseyin Korkmazgil'i, Turgut Uyar'ı, Can Yücel'i anımsatmadan geçemem…

Bencileyin aşk ve/veya sevgi tanımı dar değil, geniştir Nâzım Hikmet'in, "Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da/ hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil,/ bütün iş Tahirle Zühre olabilmekte/ yani yürekte.

Meselâ bir barikatta dövüşerek/ meselâ kuzey kutbunu keşfe giderken/ meselâ denerken damarla-

Bir anda

■ **DİRENCEN KUTANİŞ**

Gün sere serpe toprağa uzanıyor,
Güneş siyah doğuyor yaşayanların üzerine
Geriye kalan son çivi; korku.
Zafer sarhoşu o da,
Şölenler, törenler ve kadehler.
Başköşede korku, son derece vakur.
Kalabalıklar gelip geçiyor önünden,
Titrek bakıyor tüm gözler.

Ansızın bir gölge,
Tüm curcunanın ortasında beliriyor.
Gölge farklı,
Gölge titremiyor.
Herkes şaşkın, kim bu gölge?
Sen mi ben mi?
Yoksa en korkağımız mı?
Bir anlığına herkes o gölge oluyor,
Bir anlığına kimse titremiyor.
Bir anda oluyor tüm bunlar,
Umut bir anda...

rında bir serumu/ ölmek ayıp olur mu?

Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da/ hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil.

Seversin dünyayı doludizgin/ ama o bunun farkında değildir/ ayrılmak istemezsin dünyadan/ ama o senden ayrılacak/ yani sen elmayı seviyorsun diye/ elmanın da seni sevmesi şart mı?

Yani Tahir'i Zühre sevmeseydi artık/ yahut hiç sevmeseydi/ Tahir ne kaybederdi Tahirliğinden?

Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da/ hattâ sevda yüzünden ölmek de ayıp değil," çığlığındaki üzere...

Veya Ahmed Arif'in, "Terketmedi sevdan beni,/ Aç kaldım, susuz kaldım,/ Hayın, karanlıktı gece,/ Can garip, can suskun,/ Can paramparça.../ Ve ellerim, kelepçede,/ Tütünsüz, uykusuz kaldım,/ Terketmedi sevdan beni," dizelerindeki gibi...

Evet, evet, aşk için ölmeli; aşk o zaman aşktır...

*****

"Aşk yalandır," diyenler en büyük yalancılarken; yine "Böylesi bir aşk yoktur," diyenler de itirazdan, protestodan, mücadeleden kaçanlardır...

"Sermaye dünyasında gerçek aşk yoktur," toptancılığına anımsatılması gereken; aşkın mücadele ve isyanlara yani yabancılaşmaya itirazla mümkün olduğu, olabileceğidir...

Hayır itirazdan, protestodan, mücadeleden yoksun aşk ve sanat ol(a)maz John Berger'in, "Protesto, sıfırlanmayı ve suskunluğa mahkûm edilmeyi reddetmektir. Bu sebeple, gerçekleşirse eğer, o anda küçük bir zaferdir protesto. Her an gibi geçici de olsa iz bırakır. Geçip gitse de belleklere kazınmıştır. Protesto aslında başka, daha adil bir gelecek için göze alınmış bir fedakârlık değildir; içinde bulunulan zamanın kifayetsiz bir kurtarılışıdır. Mesele, kifayetsiz sıfatıyla tekrar tekrar nasıl yaşanabileceğidir. Zira hikâyeler duyulduğunda, zamanın çizgisel akışı kesintiye uğrar ve kifayetsiz sıfatı anlamsızlaşır,"[16] diye belirttiği gibi...

Kolay mı?

FARC-EP lideri Pedro Antonio Marín kod adı Manuel Marulanda Vélez'in, yoldaşları tarafından takılan lakabıyla Tirofijo'nun "Ruhlarınızı silahlandırın!"...

V. İ. Lenin'in, "Nesnel bir durumun saptanmasından mevcut durumun doğrulanmasına geçen teori, Marksist değildir... "Bütün şanslar kesinlikle insanın kendinden yana olduğu zaman mücadeleye girişmek ve mücadeleye yalnız o durumda başlamak elde olsaydı tarihi yaratmak şüphesiz pek kolay bir iş olurdu"...

André Breton'un, "İsyan kendi kendini haklı çıkartır, kendisine yol açan şartları değiştirebilme olasılığından tamamen bağımsız olarak... O, rüzgârda bir kıvılcım, ama barut fıçısı arayan bir kıvılcımdır"...

Fred Hampton'un, "Konuşmaktan daha fazlasını yapmak zorunda kalacağız. Dinlemekten daha fazlasını yapmak zorunda kalacağız... Öğrenmekten daha fazlasını yapmak zorunda kalacağız. Gayet zor olan o pratiğe girmek zorunda kalacağız."

Michel Foucault'nun, "Düşünceyi, hakikâtin içine politik bir pratik yerleştirmek için kullanmayın;

Politik pratiği düşüncenin yeğinleştiricisi olarak kullanın,"

Costas Douzinas "Âşık olmaya hazır değilsinizdir ya da ayaklanma 'başlatmaya'. Hayatımızdaki adımları planlarız, olumlu olumsuz yönleri tartarız. (Eğitimimizle, işimizle, evliliğimizle ilgili) Ancak hesaplar hep sonsuzdur ve devam ederseniz asla hareket edemezsiniz. Kararlı eylem biraz delilik gibidir, bir coup de foundre (yıldırım düşmesi)dir,"[17] saptamalarındaki üzere aşksız mücadele (ve devrim), mücadelesiz (ve devrimsiz) aşk mümkün değildir.

Özetlersek: İnsan(lık)ın, insan olma serüveninde, dünyayla ilişkisinde aşk, sanat ve isyanın önemi müthiştir.

Toplumsal yaşamın bir yanı emek, sınıf mücadelesi vb.'leriyken; öteki yanı da hayata dokunan insan(lık)dır.

*****

Diyeceklerimi -müthiş eksikleri olduğunu bile bile- noktalamalıyım…

Eskilerdi… Aşk ve tutkuyla devrim için, estetiğin geleceğin ahlâkı olması amacıyla dövüşülen günleri anımsıyorum…

O günler durmadan Nâzım Hikmet'in, "Sende ben, kutba giden bir geminin sergüzeştini,/ sende ben, kumarbaz macerasını keşiflerin,/ sende uzaklığı,/ sende ben imkânsızlığı seviyorum.// Sende ben, imkânsızlığı seviyorum,/ fakat asla ümitsizliği değil..." dizelerini terennüm ederek, gereği üzere yaşadığımız zamanlardı…

Tabiri caiz ise gökyüzünü fethe çıkıp; gökyüzüne doğru uçtuğumuz günlerdi…

Tam da böyleydik: Sokakta gazete satardık, işçi kahvelerinde örgütlenir, 'Ne Yapmalı'yı, 'Devlet ve İhtilali' okurduk, kavga eder, en önde yürüyen Deniz'in, Mahir'in, İbo'nun adımlarına yetişmek için koşar adım giderdik…

"Bir gün mutlaka" derdik; yeneceğimizden emindik… Evet, evet "Bir gün mutlaka yeneceğimize" inanırdık; Violeta Parra'nın "Gracias a la vida"-sını terennüm ederdik Mercedes Sosa ile Joan Baez eşliğinde… Aslı sorulursa her şarkı, her şiir, her heykel, her oyun bir zaferdir aşk ve hayat için dövüşenler açısından…

O hâlde hayatı güzelleştiren şarkılardan, şiirlerden, heykellerden, oyunlardan yani aşk ve hayat için mücadeleden vazgeçemeyiz Süreyya Berfe'nin, "ama sen/ yine de verirsin çiçeğini yaralı ağaç/ uçarsın yaralı keklik/ kan diner yol açılır/ gün döner gece kısalır/ isteyen denize isteyen kendine baksın," dizelerindeki üzere…

İş bu nedenle hiç yenilmedi bizim taraf, o büyük kurtuluş günü için…

Kolay mı? Özkan Mert'in, "Yaşarsa havaya sıkılı bir yumruk gibi yaşamalı insan" dizelerine kulak verip; "Gracias, Gracias a la Vida/ Hayat Sana Çok Teşekkür Ederim" veya Adnan Yücel gibi, "Biz ki bildikten sonra sevmeyi/ Bütün sabahlar/ Acı renginde olsa ne çıkar," diyenlerdendik…

1 Ağustos 2018, Çeşme Köyü. ■

NOTLAR

[1] 6 Ağustos 2018 tarihinde Seferihisar'da düzenlenen 12. Tiyatro Buluşması'nın 'İnsanı İnsanlaştıran Değerler ya da Aşk, Sanat, Başkaldırı, Mücadele' başlıklı oturumunda yapılan konuşma...

[2] Alain Badiou

[3] V. İ. Lenin, Gençlik Üzerine, Çev: Kenan Somer, Sol Yay., 1977, s.226.

[4] Ergin Yıldızoğlu, "Tiyatro ve Sevgisi", Cumhuriyet, 16 Temmuz 2018, s.11.

[5] Hayati Hökelekli, İnsanî Değerler, Dem Yay., 2013.

[6] Karl Marx, 1844 El Yazmaları: Ekonomi Politik ve Felsefe, Çev: Kenan Somer, Sol Yay., 1976.

[7] Elif Çağlı, "Yabancılaşma Üzerine", 5 Aralık 2017… http://marksist.net/elif-cagli/yabancilasma-uzerine.htm

[8] Dora Ashton, Picasso on Art, 1972.

[9] Terry Eagleton, "Komünist Manifesto ve Sanat", 28 Şubat 2017... http://sonkaknusler.com/komunist-manifesto-ve-sanat-terry-eagleton.html

[10] Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, çev: Cevat Çapan, İmge Yay., 6. Baskı, 1990, s.43-44.

[11] Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, çev: Cevat Çapan, İmge Yay., 6. Baskı, 1990, s.41.

[12] Theodor Adorno, Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, çev: Elçin Gen-Nihat Ünler-Mustafa Tüzel, İletişim Yay., 6. Baskı, 2011, s.38.

[13] Marshall Berman, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, çev: Ümit Altuğ-Bülent Peker, İletişim Yay., 2009, s.362.

[14] György Lukacs, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, çev: Cevat Çapan, Payel Yay., 2000, s.143.

[15] Buck-Morss, Rüya Âlemi ve Felaket, çev: Tuncay Birkan, Metis Yay., 2004, s.136.

[16] John Berger, Bento'nun Eskiz Defteri, Çev: Beril Eyüboğlu, Metis Yay., 2012.

[17] Costas Douzinas, Krizde Felsefe ve Direniş, Çev: Tulga Buğra Işık, Metis Yay., 2015.

ATOM TUVALETLERİ

■ GANİME GÜLMEZ

Umutlu olmaktan bahsediyor herkes. Özüne-sözüne, adımlarına yabancılaşmış bir yürüyüş içerisinde. Manüpilasyonların girdabında, hem de büyük bir farkındalıkla, kendisini ve başkalarını kandırmayı kanıksayarak...

Hâlbuki umut; bir susam gibi sulanmayı ister, Turgut Uyar'ın dediği gibi...

"Hani mümkün olsaydı, güneş, ay ve yıldızlar gökten sökülüp dışarıya pazarlanabilseydi, kapitalistler orada bitiverir ve bunu gerçekleştirirlerdi...

Seçimler, yaklaşık üç hafta boyunca politikacıların ve parlamenter kahve falcılarının elleri yüreklerinde olduğu bir yönetim kriziyle sonuçlandı. Bütün büyük partiler ellerini yönetme iktidarının heyecanıyla ovuşturdular; ama tek bir tanesinin bile yönetim politikasının sorumluluğunu tek başına alma cesareti yoktu. Hepsi sağ ya da sol partiler aracılığıyla kamufle olmak istediler..." * –Clara Zetkin, 2 Temmuz 1920–

Bu alıntı neredeyse yüz yıl önce Haziran'da gerçekleşen bir seçimin ardından gelen sıcak bir Temmuz gününden. Ne garip! Neredeyse tam yüz yıl sonra hâlâ nerelerdeyiz!

Bu "parlamento" hikâyesi atom tuvaletleri hikâyesine döndü, diyorum içim cız ederek.

"Aynı şeyleri söylüyorsunuz, umutlu olmak lazım" diyor etraftakiler. Öz değişmedikçe, sözümüz de değişemiyor. "Atom tuvaletlerinin asırlar boyu yayacağı radyoaktif ışınlar gibidir tarih. Zaman zorlaştıkça, elimizi tarihsel hazinelere atıyoruz. Zınk oluyoruz her el atışımızda ama, böyle güçleniyoruz" diyorum gülümseyerek, etrafta futbol taraftarları gibi parti propagandası yapanlara.

Clara Zetkin'in o zamanlar tasavvur ettiği gibi güneşi, ayı ve yıldızları söküp birbirlerine pazarlayamadılar ama; yeri göğü birbirine kattılar. Teknoloji geliştikçe, aletlerin yenisi üzerine yenisi eklendikçe; bir küçücük evin enerji ihtiyacı bile yüzyıl öncesine göre yüzlerce kat arttı!!! Teknolojik gelişim atom enerjisinin, dönüştürülme uygunluğuna mahkûm. Yani her gün kullandığımız enerji bu. Birçok Avrupa ülkesi nükleer santrallerin kendi topraklarındaki sayısını azaltsa da bizim Karadeniz'den Akdeniz'e uzanmakta bu santral zincirleri. Sızım sızım canlanıveriyor Kâzım Koyuncu'muzun "ben kanserim, gelecek kuşaklar için HAYIR diyelim" sözleri.

Son 60 yıl içerisinde 350.000 ton yüksek radyoaktif ışını taşıyan atom çöpleri şuraya buraya defnedildi. Ve eeeeen yetkili nükleer enerji uzmanına; "*bu çöpler, milyonlarca yıl geçse de ışınlarını etrafa saçma riski taşıyor. Bu çöpleri gömme işinde çalışanlar, ailelerinin geleceğini kurtarmak adına üç kuruşa ölümü göze almış vaziyetteler. Bu riski yok etmemiz imkânsız. Yani tek çözüm atom enerjisi kullanmamak değil mi?*" sorusunu yöneltiyor sınır tanımayan doktorlardan biri. Nükleer enerji uzmanı hiç ama hiç abartısız; eski Kara Murat filmlerinde ormanda bir hayvan avlayıp, ateşte pişirip dişlemenin sevincini canlandıran oyuncu gibi göbeğini kaşıyıp, dişlerini gösteren ilkel bir hareketle şu cevabı veriyor, kamera bu ilkel görüntüyü zumlayıp duruyor; "*eeee! Her evin bir tuvaleti var değil mi? Atom enerjisine de tuvalet şart.*" "*Ama sonradan yayılacak ışınları engellemek imkânsız*" deyiveriyor doktor. "*Neyi engellememizin imkânı var ki, önümüzdeki yüzyılın tuvaletini garantilemenin sevincindeyiz şimdi. Gelecek 3000 nesil garanti altında, ışınlar o kadar çabuk kapsüllerden yayılamaz*" diye pis bir kahkaha atıyor kooooooca uzman!!!!**

Dünyada da Türkiye'de de "parlamentolar" tartışılmakta; milyonlarca insan göç yollarındayken, milyonlarca insan savaşlar içerisinde hayvana dahi kıyılamayacak şekillerde öldürülürken, milyonlarca insan da o seçim senin bu seçim senin koşturulup durmakta. Sistem elde ettiği enerjiyi kullanmakta,

kendi içerisinde "çöp" olanları tarihe gömmekte, bu çöpler radyoaktif ışınlar gibi yeniden horlatılıp etrafa kanser yayıp durmakta. Ve siyasal bilimler uzmanları tıpkı nükleer enerji uzmanı gibi; önümüzdeki yüzyılı kurtarmış olmanın kahkahalarını atabilmekte. Hele bizimki gibi; bırakalım akademisyen-memur-öğrenci-milletvekili-avukatı..., valilerin bile seçime bir ay kala biçildiği bir memlekette.

Evet yüz yıl önceki gibi değil hiçbir şey. Ancak çapı daha da genişleyen, artık hızına yetişemediğimiz bir traji-komedi sarmalı döndükçe dönmekte. Çap genişleyip, bu çapla hız arttırılması denendikçe; bu büyüme ve hızın orantısızlığının felâketleri de arttıkça artmakta.

Kum fırtınaları, depremler, yanardağ patlamaları, seller; bir de "yüzyıl içerisinde hiç görülmemiş bir şiddetle... daha fazlası bekleniyor..." diyen kendi meteoroloji istasyonları.

Tam böyle haberleri dinlerken Hessen Radyosu'nda; Darmstadt şehrinden bir haber verilmekte şimdi. İltica kampları, geceleri ansızın basılıp basılıp belirlenen mülteciler uçaklara bindirilip gönderiliyorlarmış. Buna karşı çıkan İnsan Hakları Aktivistleri'yle küçük röportajlar yapılıyor haber içerisinde. Bir aktivist; "iki tane pilot uçağı durdurdu ve HAYIR dedi. Umudumuz bunda, HAYIR demekte" deyiverdi. Diğer aktivist; "bir memur gece baskınında alınıp götürülenlerin listesinin altına imza atmadı, HAYIR dedi. Umudumuz bunda, HAYIR demekte" deyiverdi. Gülerek ağlayıverdim bir anda. Hem nasıl bir gülme, nasıl bir ağlama; doyasıya! "Bizim atom tuvaletlerimiz de durmadan patlıyor" dedim içimden; Güney 84'te, "Sözün Tükendiği Yer" başlıklı Derya Gümüş'ün yazısı içerisindeki Wolfgang Borchert'in "SONRA YAPILACAK TEK ŞEY VAR" şiirini açıverdim yeniden. Şairlerinin 70 yıl önce yazdığı "Hayır de!"yi, radyo spikeri o an anlamasa da, aktivist kadınların çığlık çığlığa bir coşkuyla haykırışının keyfinde, rüyaların nasıl gerçekleşebileceğinin tanıklığının tadındayım...

Üç yıl önce bir tutsağın, bir dergiden kesip bana gönderdiği; tek kurtarılmış bölgemde-masamda sürekli duran-eskimeyen Ahmet Arif'in "Onur da Ağlar" şiirine...

"Tutma gözyaşlarını\ Onur da ağlar...\ Ne alnımızda bir ayıp\ Ne koltuk altında\ Saklı haçımız\ Biz bu halkı sevdik\ Ve bu ülkeyi.\ İşte bağışlanamaz\ Korkunç suçumuz..."

Hapishanedeki Nâzım'ın *"bir fişek yatağında kurşun nasıl susarsa"* dizelerine...

Gezi çocuklarının o ışıl ışıl gözlerine...; takıldı gözyaşlarım bu Haziran'da.

Zindanla telefonlaşma "hakkımız"ın saati geldi. Aaaaa!!! "Alo, iyiyim, iyi misin?" küt! Böyle kapanmadı bu kez. Çok uzundu, beeeeeeş dakika. Küt diye kapanmayışının şaşkınlığıyla, zamanın sonsuzluğuna yuvarlanıverdik; sesimiz sessizliklere dolanıverdi, ne konuşacağımızı bilemedik...

Öz değişmeyince, sözlerimiz de değişmiyor. "Umut" denilen kavramı, futbol maçı izlercesine "hangi takım kazanacak" heyecanlarında tüketmek istemiyoruz... Tüketmeyeceğiz de!

Biliyoruz; gerçeklerin zorluğundan kaçmak, zorlukların zorunluluklarından kaçmakla özdeş.

Bu güne ait her şeyi bilip, geleceğe ilişkin belirgin çözümler üretebildiğimiz tarihsel bir süreçte değiliz evet; ancak evrim-devrim ikilisinin doğadan ve doğamızdan ayrılmayacağı kesin. Biz bunların hepsini çözmeye muktedir olamasak da Borchert'in yazdığı gibi; *"toplu mezarlar arasında yalnız, son insan, kupkuru, delirmiş, allaha küfrederek, yakınarak o korkunç soruyu soracak: NEDEN?"* Ve eğer HAYIR demezsek *"son insan-hayvanın son hayvanca bağırışını"* artık duyan da cevaplayan da olamayacak... **Biliyoruz; işte bunun, hep bunun farkındayız!** ■

*"Veto! Kadınlardan Konuşmalar" kitabından; Philipp Reclam GmbH, Stuttgart 2011.

** Edgar Hagen'in "Die Reise zum sichersten Ort der Erde" adlı dökümentar filminden. (Almanca-İngilizce bilmeyenler de filmin adını bu şekilde yazarak; çöplerin önce deniz, sonra toprak altına istiflenme tarihini ve utanmazca gülücükler atan bilim adamı yüzlerinin bir bölümünü görebilirler).

GECİKME

■ SÜLEYMAN DEVECİ

Hava güneşli kaç gündür. Nasılda aldandıysam, bugün ise aksine soğuk, rüzgâr sert. Isı sıfır ya da altında. Üşütmüşüm galiba. Nasıl boğazım ağrıyor, o biçim aldanmanın kaçınılmaz sonucu. Doğru dürüst konuşamıyorum. Yine de zar zor anlaştık Hüseyin Naip ile öğleden sonra buluşabileceğim.

Çalışmıyorum bugün, izinliyim anlayacağınız. Tatil gününde ne yapar insan? Dinlenir. Dostlarıyla buluşur, sevdikleriyle bir arada olur. Yapmadıklarını yapar. Aylar sonra bir arkadaşım ile buluşacağım. Bir yazarın yeni romanını konuşacağız. Ne zaman bir araya gelsek ya bir romanı, ya bir yazarı konuşup tartışıyoruz. Oldukça verimli oluyor.

Kahvaltı hak getire. Bu boğazla değil bir şeyler çiğneyip yutmak, yutkunamıyorum bile. Almanların dediği gibi boğazımda iri bir kurbağa, oturmuş bana gün boyu kendisini hatırlatıyor. Vücudum mu zayıf düştü son günlerde, hava mı aldatıp yanıltıyor beni?

Gözümde ne kadın, ne iş ne oynaş. Canım sohbet etmek istiyor bugün. Sanat, kültür, estetik hakkında derin ve kapsamlı tartışmalar. İki kadehe kadar hatta yolu var içmecenin. Zaman su gibi akıp giderken yanımızdan, ona böyle seyirci olarak yanında bakıp izlemek koyup incitiyor yer yer. Biraz dahi olsa öğrenmeli, anlamalı insan.

Kuş, inek, köpek çeşitlerini, türlerini, biyoloji ve evrime dair tarihlerini bilmem, memleket sorunları da o denli etkilemiyor artık. Irkçılığı kanıksar olduk. Hakaretlere karşı derim karınlaştı, çoğu zaman duymazdan geliyorum. Utanç verici insanlarla yan yana olmak bıkkınlık veriyor. Yine de her defasında büyük bir ustalıkla gelip beni buluveriyorlar.

Her zaman gülen, gülümseyen komşum görmezden geldi bugün beni. Alman mı, Hollandalı mı aksanından anlamak güç. Her halükârda bir Angel-Saxson olduğu kesin. Yıllardır aynı binada otururuz, şimdiye kadar evinde yaptığı parti sayısı üçü geçmez. İkisine beni de davet etmişti. Ne sıkıcı arkadaşları vardı hâlâ hatırlarım.

Takmıyorum. Belki bir derdi vardır Andreas'ın. En son evine dijital televizyon satın alacakmış, eskisini 20 avroya sattı bana. Bir yandan utanır para almaz, hediye eder sandım ama nafile. Uzaktan kumandası var diye illâ da para istedi. Canıma minnet 50 dahi verebilirdim istese. Alman ne anlar pazarlıktan?

Avusturyalı berber kadınla karşılaştım yeniden. Hep yere bakıyor, hanım hanımcık biri. Görünce içim eriyor. Kadınlar vardır salt güzelliktir, dişiliğinin dışında bir hayattır, işte öyle bir şey ifade eden biri. Ama ne anlar benim platonik aşkımdan. Bir gün kendime güvenip dalacağım berber dükkanına, en uzun traşınız, işleminiz, hizmetiniz neyse yapın diyeceğim. Bak bakalım o zaman nasıl suratıma bakıyormuş.

Gazetelere de bakmadım bu sabah internetten. İstasyonda kızıyor çalışanlar. Facebook'da arkadaş sayım yine azalmıştı dün akşam. Beni listelerinden silen silene. Amma da sevilmeyen biriyim. Neden acaba? Kime ne zararım var ki? Bazen kadınlara çıkma teklif etmek, telefon numaralarını sormak dışında?

Uğursuz bir tanıdıkla karşılaşıyorum Elazığlıların döner satan dükkanı önünde. Bu saatte döneri ne zaman taktınız, ne zaman ısıtıp, kızartıp, salatayı hazırlayıp sattınız? Sormadan edemiyor insan. Türk bakkalı malum, adam 06.00'da tezgahını kurmuş, hazırolda müşteri bekliyor vallahi. Kızmaktan öte şaşırmamak elde değil.

Küçük bir çocuğa annesi öfkeyle haykırıyor. Çocuğuna bağıran anneye sarhoş biri bağırıyor. Çocuğu unutup sonra ikisi birbirine bağırıyorlar. Yaşlılığından artık tek başına yürüyemeyen, dört tekerlekli itilen arabasıyla birden ortaya çıkan kadın aralarına giriyor. Sarhoş, kadına moruk diyor. Dükkanında bez kumaşlar satan beyaz önlüklü bir esnaf dışarı çıkıp müdahale ediyorlar. Ben de katılıyorum. Sarhoş el kol hareketleri yapıyor. Yanağına hafiften bir şaplak indiriyorum. Adam olup terbiyesini takınmasını istiyorum. Tırsıyor. Aslan fare oluyor. Ara sokakların birinde kayboluyor. Kalabalık dağılıyor. Çocuk annesini bırakıp yine bir başına koşmaya başlıyor.

Uzaktan bir akrabayı görüyorum istasyonda. Görmezden geliyor genç kız beni. Ben de musallat olup anan-baban ne yapıyor demek istemiyorum. Halleri ilgilendirmiyor ki beni. Zaten genç kızın adını dahi unuttum. Tren çabuk geliyor şansıma. Buluşma saa-

time daha var. Eski bir dostu ziyaret kararı alıyorum. Galerisini taşımış. Trenler bir alem. Birilerinin Alman vatandaşları için trene nasıl bilinir, diye bilgi görgü içeren bir kitabı çıkartması şart. Okurlar mı bilinmez. Bomboş vagona binmek için gösterilen çabadan öte savaş, kansız, en abartılı gösterilerden biri. Kabalık ve görgüsüzlük adı.

Pis pis beni süzen yaşlı bir adamın karşısına oturuyorum. Üç defa aktarmalı bir yolculuk yapıyorum. En son gelmem gereken istasyonu terk ettiğimde dışarıda birazdan yağan doluya tutuluyorum. Pes etmeyip bahsi geçen sokağı, galeriyi, arkadaşı buluyorum. Bulmaz olsaydım diyesim geliyor. Kibirli hali gitmiş bunalımlı bir hale bürünmüş. Yalan, sahtekârlık, en çokta güvensizlik yayıyor genel görüntüsü.

Birkaç dakika sonra işimi bahane edip kahvesini dahi içmeden yanından uzaklaşıyorum. Çok sıkışmışım, randevuma daha üç saatten fazla var. Eve gelme kararı alıyorum. Yolu otobüsle uzatıyorum. Kaifu yüzme havuzunun bulunduğu durakta iki İspanyolca konuşan genç biniyorlar otobüse. Almanlar gariban kalır yanlarında, tabi o an telefonla biriyle görüşmüyorlarsa. İki genç dakikalarca o denli yüksek ve kulak tırmalayan sevimsiz seslerle ne konuşabilirler? Yaradan demeyeceksin, kalkıp sağlı sollu dalacaksın ki, sabır çekip la havleye sığınıveriyorsun.

Yine aktarma, yine biri diğerinden garip insanlar, garip bakışlar. Kimi soyuyor, kimi dövüyor, kimi ürküp korkuyor, kimi iğrenip aşağılıyor. Onlar da sahipleri gibi çok ve bolcalar. Eve geliyorum. Yemek yapmak istiyor canım. Ekmek kalmamış. Patetesler, et, kabak, havuç, biber, soğan, salça ve baharatlar hep birlikte kızarırken bir koşu bizim bakkala uğrayıp ekmek alıyorum. Kasiyer kadınla göz göze geliyoruz. Yanakları kızarıyor, neden anlam veremiyorum. Kafa yoracak zaman yok, ocakta yemek yanacak.

Hızlı adımlarla eve geliyorum. Yemek yenilecek hale gelmiş. Şükür zaman geliyor. Yeniden yola koyuluyorum. Buluşmadan yirmi dakika önce oradayım. Nasıl seviniyorum, helal bana, onca işi gücü birden hallettim diye gizlice övünüyorum. Altı kat yürüyorum, çık baba çık merdivenlerin sonu gelmiyor. Oflaya puflaya en yukarıya şükür ulaşıyorum. Bürosu kapalı. İlk ben geldim diye seviniyorum. Koridordaki rahat kanapeye yayılıyorum. İki yıldır aynı kanepe, üzerindeki lekeler iğrendirse de yorgunluktan görmezden geliyorum.

Kitabım da, gözlüğüm de cebimde. Canım okumak istemiyor. Yaptığım gürültüden dolayı olsa gerek, yan kapıdan çirkin bir adam dışarı çıkıp sağa sola anlamlı ve sorgulayan bakışlar attıktan sonra, geri içeri giriyor. Söylenmek isterken bakışlarımızın karşılaşması onu hoşnutsuz ediyor. Geldiği gibi çabucak ortalıktan kayboluyor.

Derin bir yalnızlığa gömülüyorum. Meret kanapede ne rahat. Uykum geliyor. Yemekten sonra küçük bir şekerleme iyi gelir diyorum. Bir ara bel ağrısından uyanıyorum. Artık sıkılıyorum beklemekten. Oturmaktan bütün kaslarım, eklemlerim ve sırtım ağrıyor.

Yavaş ve temkinli hareketlerle yavaştan da yavaş aşağı iniyorum. Dış kapıya vardığımda pırıl pırıl bir güneş ısı ve ışık yayıyor, bedavaya hem de. Sağa sola gidip gelerek volta atıyorum. İki çocuklu bir baba oradan geçerken saati soruyorum. Adamın saati yok ama cep telefonu var. Kararlaştırdığımız buluşma saatinin üzerinden bir saatten fazla geçmiş.

Arkadaş geçip gitmiş, olamaz. Kesin gecikmiştir. Böyle gecikme dostlar başına. Günümü katletti domuz. Ne olacak şimdi? Kiminle sohbet edeceğim ben şimdi? Çok değil ertesi gün Hamburg'un yerli ve yabancı basınında, fotoğrafından tanıyarak Hüseyin Naip'in onunla buluşacağımız gün ve saatte, evinin önünde, dahası sokağın ortasında kalp krizinden öldüğü haberini okuyunca, tüylerim diken diken oluyor. ■

HEP KAHIR

■ **CEVAT BAYRAK**

Nasıl atıldıysa Typhon
Zeus'un öfkesiyle
Yerin dibindeki koca Tartaros'a
İşte öyle atılacak
Anaların, oğulların ve kızların öfkesine
Ve kimsesiz çocukların gözyaşlarına sebep
Yalan dolan ne varsa
Tarihin örekesine!

İNSAN VE MARKSİZM - YABANCILAŞMA (3)

■ **YAVUZ AKÖZEL**

"Tarih yeterince uzun zamandır boş inan içinde çözüştürüldü. Şimdi biz boş inanı tarih içinde çözüştüreceğiz." (Karl Marx, Yahudi Sorunu)

Güney Dergisi 85. sayısında İnsan ve Marksizm (II)'yi incelerken 'Marx'da Yabancılaşma"yı başlı başına bir konu olarak ele alacağımızı belirtmiştik. Öyle de yapıyoruz.

Marx'ı incelemeye kalktığımızda karşımıza **genç Marx, daha az genç Marx, olgun Marx** gibi bir sürü Marx imgesi ile karşılaşıyoruz. Marx'ı ahlakçı olarak değerlendirenler de var, gerçekleşmesi olanaksız hayallere kendini kaptıran bir hayalperest olarak değerlendirenler de! Dolayısıyla ML'ler bu alanda da savaşım yürütmek zorundadır; hem yadsıyanlara karşı, hem Marx'ın düşüncelerini çarpıtarak revizyondan geçirenlere karşı, hem Marx'ı diyalektik bakış açısıyla değil de dogmatik bir tarzda yorumlayanlara karşı, hem de Marx'a yanılmaz gözüyle bakarak ondaki gelişme çizgilerini görmezden gelerek ve ona 'hep aynı, değişmez Marx' gözüyle bakanlara karşı da savaşım yürütmek zorundadır. Önemle sosyalist blokun çökmesi sonrası hatayı ML'nin revizyonist uygulanışında değil de ML'nin teorisinde bularak MARX'ı adeta tanınmayacak duruma getiren ve marksist olarak geçinen bir sürü filozof türedi. ML'ler bunlarla da savaşım yürütmek zorundadır.

Sözgelimi **Genç Marx**'ın yapıtlarını ele aldığımızda bu yapıtlar için soracağımız ilk soru şudur: Bu yapıtlar tamamen bilimsel midir/değil midir? Ve bu yapıtlar Marx için bir uğrak mıdır/değil midir? (Bir moment midir/değil midir?)

Marksistler bu konulara kafa yormak zorundadırlar. İşte bu çatışmada yabancılaşma kavramına oldukça fazla ilgi gösterildi, marksist literatürde nerdeyse en geniş alanı kapladı ve Marksizm'in en önemli bir yönü olma eğilimini kazandı.

Oysa çok sonraları Marx yani 'olgun Marx', Kapital'de '**yabancılaşma'** kavramı yerine bastıra bastıra vurgulayarak, nedenselliklerini açımlayarak **'fetişizm' kavramını kullanmıştır.** (İleriki sayfalarda Marx'ın **'yabancılaşma'** yerine öne sürdüğü **'fetişizm'** kavramına değineceğiz.)

Peki şimdi ne olacak? Gerçekten bu soruyu tutup sormak gerekiyor: **Yabancılaşma** Marksizm'e ilişkin bir teori ise bu teori Marksizm'in birincil, asıl yönü müdür? Asıl, birincil yönü ise bu iktisadi bakımdan mı, felsefi bakımdan mı asıl, birincil yönüdür? Yok, değilse bu kavrama böylesine önem verilmesinin nedenleri nelerdir?

Bu konuda değişik konumlar var. Marksist filozofların azımsanmayacak bir bölümü yabancılaşmaya mübalağalı bir şekilde yer veriyor. Bir diğerleri Genç Marx'ın yabancılaşma kavramı belirli bir yarar taşımakla birlikte yabancılaşmanın tali bir karaktere sahip olduğunu ileri sürerek şu sonucu çıkarıyorlar:

"***Yabancılaşma teorisi işçinin sömürülmesi sorununa geçici nitelikte filozofik bir yorum ve çözüm getiriyor. Ancak bu kapitalist sömürünün bilimsel çözümü değildir. Bu konudaki bilimsel çözüm Marx'ın, çalışma gücünün metaya dönüşümü bulgusuyla mümkün olmuştur.***

Bunun içindir ki yabancılaşma kavramı Marx'ın düşüncesinde sadece bir evre, bir uğrak teşkil etmektedir." (Ekonomi Politik El Kitabı, J.İbarolla, Ser Yay, 1974, Çev. Kenan Somer)

1844 El Yazmaları'nın büyük bir bölümünde görülen yabancılaşma kavramı Alman İdeolojisi'nde daha az, Kapital'de ise üç-dört kez ancak anılıyor.

Ve şöyle bir soru da akla gelmiyor değil: "Peki Marx yabancılaşma kavramının bilimsel olmadığını öne sürdüğü, kavradığı ve bu kavramın bilimsel değil de ideolojik, felsefi bir kavram olduğunun bilincine ulaştığı ve 1845'den sonra giderek literatüründen çıkardığı hâlde neden hâlâ **Grundrisse**'de (1857) olsun, baş yapıtı **Kapital**'de (1867) olsun yer yer **yabancılaşma** kavramını kullanıyor? (hatta Grundrisse'de oldukça sık yabancılaşma kavramına rastlanıyor.)

Acaba bu bilinçli bir kullanış mı? Veya sadece bir dalgınlık, bir yazı sürçmesi durumu mu?

Marx'ın üniversite yıllarından **'kapital'** ile noktalanan sürecini değerlendirdiğimizde **siyasi** olarak şöyle bir yol güzergâhında ilerlediğini görürüz: 1841'de henüz radikal burjuva liberalizmi, 1843-1844 yıllarında küçük burjuva komünizmi, 1844-1845 yıllarında ise proletarya komünizmi. Marx'daki bu siyasi evrimin felsefi evrimle birbirini takip ederek geliştiğini görüyoruz. Biz daha önce de vurguladığımız gibi siyasi gelişiminin ardılı olarak Genç Marx felsefede Kant-Fichte etkilenmesinden sol Hegelciliğe oradan kuramsal hümanizme (Feuerbach) sonra bu felsefeyi de terk ederek, **dünyanın yorumlanması ile sınırlı kalmayan yepyeni bir felsefeye 'diyalektik materyalizme' geçecektir.**

İşte **yabancılaşmanın bilimsel değil de felsefi, ideolojik, idealist** oluşu Marx'ın bu kavramı olabildiğince 1845 sonrası yazdıklarından kısmen arındırma şeklinde olmuştur.

Düşünceme göre Grundrisse'de Marx'ın yabancılaşmayı sık olarak kullanmasının nedenlerinden bir tanesi bu yapıtın öncelikle not müsveddeleri olması ve yayınlanmak için yazılmadığı gerçeği. Bu müsveddeler ilk kez, kapsamlı olarak 1939 yılında 'Marx-Engels-Lenin Enstitüsü' tarafından yayınlanıyor.

Yine Kapital'de yabancılaşma az da olsa (3-4 yerde) anılıyor. (Yine idealizmle ilintili felsefi bir kavram olarak değerlendirilen **'yadsımanın yadsıması'** olgunluk dönemindeki Marx tarafından **Kapital**'de sadece bir kez anılmıştır…)

Bu duruma açıklık getirmek isteyen Louis Althusser şöyle yazmaktadır: "… (Marx tarafından yayınlanmamış olan) Grundrisse'de, yabancılaşmadan sık sık söz edilmektedir. Engels'e yazmış olduğu bir mektuptan, Marx'ın 1858'de "bir rastlantı sonucu", Hegel'in Büyük Mantık'ını yeniden okumuş ve adeta büyülenmiş olduğunu biliyoruz. 1867'de, Kapital'de yabancılaşma yine geçer, ama çok daha az; yadsımanın yadsıması yalnız bir kez geçer, vb." (L. Althusser, John Lewis'e Cevap, s.67, İthaki Yay., Çev. Alp Tümertekin, 2004)

Sonra sayfanın altına uzun bir not ekler, yabancılaşma kavramını Grundrisse ve Kapital'de neden kullandığına ilişkin olarak. Şöyle yazar:

"Felsefe kategorileri teker teker ele alındığında temkinli olmak gerekir; çünkü 'doğalarına' karar veren şey adlarından çok, içinde bulundukları kuramsal düzenekteki işlevlerdir. Bir kategori idealist mi, yoksa maddeci midir? Pek çok durumda, Marx'ın sözüyle cevap vermek gerekir: 'Yerine göre' Bununla birlikte sınır-durumları andıran durumlar da vardır: Örneğin, onulmaz idealist bir yüke sahip olan ***yadsımanın yadsıması*** kategorisinden nasıl olumlu bir şey beklenebilir bilemem. Buna karşılık, yabancılaşma kategorisi, bana öyle geliyor ki, geçici olarak işe yarayabilir ama bunun da mutlak iki tane mutlak koşulu var. (Kısa keseyim) İki koşuldan birincisi yabancılaşmayı idealizmin antropolojik değişkesinden başka bir şey olmayan tüm 'şeyleşme' (ya da fetişizm ya da nesnelleşme) felsefesinden ayırmak, ikincisi de yabancılaşmayı ***sömürü kavramı*** egemenliği altında düşünmek." (Age., s. 68)

Bu konuya ilişkin marksist literatürde iki kamp oluşmuş durumda. Marx'ı gelişim süreci içerisinde evrelere ayırıp da ona göre değerlendirme yapanlar ile yapmayanlara ilişkin sürüp giden bitmez yorumlar.

Marx'a ilişkin yabancılaşma kavramı üzerinde en çok duran bir kaç filozof anılacak olursa bunlar içerisinde Jean Paul Sarte, Erich Fromm, Herbert Marcuse, Adorno gibi filozofların olguyu nerelere taşıdığını, Marx'dan hareketle Marx'ı nasıl yadsıdıklarını görelim.

Jean Paul Sartre, yabancılaşmanın insana getirdiği yıkıma çare olarak toplumsal devrimi değil, insanın kendisi ile uğraşmasını, bireysel kurtuluşu salık vermektedir.

Herbert Marcuse, 1960'larda önemle 'Tek Boyutlu İnsan' yapıtıyla öğrenci gençlik içerisinde etkin bir yere sahip. Marcuse kapitalist sürecin geliştirdiği teknolojinin insanı esir alıp kölesi durumuna indirgediği haklı savını ileri sürüyor. Ama bu kadar değil ki! Kapitalizmde teknolojinin gelişmesi ne iş gücünde bir kısalma ne de insanların daha özgür olma durumunu yaratıyor. Teknolojideki atılım, gelişme, görülmemiş boyutlarda modernleşme daha çok çalışma, daha çok sömürü ve sefalet, daha çok tutsaklık/kölelik getiriyor. Ama bu gerçekten hareket etmiyor Marcuse! Teknolojideki bu gelişmelerin üreticileri (başta proletarya olmak üzere tüm emekçileri) artık zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri olan (evi, arabası, eşya-

sı, vb.) sınıfına yabancılaşmış şeyler olarak ele alıyor. Marcuse'e göre bu duruma gelmiş olan işçi sınıfının artık bu sistemi yıkma potansiyeli kalmamıştır.

Dolayısiyle toplum sadece bilinçsizce robotlaşmış bir şekilde tüketen tek boyutlu insana dönüşmüştür. Eh…kurtuluş? Bu durumu aşma? Toplumun marjinal kesimi sayesinde ancak olabilirmiş! İşçi sınıfı değil de 'marjinal' yani 'aykırı' kesim. Ehh. Bu devrim de elbette ki bizim anladığımız anlamdaki bir devrimden başka her şeydir. Böyle not düşelim!

İşte yabancılaşmanın günlük yaşamda bilinçsizce kullanılmasındaki tehlike, 'meta fetişizmi' anlamında bilimsel bir anlayışla, bir praksis olarak emek-değer kategorisinin dışında salt felsefi yönüyle algılarsan veya bu şekilde 'kendi deyimiyle' tek boyutlu ele alırsan mutlaka en uca savrulmaktan kendini kurtaramazsın. Marcuse'in bir talihsizliğidir bu.

Yine yabancılaşma konusunda ileri sürdüğü görüş ve çalışmalarla sivrilmiş bir filozof' da Erich Fromm'dur. Yabancılaşma konusuna pek sık değinen filozofumuz 1844 El Yazmaları'nda takılıp kalmış bu yetmezmiş gibi Freud'un psikanaliz çalışmalarını bireysel psikoloji alanından yaklaşarak çözmeye çalışmış ve Marx'ın 'yabancılaşma' konusundaki çalışmalarından eklektik sonuçlar çıkarmıştır.

Yine 'varoluşçuluğun' tanınmış filozofu Jean Paul Sartre' de kendisinin marksist olduğunu iddia edenler arasındadır. Ancak öne çıkardığı felsefesinde varoluşçuluğa bağlı olarak yabancılaşmayı da kişisel bir sorun olarak ele almakta, insanı toplumsal mücadeleden yalıtıp salt kendisiyle uğraşmaya sevk ettirmektedir. Sorun 'yabancılaşma' kavramının bazı doğrularına orasından-burasından yüzeysel olarak değil de asıl kaynağına inilmesi gerektiğidir. İşçi sınıfının devrimci rolünün yadsınması aynı zamanda Marksizm'in yadsınması anlamını taşımaktadır. Bu gibi filozofların da gerçekte Marksizm'e, işçi sınıfına yabancılaştıkları yadsınamaz.

Görüşümüze göre Marx'ın Kapital'e kadar olan gelişmesinde ki hümanizma ve yabancılaşma gibi klasik felsefeye ilişkin kavramların ne Engels ne de Marx tarafından hiçbir zaman terkedilmediğidir. Hatta Engels 'yadsımanın yadsıması'nı Dühring'e yönelttiği eleştiriler içerisinde başlı başına bir konu olarak Anti Dühring'de yeniden (Marx'tan da örnek vererek) işler. (Bak.: Anti Dühring, Engels, İnter Yay. 2000, Çev. İsmail H. Yarkın, s. 186, 445)

Demek ki olguya Louis Althusser anlayışıyla bakarsak birçok çıkmazın içerisine de girmiş oluyoruz. Yabancılaşma olsun, yadsımanın yadsıması olsun her ikisi de klasik felsefi döneme ilişkin felsefi kavramlardır ve bunların değerlendirilmesi yani idealist mi yoksa materyalist mi kavramlar olduğuna ancak içinde bulundukları konum ve yüklendikleri anlamlara göre karar vermek, değerlendirmek gerekir. Bunu Althusser'de Marx'a dayanarak vurguluyor ancak bu kavramları "Marx'ın epistemolojik **kopuşu"** dediği 1845 sonrası artık kullanmadığı yönündeki tezi ile hemfikir olmadığımızı belirtiyoruz.

Marx'ın 1844 yılında tamamlamadan bıraktığı (Engels ile birlikte Kutsal Aile'yi yazmaya başlıyorlar) 1844 El Yazmaları-Ekonomi Politik ve Felsefe-(Elbette ki bu 'tamamlamadan bırakışı tesadüfi değildir.) Her ne kadar ekonomi politik konularını da ele alıyorsa da 1844 El Yazmaları'nın temel kavramı muhakkak ki '**yabancılaşma'** kavramıdır.

Marx'ın 1844 El Yazmaları'nı yazma girişimindeki asıl neden 'Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Giriş' makalesinde genel ilkelerini açıklamış bulunduğu kendi düşüncesine özgü **komünizmi** daha da derinleştirme istemiydi. Yahudi Sorunu'nda insanal kurtuluşun **özel mülkiyetin** kaldırılması ile ancak mümkün olabileceğini bunun da ancak **komünizm** ile gerçekleşebileceğini öne sürerken

komünist devrimin kapitalizmin kendi gelişmesinden nasıl kaynaklandığını gösteremiyor tam da burada bu zorunluluğu biraz dogmatik bir tarzda açıklamak zorunda kalıyordu… Bak: (1844 El Yazmaları, Sol. Yay. s. 243, 2011, Çev. Kenan Somer)

1844 El Yazmaları'nda Marx klasik ekonomi politiğin kapsamlı bir eleştirisini yapmıştır. Marx'ın asıl bulmak istediği Yahudi Sorunu'nda da parmak bastığı özel mülkiyetin oynadığı roldür.

Kapitalizmde ekonomi politik özel mülkiyete dayanıyor ve özel mülkiyetten yola çıkıyor. Böyle olmasına karşın özel mülkiyeti açıklamıyor ancak maddi sürecini soyut formüllerle ifade ediyor ve bu tarz soyut ifadeler de kapitalist ekonomi için bir yasa değerini kazanıyor.

"**Kategoriler arasındaki ilişkiler aslında insanlar arasındaki ilişkilerdir, toplumsal ilişkilerdir. Dolayısıyla çalışma şey olarak bir nesnel veri olarak değil de ancak bir eylem olarak kavranabilir."** Buradan, özel mülkiyetten, insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerden hareketle Marx, işçinin sefil durumunu açıklamak için **'yabancılaşmış emek'** teorisini öne sürer. Kapitalizmde **çalışma (emek)** klasik burjuva iktisatçılarının düşündüğü gibi tarafsız (nötr) değil, yabancılaşmıştır. Çünkü ürün artık üreticiden ayrılmıştır ve ona ait değildir.

Bundan ötürü **yabancılaşma** yalnızca felsefi planda değil ekonomik planda da vardır. Sömürünün kaynağı, **yabancılaşmış emektir.**

Marx'ın ileri sürdüğü 'yabancılaşmış emek' teorisinin en sakat yönü emek-değer teorisini yadsıyor olmasıdır.

Bu dönemde, yani genç Marx, 1844 El Yazmaları'nda çalışmayı tahlil ederken '**değer'** sorunundan değil, yabancılaşmış çalışmanın **filozofik** yönünden hareket ediyordu. Çünkü genç Marx bu dönemde kapitalist üretim biçiminin aslında bir emtia (satılacak mallar, şeyler) birikimi olduğunu tanımlamaktan uzak; bu üretim biçimine ilişkin temel çelişmenin gerçek çözümünü meta içinde görmekten uzak; ürünün işçiye ait olmaktan çıktığı andan itibaren çalışmanın yabancılaşmış olduğunu gösteriyordu.

Şimdi burada duralım ve yabancılaşmanın bazı iyi yönlerini ele alalım:

Yabancılaşmış emek teorisinin en önemli değeri, insanın insan tarafından sömürülmesinin bazı yönlerini kavramak ve kapitalist üretim biçiminin yasalarını ortaya koymak olmuştur.

Yine iyi yönlerden birisi de sınıflara bölünmüş bir toplumda, bireysel çıkarla genel çıkar arasında bir uyumluluk olduğu safsatasına son vermiştir.

Marx'ın erken dönem yazılarında (öncelikli olarak 1844 El Yazmaları) belirgin bir önceliğe, öneme sahip olan yabancılaşma kavramının çeşitli yönlerini görmek mümkündür. Marx'ın bu erken dönem yazılarında iki tür yabancılaşma ele alınır. Bunlardan ilki doğadan kopuş anlamında yabancılaşmadır. İnsan doğadan koparak kültürel –toplumsal anlamda kendisine ikinci bir doğa kurar, bu doğaya yabancılaşmadır. Ama bu zorunlu ve bir yönüyle olumlu karşılanacak bir süreçtir. Diğer yönü ise kapitalist pazarın ve kapitalist toplumsal sistemin yarattığı yabancılaşmadır.

Kapitalist sistem ve kapitalist ilişkiler insanı kendi doğasına yabancılaştırır. İnsan sadece kendine, kendi emeğine, ilişkilerine değil tüm topluma ve yaşama yabancılaşır. Öyle bir duruma gelir ki işçinin, emeğin ürettiği nesne yabancı bir güç olarak üreticisine karşı koyar. Emeğin edimleşmesi (fiili) emeğin nesnelleştirilmesidir. Sözgelimi para (para, aslında emeğin nesnelleşmesinden başka bir şey değildir). Bu durum işçide nesneye kölelik olarak, yoksunluk olarak evet bir bakıma kendi yarattığı nesnenin esiri olarak belirir. Marx şöyle yazar: "Bu dinde de böyledir. İnsan Tanrıya ne kadar çok şey verirse, kendinde o kadar az şey kalır. İşçi yaşamını nesneye koyar. Ama o zaman yaşamı kendisinin değil, nesnenindir. Demek ki bu etkinlik ne kadar büyükse, işçi o kadar nesnesizdir." (1844 El Yazmaları, K. Marx, Sol Yay. 2011, Çev. Kenan Somer, s. 141)

İnsan ve Marksizm (II)'de yabancılaşma konusuna giriş yaptığımızda 1936 yılında, (2018 yılının içinde olduğumuza göre, demek ki bundan tam 82 yıl önce) çevrilen Charlie Chaplin'in 'Modern Zamanlar' filmine ilişkin üretim bandında çalışan işçileri gösteren bir resmi özellikle sunmuştuk. Amerika sinemasının son sessiz filmi olma özelliğini taşıyan 'Modern Zamanlar' filmi gerçekten Marksizm'in yabancılaşma kuramını en iyi dile getiren sessiz ama hâlâ seyredilen ve ses getiren bir sanat abidesidir. Sahnelerde makinenin bir uzantısı ve nesnesi durumuna gelen işçinin ilginç görüntüleri yer alır.

Film'de bir fabrikanın çarklıları arasında çarkın

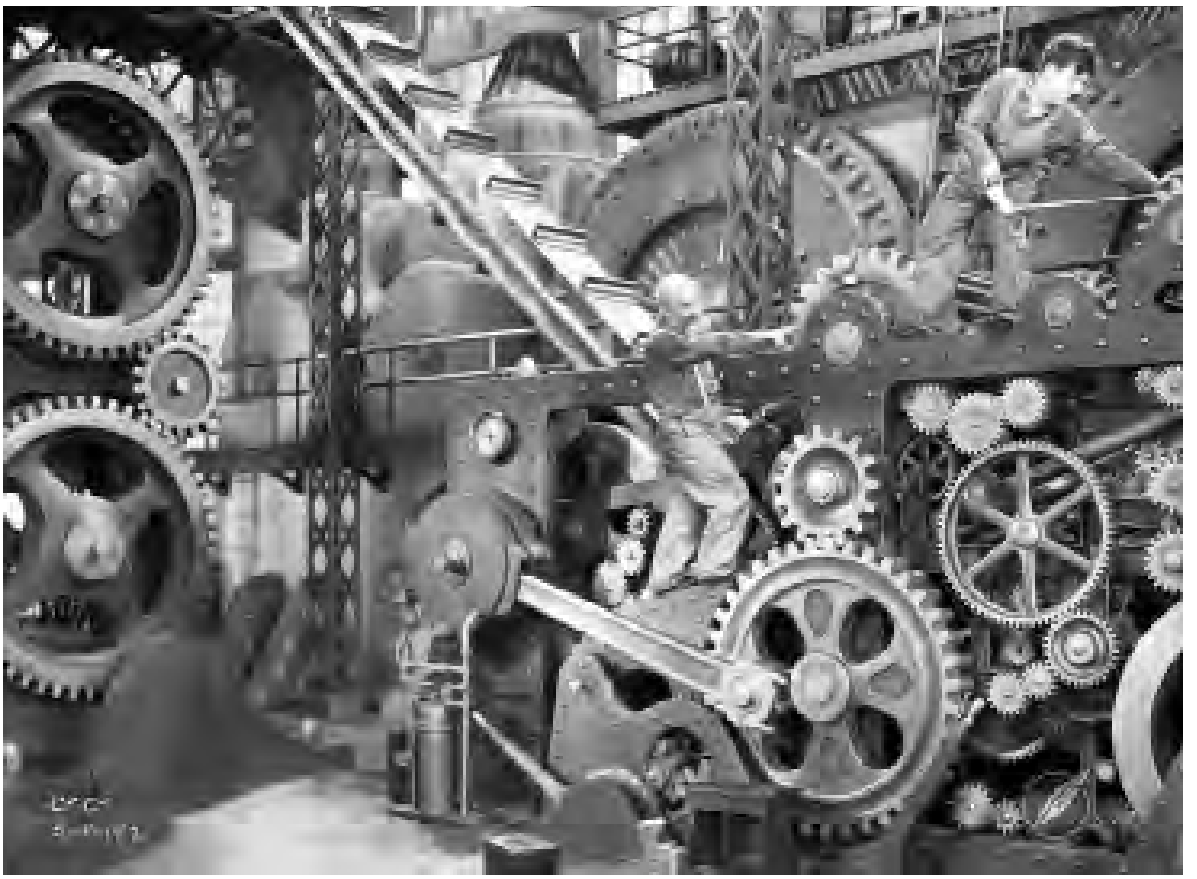

Charlie Chaplin'in 'Modern Zamanlar'

bir ufak parçası, dişlisi durumuna gelmiş nesnelleşmiş işçi figürlerini görürüz. Yine fabrikanın üretim bantlarında (laufendes band) (Almancası yürüyen, ilerleyen bant) akıp giden ürünlerin hızına karşı tempo tutturmaya çalışan aynı işçilerin insanlıktan çıkmış tirajı-komik halleri canlandırılır. İşçiler öylesine makineleşmiştir ki söz gelimi filmde öne çıkarılan bizim Charlie Chaplin artık çalışırken yaptığı ve hep aynı şeylerin tekrarı olan hareketleri durduk yerde, iş sonrası da yapıp durmaktadır. Filmin başında gösterilen koyun sürüsü ve insanları aynı kare içerisinde 'sürü' olarak gösteren bir metafor kurulmaya çalışılmış ve bunda da başarılı olunmuştur. Sürü halindeki koyunlar çoban tarafından güdülmekte, Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte kitleler halinde fabrikalara akan ve koyun sürüsüne benzetilen işçiler de yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Toplu hâlde bir araya getirilmiş bu insanların kapitalizm tarafından insani kimliklerinin boşaltıldığı, kişiliksizleştirildikleri ve sürüleştirildikleri hem kendilerine hem de doğaya ve topluma yabancılaştırıldıkları anlatılmaktadır.

Fabrika içerisindeki çalışma ilişkileri de aynıdır. İşçiler hemen orada banttan akıp giden kendilerinin üretttiği ürünün ne olduğunu bile bilmemekte, ama hep aynı tekrardan ibaret olan işlerini bir robot gibi yapıp, yetiştirmeye çalışmaktadır. Soluksuz çalışan işçiler akıp giden bandın adeta esiri oldukları için birbirlerine karşı da yabancılaşmışlardır. Hatta birbirlerine karşı paylaşımcı değil rakip konumdadırlar. Filimde Charlie Chaplin'in yanında çalışan insan azmanı işçi ile aralarındaki ilişki düşmancadır. Çünkü banttaki işin aksaması, üretimin temposundaki düşüş oradaki mesul işçinin çalışma hayatını riziko altına sokmaktadır. Üretimin böyle fordist-taylorist* biçimi işçiler üzerindeki yabancılaşmayı daha da derinleştirmektedir. Bu yabancılaşma durumu sadece orada, fabrikada kalmayacak işçinin özel yaşamının da bir parçası olarak devam edecektir.

Olgunun bir diğer yönü de sömürüdür. Bantlarda

çalışan işçiler en düşük ücretlerle sabahtan gece yarılarına kadar çalıştırılmakta, ailelerin neredeyse çocuk sahibi olma hakları dahi ellerinden alınmaktadır. Evet, proletaryanın gece gündüz demeden en zor koşullarda yarattığı emek zenginler için harikalar, emeğini üç kuruşa satan proletarya için ise sefalet, yoksulluk yaratır. Yine yabancılaşmanın Marx'ın kullandığı anlamdaki güzel bir örneğini Yıldız Silier 'Özgürlük Yanılsaması' yapıtında verir: "Mary Schelley'in 1818'de yazdığı ve sonra çok sayıda filmin esin kaynağı olan ***Frankstein*** romanında, simyayla uğraşan bir bilim adamının organik maddeleri birleştirerek yarattığı canlının, onun kontrolünden çıkması ve yaratığın, yaratıcısının yaşamını kontrol etmeye başlaması anlatılır. Benzer biçimde, yabancılaşmanın en temel tanımı, yaratılanların, yaratıcılara hükmetmeye başlamasıdır. Din, devlet, para gibi insan yaratısı kurumlar gitgide insanlardan bağımsız, onların yaşamına egemen olan güçler olarak algılanır. Bu kurumların gücü arttıkça insanların kişisel gücü azalır, bağımlılıkları artar. İnsanların yarattığı kapitalizm, gitgide ezelden beri var olan ve ebediyete kadar var olacak doğal bir olgu olarak görülmeye başlanır. Böylece, nasıl balık içinde yüzdüğü suyun dışını hayal edemezse, biz de içinde yaşadığımız sistemin dışını tahayyül etme gücümüzü yitirmeye başlarız." (Özgürlük Yanılsaması, Yıldız Silier, Yordam Kitap, 2010, s. 124)

Marx 1845 sonrası 'Alman İdeolojisi' ile birlikte giderek 'yabancılaşma' kavramını büyük ölçüde bırakıp bunun yerine önce **sömürü,** Kapital ile birlikte de –genel olarak– **'fetişizm', 'meta fetişizmi'** kavramını kullanıyor. Engels ile birlikte 1845'de yazdıkları Alman İdeolojisi'nin kendi payına düşen bölümünü yazarken (Alman İdeolojisi'nin ilk otuz sayfa dolayındaki bölümü Marx'ı kısa bir süreliğine ziyarete gelen Engels tarafından yazılmış, geriye kalan bölümlerini de Marx tamamlamıştır). Marx, 'yabancılaşma' kavramını kullandığı yerde bu kavramı niçin kullandığına da açıklık getirmiştir "…Bu 'yabancılaşma'(diyelim ki filozoflar için anlaşılır olsun)" (Marx, Engels, Alman İdeolojisi, Evrensel Basım Yayın, Çev. T. Ok, O. Geridönmez, 2013, s.42)

Demek ki Marx'ın Alman İdeolojisi'nde 'yabancılaşma' kavramını kasıtlı olarak kullanmasındaki gaye, filozofların anlatılan temayı anlamalarını sağlamak için. Ama bildiğim kadarıyla 'Alman İdeolojisini' yazdığı 1845'lerde Marx henüz **'fetişizm'** kavramıyla tanışık değildi. Bunun yerini **'sömürü'** kavramını öne çıkararak telafi ediyordu. Ancak unutulmamalıdır ki yabancılaşma kavramını literatüründen dışlamaya çalıştığı 1845 yılı ile Kapital'de (1867) fetişizm kavramını gündeme getirişi arasında epey bir uzun zaman dilimi var: Tamı tamına 22 yıl! Marx bu zaman diliminde daha birçok yapıt oluşturuyor. Sırasıyla:

1846: Felsefenin Sefaleti, 1847: Komünist Partisi Manifestosu, 1850 Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, 1852: L. Bonapart'ın 18 Brumaiere'i, 1857-1858 Grundrisse (Not Müsveddeleri) (Marx'ın sağlığında yayınlanmıyor), 1859: Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, 1867 Kapital (Birinci kitap)

Bu araya sıkışmış uzun süreçte Marx yabancılaşma kavramını Komünist Manifesto ve Felsefenin Sefaleti'nde hiç kullanmıyor, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'da üstü kapalı olarak vardır. Ama Grundrisse'de yabancılaşma kavramı yeniden sıkça tekrarlanmaktadır. Kapital de de sık olmasa da vardır. Bunun mahiyetini de olduğunca Althusser'den alıntı vererek açıklamaya çalıştık, dolayısiyle bu konuyu yeniden irdelemeye gerek yok diyorum.

Ama fetişizmin 'ne olduğu' üzerine anlatması ve anlaşılması zor bir kavram olmasına karşın kısa da olsa değinmekte yarar var.

1844 El Yazmaları'ndan sonra Marksizm'in gelişmesi **yabancılaşma** kavramını giderek bırakmak şeklinde olacaktır. Yine aynı gelişim **felsefe**de de olacaktır. Hegel ile son bulan klasik felsefe yerini Marx ile başlayan marksist felsefeye yani **diyalektik materyalizme bırakacaktır.**

** TAYLORİZM ABD'de 1880-1890 yıllarında, sistematik yönetim hareketinden ortaya çıkmıştır. Kapitalist üretimin örgütlenmesinde oldukça etkili olan taylorizm, Frederick Winslow Taylor tarafından geliştirilmiştir. Taylor 'Bilimsel Yönetimin İlkeleri' (1911) adlı kitabında Taylorizmin temel ilkelerini yazmıştır. Ona göre insanlar doğuştan günahkâr ve aptaldır. İnsan doğal içgüdülerinden kaynaklı olarak, yaptıkları işi kolaya alma ve kaytarma eğilimi içine girerler. Bundan dolayı da işçilerin işlerini aksatmadan ve yavaşlatmadan yapmalarını sağlayan koşulların yaratılması gerekmektedir. Taylor'un yaklaşımının fabrikalarda uygulanması sonucunda işçiler pasif ve makinenin bir parçası durumuna getirilmişlerdir.*

Fetişizme dönelim:

Kapital'e kadar geçen dönemde Marx 'fetişizm' kavramını kullanmıyor. Ama bu konuda ilk adım Alman İdeolojisi'nde atılıyor. 'Fetişizm' kavramına ilişkin bulgular ve düşüncelerin ilk yansımalarını Marx daha 1845'ler de öne sürdüğünde henüz ad vermediği ancak bunun kurgusunu praksis ile tümlemeye çalıştığı yeni bir kavramın tarifini veriyor, şöyle yazıyordu:

"... Toplumsal güç, yani, iş bölümünün yol açtığı, farklı bireylerin el birliğinden doğan kat be kat çoğalmış üretim gücü, bu el birliği gönüllü değil, tersine doğal olduğundan, bu bireylere, kendi birleşik gücü olarak görünmez. Aksine yabancı, kendi dışında duran, nereden gelip nereye gideceğini bilmedikleri, yani artık egemen olamadıkları, tam tersine artık insanların iradesinden ve ilerleyişinden bağımsız, hatta bu irade ve ilerleyişi yöneten bir dizi evrelerden ve gelişim aşamalarından geçen özgün bir güç olarak görünür." (Alman İdeolojisi, agy. s. 42)

Aslında Marx daha Alman İdeolojisi'nde ad vermese de fetişizmi anlaşılır bir şekilde kısa da olsa özetliyor.

Ama bu kavram asıl **'Kapital'** de geliştirilecek ve Kapital'in önemli bir bölümünü oluşturacaktır. Marx burada üretim biçiminin, **<**genelde piyasa için yapılan üretimin**>** değişik yönlerinin bilimsel karakterini açımlayacaktır.

Şöyle yazacaktır Marx: "Kapitalist üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği, muazzam bir meta birikimi olarak kendini gösterir, bunun birimi tek bir metadır. Araştırmalarımızın, bu nedenle, metanın tahlili ile başlaması gerekir." (Karl Marx, Kapital, Cilt 1, Sol Yay. Çev. Alaattin Bilgi, s. 49)

Gerçekten de Marx Kapital'de metanın dönüşümlerini inceleyecektir.

Meta taşıdığı özellikler dolayısiyle hem insanların her türden gereksinimlerini karşılayan bir şey, hem de başka ürünlerle de belirli oranlarda mübadele (değiş-tokuş) edilen bunun için de değişim değeri olan bir üründür. Metada bulunan bu ikili değer yani nitel karakterdeki kullanım değeriyle, nicel karakterdeki değişim değeri çelişik bir birlik meydana getirir. Meta, satıcı için sadece bir değişim değeridir; oysa alıcı onu sadece kullanım değeri için satın alır.

Marx, tüm metaların insan çalışması ürünü olduğunu gösterir. Somut, özel, farklılaşmış çalışma, kullanım değerine dönüşür; en genel yönüyle tasarlanan soyut çalışma ise, değişim değerine dönüşür. Metalar birbirleriyle belirli oranlarda mübadele edilebiliyorsa, bunun nedeni birbiriyle karşılaştırılması olanaklı belirli bir soyut çalışmanın bir kısmını temsil etmesidir. Metaları mübadele (değiş-tokuş) etmek, aslında insan emeğinin mübadelesi (değiş-tokuşu) anlamına gelmektedir.

"Kullanım-değeri olarak metalar her şeyden önce, birbirinden farklı niteliklerdir; ama değişim-değerleri olarak yalnızca farklı miktarlardır ve dolayısiyle zerre kadar kullanım-değeri içermezler." (Agy., s. 52)

Bu insan çalışması üreticilerin yani doğal verileri (bir anlamda da hammaddeyi) insansal gereksinimleri karşılayacak duruma getirenlerin gerekli eylemidir. Demek ki değişim üreticileri birbirleriyle ilişkili duruma getirir. Aslında üreticiler arasında kurulmuş olan bu ilişkiler metalar arasındaki ilişkiler arasında gizlenir. Değişime soyut olarak bakılırsa her meta kendisini diğer meta ile kıyaslayarak konuşur: 'Ben falanca meta karşısında şu değerdeyim, fiyatım bu eder' veya 'ben falanca metanın içinde şu kadar bulunurum.'

Evet ürünler meta durumuna gelir gelmez fetişleşirler. Marx tarafından öne sürülen tezin aslı budur.

Üreticiler arası ilişkiler emek ürünlerinin toplumsal ilişkiler şeklini alması dolayısıyla metalaşan ürünün metafizik incelikler ve teolojik süslerle dolu oluşu onu fetiş bir konuma getirir.

Metanın fetiş karakteri değişim gerçekleşir gerçekleşmez kendini gösteriyorsa da fetişizm kendini en iyi şekilde para aracıyla ifade eder. Para metanın genel ifadesidir. Bunun için de en güçlü fetiştir. İnsanları boyunduruğu altına alır, insanlar paraya kul köle olurlar, insanların toplumsal eyleminin yarattığı para, yaratıcılarının karşısına, bağımsız bir erk gibi, sanki kendisini yaratanın insanların toplumsal eylemi değilmiş gibi dikilir.

Bu durumdan en çok üretici konumunda olan emekçi kesim kafa ve kol emekçileri, köylüler nasibini alır. İnsanlıklarını giderek tamamen yitirir, gerçek insanlığın dışındaki (Marx'ın deyişiyle) egoist insanı veya insanlıktan çıkmış varlıkı oluştururlar, insanlığa yabancılaşırlar.

Tabii ki toplumların sadece sömürülen, ezilen kesimleri değil, sömürenler yani kapitalistler de yabancılaşmadan etkilenir, insanlıktan çıkmış varlıklara dönüşürler, yabancılaşırlar. Marx bu durumu 1844 El Yazmaları'nın yabancılaşmış emek bölümünde ele alır. Marx'a göre, "yabancılaşmış emeğin özetlenmiş maddi dışavurumu olan özel mülkiyet, her iki ilişkiyi de, işçinin emekle olduğu gibi kendi emeğinin ürünü ve işçi-olmayan ile ilişkisini de, işçi-olmayanın işçi ve işçinin emek ürünü ile ilişkisini de kapsar (1844 El Yazmaları, s.153) devamla, işçideki yoksunlaşma, yabancılaşma etkinliği olarak görünen şeyin, işçi olmayanda da bir yoksunlaşma, bir yabancılaşma olarak ortaya çıktığını söyler. Ancak bir farkla; işçinin kendi kendisine karşı yaptığı her şeyi, işçi olmayan işçiye karşı yapar, ama işçiye karşı yaptığı şeyleri kendi kendisine karşı yapmaz. (Agy., s.153)

Demek ki yabancılaşma süreci, kapitalisti de içine almakta, onu kendisine (insanî özüne) yabancılaştırmaktadır. Çünkü Marx'ın da ifade ettiği gibi o işçinin kendi kendisine yaptığı her şeyi yani işçinin kapitalist üretim tarzı içinde, sermayenin kârını üreterek artırdıkça hem yoksullaşıp hem de insanal özelliğinden yoksunlaşmasının koşullarını yaratandır. "Marx'a göre üretimle kurulan doğrudan ilişki, insani gerçekleşmenin özsel bir unsurudur. Bu nedenle, kapitalistin (ya bedensel ya da zihinsel) tek taraflı gelişimi, kendine özgü yabancılaşmanın bir parçasıdır. Böylece Marx işçiden ve aynı şekilde kapitalistten "akli ve fiziksel açılardan insanlıktan çıkmış varlık" olarak bahsedebilmektedir. (Bak. 1844 EL Yazmaları) (Bertall Ollman,Yabancılaşma, Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı, Yordam Kitap, Çev. Ayşegül Kars, 2015, s. 247)

Marx yine işçi olan- ve olmayan genel olarak 'kadının kapitalist sistemdeki dramatik durumunu ve hem kendine hem de çevresine ve topluma yabancılaşmasını 18 Ocak 1846'da 'Gesellschaftspiegel' (Toplumun Aynası) de **" Peuchet: vom Selbsmord)** (Peuchet: İntihar Üzerine) başlığı ile yayınlamıştır.

Marx'ın pek fazla tanınmayan bu çalışması, aslında Fransa'da restorasyon döneminde 1827 yıllarında arşiv müdürlüğü (adli vaka arşivcisi) yapmış Jacques Peuchet'in ölümünden sonra yayınlanan bir bölüm anılarına dayanmaktadır. Marx, olağan dışı bulduğu Peuchet'e ait bu anıları Fransızca aslından Almancaya çevirerek ve aralarına kendi yorumlarını da katarak yayınlatmıştır.

Bu kitapçıkta Marx'ın ele aldığı dört intihar olayının üçünü kadınlardan bir tanesini de erkeklerden seçmiştir.

Peuchet, çoğu intiharın nedenini kapitalizmin getirdiği işsizlik, sefalet, en düşük ücretlerle yaşam savaşı vermek gibi ekonomik nedenlere bağlarken, işi olmayan bireylerin (öncelikle kadınların) özel yaşamlarını etkileyen ve doğrudan ekonomik olmayan toplumsal adaletsizlikleri vurgular.

Marx, Peuchet'in alıntılarından oluşan kitapçığın giriş bölümünde ironik bir şekilde tüm olabilir dünyalar içerisinde aslında en mükemmelinde yaşadığımıza inanan ve kapitalizmin getirdiği toplumsal koşullardan sanki sadece işçiler acı çekiyormuş gibi gösteren Voltaire'in 'Candide' romanının kahramanı Dr. Pangloss gibi burjuva hayırseverlere gönderme yapar.

Yani Marx'a göre burjuva toplum eleştirisi ekonomik sömürü konusuyla sınırlı kalamaz. Eleştirinin geniş bir toplumsal ve ahlaki karakteri olmalıdır. Kapitalizmin 'sömürü' ile sınırlanamayacak çok yönlü kötü yönlerini kapsamalıdır. Kapitalizmin insanlık dışı karakterinin sadece işçileri değil toplumun farklı kökenininden gelen insanları da etkilediği, yaraladığı gerçeği vardır.

Marx ve Peuchet için intihar, radikal bir 'dönüşüm' gereksinimini duyan hasta bir toplumun septomu olarak önem taşımaktadır.

Peuchet, Rousseau'dan alıntı vererek 'Şöyle yazmaktadır: "Bu nasıl bir toplum, insan milyonların ortasında en derin yalnızlığı yaşıyor; hiç kimse farkına varmadan dayanılmaz kendini öldürme arzusuyla kahrolabiliyor? Bu toplum toplum değildir, Rousseau'nun dediği gibi, vahşi hayvanların yaşadığı bir çöldür." (K. Marx, İntihar Üzerine, Yeni Hayat Kütüphanesi, 2006, Çev. B. Çoban-Z. Özarslan, s.13) Kapitalist toplumda her birey diğerlerinden tecrit edilmiştir. Bir tür kitlesel yalnızlık içindedir. Kişi milyonlar arasında yalnızdır. İnsanlar birbirlerine yabancıdır ve birbirlerine karşı düşmanca davranırlar. Acımasız bir rekabet, mücadele, ihanetin hüküm sürdüğü ve herkesin herkese karşı savaştığı bir dünyada bireye kalan tek seçenek ya kurban ya da cellat olmaktır.

Şimdi Marx'a dönelim ve bize Kapital'de fetişizmi anlatsın:

"Demek ki, metanın gizemli bir şey olmasının basit nedeni, onun içinde insan emeğinin toplumsal niteliği, insana, bu emeğin ürününe nesnel bir nitelik damgalamış olarak görünmesine dayanmaktadır. Üreticilerin kendi toplam emek ürünleri ile ilişkileri onlarla kendi aralarında bir ilişki olarak değil de emek ürünleri arasında kurulan toplumsal bir ilişki olarak görünmesindendir. Emeğin ürünlerinin, metalar haline, niteliklerinin duyularla hem kavranabilir hem de kavranamaz toplumsal şeyler hâline gelmelerinin nedeni budur. Bunun gibi bir nesneden algılanan ışın, bize, görme sinirimizin öznel etkilenmesi olarak değil de gözün dışında bir şeyin nesnel biçimi gibi geliyor. Oysa, görme olayında her zaman, ışının bir şeyden başka bir şeye, dıştaki bir nesneden göze fiilen geçmesi söz konusudur. Fiziksel şeyler arasında, fiziksel bir ilişki vardır. Ama metalarda, bu farklıdır. Şeylerin qua (ki bu) metaların varlığı ve bunlara meta damgasını vuran emek ürünleri arasındaki değer ilişkisi ile bunların fiziksel özellikleri ve bu özelliklerden doğan maddi ilişkiler arasında mutlak olarak bağ yoktur. Burada, insanlar arasındaki belirli toplumsal ilişki, onların gözünde, şeyler arasında düşsel bir ilişki biçimine bürünüyor. Bu nedenle, benzer bir örnek vermek için, din aleminin sislerle kaplı katlarını dolaşmamız gerekir. Bu alemde, insan beyninin ürünleri, bağımsız canlı varlıklar gibi görünür ve hem birbirleriyle hem de insanoğlu ile ilişki içine girerler. İşte metalar aleminde de, insan elinin yarattığı ürünler için durum aynıdır. Emek ürünlerine, meta olarak üretildikleri anda yapışıveren ve bu nedenle meta üretiminden ayrılması olanaksız olan şeye, ben, **fetişizm** (a.b.ç.) diyorum. (Karl Marx, K.1, 1978, s. 87)

(DEVAM EDECEK)

Urla, 31. 08. 2018 ■

KİTAP

IŞILTILAR İMGELER & RESSAMIN MİNÖR DÜNYASI

■ **GANİME GÜLMEZ**

Hiçbir kitap anlatılamaz! Her düşünce dünyası, dünyasına katabildiği satırların peşinde koşturur.

Hiçbir resim gösterilemez! Her yürek, kendi rengiyle gezinir renklerde.

Öykülerden ve yazarının kendi ürettiği resimlerden oluşan bir kitabı anlatmanın-paylaşmanın heyecanı, eksik anlatabilecek olmanın çaresizliğindeyim şimdi. Yine de deneyelim paylaşarak çoğalma sevincimizi yitirmemeyi...

"Şu dünyanın kaç bucağına tanıklık etmiş, yetmiş yıllık, hep üreten bir ömrün; ömrünün böyle bir ilkini toparlayabilmekten vaz geçmemiş olması ne güzel. Öyküler ve resimler..." diye bir çığlık atasım geliyor. Ve Sevgili Muzaffer Oruçoğlu'nun; bütün güzel ilklerin getirildiği son hâllere, dingin vuruşlar yaptığı öykülerde gülümsüyorum...

***

"***Akış, saldırış, parçalanış, inkârlanış, yani helezonik yükseliş, alt üst oluş, soğruluş, savruluş, yenileniş... Dünyanın sancısı yani. Şu an daha belirgin bu sancı. Tekrar diye bir şey yok bu sancıda. Zulüm daha belirgin. Dünyanın mantığını ve inandığı iyilik idelerini yamultuyor zulüm...***"

Düşünen canlı, insan; yapma ve düşünmenin peşindeydi. Dünyayı keşfetti. Yapma-düşünme evresi, yaşam-dünya ikilemiyle ters yüz edildi. Çakıştırıldı. Modern gelişimin pimi çekildi!

"Üretebilme" dediğimiz farkındalık, dev gibi bir farkındasızlığa dönüştü... yabancılaşmaya...

Şiirin ve müziğin işçiliğinin pır pır uçuşları, kalıcı olma ve elle tutulma hırsına konduruldu. Başlangıçta, eylemenin güzelliğiydi tadına doyulamayan. Kayalara çentikler atıldı. Acıları hafifletmek için yazıldı hikâyeler...

Heykeller yapıldı, resimler çizildi...

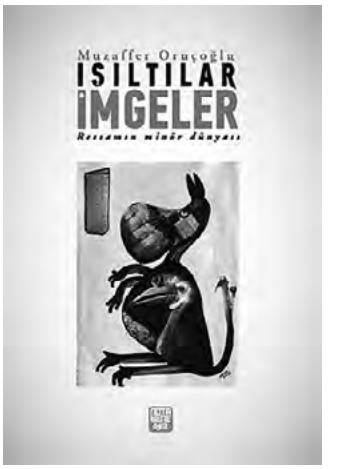

Işıltılar İmgeler &
Ressamın Minör Dünyası
Muzaffer Oruçoğlu,
NotaBene Yayınları,
İstanbul, 2018.

Sanatçılar; en özgün imzayı kimin atacağı, ölümsüzleşme çabalarında buluverdiler kendilerini...

"***Bu dünya, gerçek anlamda sahip olan insanların dünyası değil. Buna inandım. Bu dünya, sahip oldukları sanısına kapıldıkları şeyler tarafından sahip olunan insanların dünyası...***"

* * *

İşte üzerine-üzerinde milyarlarca sayfa yazı yazılan, milyarlarca sanat eseri üretilen bu dünyanın, böyle bir yoluna koyuluveriyoruz şimdi.

Sedir ağaçlarının ötesinden gelen lir kuşlarının ötüşleri arasında, satış ve ün güdüleriyle hareket etmeyen ressamların çıplak ruhları tarafından kuşatılarak başlıyoruz yola...

"***Özgürlük mü, ahlâk mı?***" diyerek karşımıza dikiliveren müzelerde-tarihlerde geziniyoruz... Apansız, "***Gargantualaşıveriyoruz***"!

* * *

Modern gelişimin çekilen pimi, büyük keşif patlamalarıyla sarsıldı. Sahip olan değil olunan insanlık; dünya üzerindeki her şeyi yok edebilme bilgi-yetilerine de erişti.

"***Dünya prangalamış özgürlüğünü, malum boğazlaşmasını sürdürüyor yine. İnsan, bahtına düşmüş dünyanın, ama dünya bahtsız. Dünya kanıyor, dünya kanıyor...***".

* * *

Edebiyat, başını alıp gidemedi. Reklâm dünyası, güdümlü sürüler oluşturdu. Edebiyat, reklâm dünyasının paketleri içerisinden patlayan dile bulandı. Bu dil okunur, bu dil yazılır oldu...

"***Çözmeyen, dağıtmayan, düğümleyen bir dille gereksiz ayrıntılar doğuran, doğurduğu ayrıntılarda boğulan bu edebiyatın ömrü kısadır. Bu edebiyat, sürünün ruhuna, alışkanlıklarına, inancına, rehavetine hitap ediyor. Bu edebiyat, koruyor, kolluyor, sahiplik hakkına, satışına ve kendi güvenliğine dikkat ediyor. Sırtlan gibi ölüyü mezarından çıkaran bu edebiyat, sürünün derinliğinde uyuyan büyük yıkıcılıktan ürküyor...***"

* * *

Kanlı fotoğraflar atılıp, "beğendiler" çoğaltıldı. Kan'a beğendi atar atmaz kahkaha atabilen bir insanlık kapladı sokakları. Duyarlılık; kan pazarında boğuldu... sanat kan pazarına üretmeye başladı...

"***Çizmeye kararlıyım ama nasıl çizeceğim?... Diller ansiklopedisinin kenarına yazılan ve inkâr edildiği için silahlanıp dağa çıkan dili nasıl çizeceğim?... Demir kıtaların demir çemberinde kalan kadının vurulan çocuğunu bağrına basışını çizerim, bu sorun değil. Kokmasın diye katlanılıp buzdolabına sıkıştırılan çocuğun yaralı ruhunu nasıl çizeceğim? Bu ruhun, resim dilini aşan çok güçlü bir dili var. Bu dili nasıl çizeceğim? Öldürülüp çırılçıplak soyulmuş ve meydana atılmış direnişçi bir kadının, bunu yapan silahlı müfrezeler tarafından zevkle izlenişini çizmek istedim bir ara. Kadın, kanını ipincecik bir tülbent olarak çıplaklığına sarmış bir vaziyette rüyama girdi. "Savaş anında beni sanatınıza alet etmeyin; ben bir sıra neferiyim, özgürlüğümü yaşadım ve devredip gittim" dedi... Vazgeçtim çizmekten...***"

* * *

Koyulduğumuz bu yolda, ilerlemeye devam ediyoruz.

Khatu Zeen'le irkiliveriyoruz.

Türevleri üretilmekten vazgeçilmeyen Freud'a, yığınla makyaj yapılmaktan kendisini kurtaramayan Kafka'ya çarpıveriyoruz.

Aşklara-aşksızlıklara düğümlenip, çözülüveriyoruz.

Değişik toprak parçalarına basıyor ayaklarımız. Sayısız insanla karşılaşıyoruz. Sayısız dille. Nice tarihlere tanıklık yaparken buluveriyoruz kendimizi. Kaç milletle, kaç gerçekle karşılaşıp, hakikatin peşinde koşarken; yanıtları verilememiş, milyonlarca yalanın yumaklarına çarpıveriyoruz.

"***Zamanın ve mekânın olmadığı bir metinde dil muammadır ve kudretin zirvesindedir...***"

Zaman ve mekânlar kayboluveriyor. Koca dünyadaki canhıraş tartışmaların içerisinde, çıkmaz sokaklara rastlayamıyoruz. ***VE İNSANLIK TARİHİNİN MÜTEVAZİ BİR PARÇASI OLMANIN FARKINDALIĞIYLA, KAYBOLAN ZAMAN-MEKÂN AHENGİNDE AVUCUMUZA TOPLADIĞIMIZ MİNİCİK MİNİCİK, ELLE DEĞİL DİLLE İŞLENEN İNCİLERLE, KULAÇ ATIYORUZ BAŞKA BİR ZENGİNLİĞE; YİNE-YENİDEN... YOL-YOLCULUK BİTMEDEN...*** ■

‘HINEKÎ ŞÎN - HINEKÎ JÎN’
BİRAZ MAVİ – BİRAZ YAŞAM

■ **ADİL OKAY**
okayadil@hotmail.com

Xelîl Dogan, zaroyê erdnigariya ku sedan sale birîna wê xwîn jê diçe ye. Bi guhdarkirina metelokên dapîra xwe, li ber klamên dengbêjan mezin bûye. Ji Ehmedê Xanî, Cigerxwîn, Ahmet Arîf û Pablo Nerûda xwe têr kiriye. Bûye şahidê serdemekî ku bi zimanê zikmakî kenîn jî qedexe bû.

Çanda zarbêjiya ku di wê axa kevnar de şitil dayî de gera evîna di hundurê xwe de bi inyad mezin kiriye. Stranên ku hatîn ber pozê zimên û negotîn.

Û rojek hatiye, û pê li deklanşorê kiriye û di kêliyê de rawestandiye sêwirînên “xeternak”. Roj hatiye bi risteyan şayesandiye welatê xwe yê xewnejînkê ya ku hesreta wê dikişîne.

Gotiye evîn. Gotiye azadî. Gotiye wekhevî. Geh bi wêneyan, geh bi helbestan tiştên ku bûye şahidê wan resmandiye. Helbestên wî bûne wêne,wêneyên wî bûne helbest.

Xelîl Doganê ku ji du disîplînên hunerê fêhm dike, îro jî bi pirtûka xwe ya nû ya helbestê “Hinekî Şîn Hinekî Jîn” ve tê pêşberî me. Bi ser çêmên ku zimanê wî yê zikmakî têr dikin; Dîcleyê, Feratê û Mûnzûrê de ku pirî caran xwînî kirine, pirî caran bi sedema talankirinên kapîtalîstî dengê xwe wenda kirine de piyanek av dirijîne.

Rêya te vekiribe.

Tebax 2018

‘Hınekî Şîn – Hınekî Jîn’,
Xelîl Dogan, 2018.

Halil Doğan (Xelîl Dogan), yarası yüzyıllardır kanayan bir coğrafyanın çocuğu. Ninesinin mesellerini, Dengbejlerin klamlarını dinleyerek büyümüş. Ahmed-i Hani’den, Cegerxwin’dan, Ahmed Arif’ten, Pablo Neruda’dan beslenmiş. Ana dilinde gülmenin de ağlamanın da yasaklandığı ağır zamanlara tanık olmuş.

Sözel kültürün başat olduğu o kadim topraklarda inatla büyütmüş yüreğindeki sevda korunu. Dilinin ucuna gelip söyleyemediği türküleri.

Ve gün olmuş, deklanşöre basarak anda durdurmuş “sakıncalı” imgelerini. Gün olmuş mısralarla betimlemiş özlemini duyduğu ‘düş ülkesi’ni.

‘Aşk’ demiş. ‘Özgürlük’ demiş. ‘Eşitlik’ demiş. Kâh fotoğrafla, kâh şiirle tanık olduklarını resmetmiş. Şiirleri fotoğraf olmuş, fotoğrafları şiir.

İki sanat disiplinini harmanlayan Halil Doğan, bu gün de anadilinde yazdığı ‘Hınekî Şîn – Hınekî Jîn’ adlı yeni bir şiir kitabıyla karşımıza çıkıyor. Ana dilini besleyen ırmaklara; kimi zaman kana bulanan, kimi zaman kapitalist yağma nedeniyle sesini yitiren Dicle’ye, Fırat’a, Munzur’a bir tas su döküyor.

Yolu açık olsun.

Ağustos 2018 ■

AYDIN DERE'NİN KIRIK SESLER KİTABI ÇIKTI

Yıllardır yerli ve yabancı birçok gazete ve dergilerde yazan gazeteci – yazar Aydın Dere'nin KIRIK SESLER kitabı artık piyasada. Dere'nin kitabı Ozan Yayıncılıktan çıktı.

Edebiyatta deneme türü olan KIRIK SESLER kitabı, 28 edebi denemeden oluşuyor. Ayrıca denemelerden ikisi ödül almış. Güncelliğini yitirmeyecek edebi ve felsefik aforizmalardan oluşan kitabın özsözünde yazar ve editör Necmettin Yalçınkaya şu değerlendirmeyi yapıyor.

"Aydın Dere, yazar, şair, gazeteci, ressam televizyon programcısı...

On parmağında on marifeti olan, sürgün yaşadığı için sanatsal çalışmalarında kavrulmuş toprağın suya hasreti gibi o da yurduna hasretini estetik ve edebi bir haz ile işlemiş. Yazarın, toplumları uygarlığa ulaştırmanın bir yolunun da sanat olduğu bilinci ve sorumluluğu ile yazdığını göreceksiniz.

Sözleri yüreğinin en derinlerinden kopup gelirken düşündüren ve duygulandıran damıtık yazılarından anlaşılıyor. Her cümlesi bir şiir gibi içli ve derindir.

Anlatımları lirik, destansı, dengbejlerin dilinde ağıt, sürüsünü otlatan bir çobanın kavalında dağlarda yankılanan bir kılam gibidir."

Kitaba dair diğer bir değerlendirmeyi yapımcı, yazar ve yönetmen Hakan Gürer şöyle diyor: "Elinizdeki kitabı okuyunca fark edeceksiniz ki mısralar hem size hem de büyük bir kalabalığa konuşmaktadır...

Öykü ve denemelerin harmoniyle oluşmuş bu çalışmanın her biri anlaşılması kolay, yazılması zor duygulardan damıtılmıştır. Yazarın; yazarken yaşadığı dünyanın dışına çıktığını görüyorsunuz. Okurken, dışına çıkılmış bu yaşamın gürültüsüz ama büyük bir haykırış olduğunu duyumsayacaksınız. Şiirsel imgelerle örülmüş mısraların aforizmaları derin ve yaşadığı çağa tanıklık eden türdendir.

'Kırık Sesler'
Aydın Dere
Deneme
Ozan Yayıncılık, 2018

Okuduklarınız sizi yaşadığınız anın ve binlerce yıllık tarihin meridyeninde mistik yolculuklara çıkaracak. Bu yolculukta, haritalar üzerinde bulunmayan, yasaklı ülkesini arayan, kayıp bir gezginle buluşacaksınız. Yasaklanmış anadili ve bunun karşısında çaresiz kalan bir dil ile atalarının yitik mezarlarını arayan bir arkeologla, tanrıları dahi ağlatan yıkık Sur'da, katledilen kadınlarla, özlenen anayla, düşlenen bir ülke ile derin acılarla, kil tabletlere bir halkın acısını yazan bir yazarla karşılaşacaksınız...

İşte o vakit ölümsüzlüğün sırrının, yazının icadıyla bulunduğunu anlayacaksınız..." ■

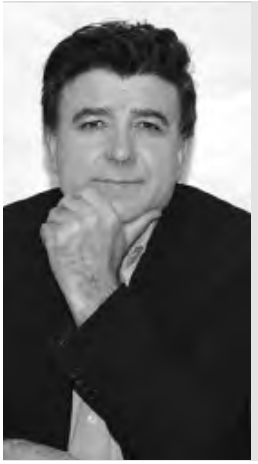

Aydın Dere Kimdir?

Gazeteci – yazar Aydın Dere Muş Varto'da dünyaya geldi. 1984 yılında İsviçre'ye yerleşti ve eğitimini burada sürdürdü. Fransız dili ardından resim ve tiyatro eğitimi aldı. 90'lı yıllarda Yeni Ülke, Gündem, Özgür Politika ve İsviçre gazetelerinde, Berfin, Güney ve birçok dergide yazdı. Cenevre Belediyesi Edebiyat Etkinlikleri organizatörlüğünün yanı sıra TV programları yaptı, resim sergileri açtı. "Ağlayan Toprak" adlı şiir kitabı yayınlandı. İki yıl üst üste şiir ve deneme dalında Hüseyin Çelebi 13. ve 14. Edebiyat ödüllerini ve Diyarbakır Eğitim Sen Edebiyat Ödülünü aldı. Hükümet Dışı Örgütleri (ONG) adına, bağımsız gazeteci-araştırmacı sıfatıyla Birleşmiş Milletler'de (BM) Ortadoğu'nun siyasal sorunları ve insan haklarını içeren konuşmalar yapmakta.

BÖYLE YAŞANDI

"Haziranda ölmek zor" demişti Hasan Hüseyin ama her mevsim zordu ölmek. Bir o kadar da kolaydı öldürülmek… Asi birer dağ yeline benzeyen fidanlar, sürme gözlü ceylanlar, yani bizim çocuklar, yeşil parkalılar… Sadabâd'ı doldururdu seslerindeki umut. Sadabâd dediğin bir küçük çayhane. Duvarda kara bedenli sazı, ufak masa ve tabureleri olan bir çayhane, Ali Ağabey'in yeri. Orada başlardı sıkılmaya yumruk, dişler gıcırdar, gözlerdeki çıngı harlanır ve orada yanmaya başlardı çağın ateşi…

Böyle Yaşandı, Haydar Doğan
Roman, 220 sayfa, 1. Basım, Favori Yayınevi Ankara.
Editör: Turgut Türksoy

Haydar Doğan dört mevsim aç kalanların, dört mevsim vurulup düşenlerin, dört mevsim umudu besleyenlerin, dört mevsim kavgadan yılmayan, tüm bunların arasına şiir ve aşkı da sığdıranların gerçekliğiyle aramızda şimdi…

Bu roman hüznün ve umudun sarmalında; dünün, bugünün ve yarının ta kendisi… Yazmak eylemi tarihe tanıklık etmekse, ikinci tanık da siz olacaksınız kitabın sayfaları arasına girdiğinizde ve hiç yabancılık çekmeyeceksiniz bugünü gözünüzün önüne getirdiğinizde…

"Bitmedi daha sürüyor o kavga ve sürecek yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek! " — Adnan Yücel

Nevin Koçoğlu,
6 Ocak 2018- Ankara

Düşenlere…

Tanıklığını yaptığım kısacık yaşanmış bir hayatı kâğıda sığdırabilir misin deselerdi hiç kuşku yok ki kafamı iki elimin arasına alır, çay ocağının buharında ısındığımız, gözlerimizin dolu dolu güldüğü ve satranç oynadığım o ana dönerdim… Bildirileri yazıp beğenmediğimiz ve buruşturup bir kenara attığımız o kâğıtlardan bir roman çıkar mı diye sormayın! Sormayın ölü dizelere can verir misin diye?

Soruyorum size ağlayan dizelere kim bir mendil verir? Bir mendilin içine kaç damla gözyaşı sığar? O mendile kim gözlerinden düşenlerle bir yıldız işler? Yüksekten atılırken zemine yaklaştığında her katta hangi düşü kaldı o yıldızın?

"Ben kurtarıcı değilim. Kurtarıcı diye bir şey yoktur. İnsanlar kendilerini kurtarırlar" der özgürlük savaşçısı Che. Biz de öyle yaptık! Önce kendimiz kurtarıp, öz'ümüze sonra da halka vardık…

Bir İnsan(lar), bir genç(ler), bir kız çocuğu(çocukları), bir öğrenci(ler) Devlete ne yapmış olabilir? Nasıl bir kindarlıkla karşı karşıya kalmış olabilir? Devlet kendi çocuklarına neden kin besler… Devlet kin ile besleniyor olabilir mi?

İşte bembeyaz kâğıdın ortasına düşmüş yıldıza tanıklığımdır! Dostluğun rengi, umudun sesi, özgürlüğün düşü ve kinin kan tadıdır bu roman.

Sanmayın ki romanda yaşananlar bir sondu. Siz bu romanı okurken devlet tüm kini ile İnsanlarımızı katletmeye devam ediyor.

Ersin Hakan,
2018 - Bern - İsviçre ■

KEVIRÊN ŞEWITÎ

■ **VEYSİ ÜLGEN**

Karacadağ sadece volkanik bir dağ değildir. Binlerce yıl önce taşlaşan lavlarıyla Dicle'nin kuzey havzasında insan uygarlığına bir antik kent hediye etmiştir.

Lavların soğumasıyla ortaya çıkan yanık taşlar (keviren şewitî) ile bir kent inşa edilmiştir.

Bu kent binlerce yıl önce uygarlığa can verirken aynı zamanda işgale, talana, saldırıya maruz kalmıştır. Ve yanık taşlar kenti çevrelemiş, yağmaya karşı korumuştur.

Bu kentin sadece taşları yanık değildir.

Ateşten taşlardan yapılı kent sakinlerinin yüreği de taşlar gibi barışa ve özgürlüğe yanıktır.

Taşlara yazılı aşklar yanıktır.

Ekmek ve hürriyet kavgası yanında kimlik kavgası ile yaşam bu kentte adeta bir yangın yeridir. Kaderidir.

Bu roman bu yangının hikayelerinden sadece birini anlatmaktadır.

Yine bu roman ateşin ortasında kalan (o felçli bir adam ve çevresinin hikayesiyle hâlâ yüzleşmek istemediğimiz, kent içinde süre giden ve yıkımla sona eren sürecin sonuçları ile ilgili gizli yüzlerimizle bir insani yüzleşme denemesidir.

Bu romanı daha önceki romanlar gibi Türkçe yazmadım. Roman kahramanlarının anadili olan Kürtçe yazdım.

İnsanların daha çok Kürtçe öğrenip Kürtçe roman okumalarını diliyorum...

Elbette Türkçe ve diğer dillerde de karşılığını mutlaka bulacaktır. Çünkü Edebiyat evrenseldir.

Edebiyat asimilasyonla yüz yüze olan Kürtçe için hava ve su gibi bir ihtiyaçtır. Okurların bu amaçla destek sunacağına inanıyorum.

Yine arkadaşlarımdan katkıyı edebi bir katkı ve dayanışma olarak kabul ediyor ve iyi okumalar diliyorum. ■ *ajansjj@gmail.com*

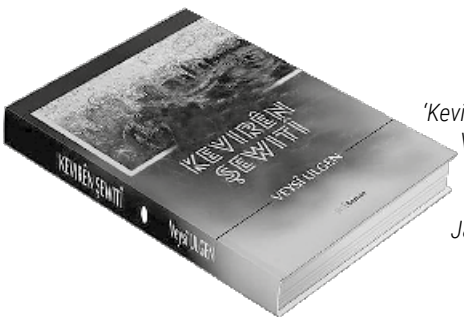

'Kevirên Şewitî', Veysî Ulgen Roman, 1. Basım, J&J Yayınevi

ÇOCUK GÖZLERİNE BAKAMAM Kİ

Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle

■ **RAHİME HENDEN**

I

Gözlerime iskeleler çöktü
rıhtımsız iskeleler...
Kartallar kanatlandı uzaklara.
Çırptı kanatlarını yavru serçe.
Bir çocuk ağladı uzakta.
Ve çocuklar ağladı
Suriye'de Filistin'de...
Yüreğim kan pınarı bir meydan.
Bakamam çocuk gözlerine

II

Dünya nereye desem eeyy filozof?
Ne söylersin bana?
Uçaklardan şeker atılmaz çocuklara.
O çocuklar ki
kimi sokakta yatar,
kimi yalıda,
ama hepsi uçurtma yapmak ister.
O çocuklar ki
dilendirilir çetelerce.
Çocuk gözlerine bakamam ki.

III

Kimi şekerlemeler bekler akşamlarına,
kimi anne şefkati,
sarılan sıcak kollar bedenine.
Kimi ağlayan bebeğim olsun ister,
kimi dondurma beyaz külahlarda.
Pembe panteri de unutmadık daha,
çocuk gözlerine bakamam ki.

01.10.2017, Çobançeşme

SANATÇI İSMAİL GÜNEŞ:
"BİR SEVDADIR TÜRKÜ SÖYLEMEK!"

Acılarımıza, sevincimize, kavgamıza ve yitirdiklerimize türküler yakarız, hep türkülerle anarız. Bir acı yaşamışsak, türküler yakarak yaramıza melhem yaparız, türküleri melhem diye yaralarımıza süreriz. Bizlerin sevdası önce türküye yazılır, yüreğimiz kabına sığmaz, sevgiliye aşkımızı türkülerle açarız. Neşeleniriz, hep bir ağızdan türkülerimizi söyleyerek halay saflarına geçeriz.

İşçilerin, emekçilerin mücadelesini türküler ve marşlar söyleyerek süsleriz. Kavgamızı, meydan muharebesinde yaşanmışlıkları anlatarak bir sonraki nesillere aktarırız. Hayat mücadelemizde yitirdiklerimizi türkülerimizle ölümsüzleştiririz. Usta çırak ilişkisinde öğretileri geleceğe taşırız. İçimizdeki isyanı en güzel türkülerle dışa vururuz.

Yeni bir albüm çıktığında meraklanırız nasıl bir türküler yakılmış diye. Yeni eserler var mı yok mu önce onlara bakırız. Yeni eserler var ise hemen onu inceleriz ve kendimizi o yakılan türkü içerisinde ne kadar bulacağımızı anlamaya çalışırız. Belki bir bütünlük içinde bulamayız o yakılan türküler içinde kendimizi dinledikçe keşfetmeye çalışırız.

Neşe, hüzün hep bir aradadır türkülerde. Ne demiş sevgili Neşet Ertaş: 'Nerede bir türkü söyleyen görürsen korkma, yanına otur! Çünkü kötü insanların türküleri yoktur.'

Bugünü yarınki nesillere yaşanmışlığı türkülerle taşımaktır ozanın vazifesi.

Özellikle eserlerin bir bölümü günümüzdeki insan ilişkilerini anlatıyorsa o zaman bir başka yaklaşmaya başlarız. Ne de güzel ifade etmiş diye günümüz insanların yorumlarını yaparız. Aslında hepimizin şikâyetleri hemen hemen aynı insan ilişkilerindeki davranışlardan... Bu ***Öze Sitem*** *albümünde de işte bu eser günümüz insanını anlatıyor diyebileceğimiz eserler de mevcut.* ***Ahval*** *gibi özellikle öne çıkartarak işte bu eserler diyebiliriz.* ***Ahval*** *insanların çıkar ilişkilerini çok güzel anlatmaya çalışmış.*

Uzun yıllar müziğe emek vermiş olan sevgili İsmail Güneş'le yeni çıkarmış olduğu ***Öze Sitem*** *albümü üzerine kısa da olsa sohbet ettik...*

İşte o sohbet...

Önce sizi tanıyalım...

İsmail Güneş: Sivas'ın Zara ilçesine bağlı Karahasan Köyü'nde 1970'te ailemin dördüncü çocuğu olarak dünyaya gelmişim. Biz beş kardeşiz, benden büyük olarak iki ağabeyim, bir ablam ve bir de benden küçük kız kardeşim var. Çiftçi ailenin çocuğuyum. Köyde geçim sıkıntısı olduğundan dolayı babam İstanbul'a çalışmaya gidip geliyordu. Bir müddet sonra babam aileyi komple İstanbul'a taşıdı.

Ne zamandır müzikle uğraşıyorsunuz?

İsmail Güneş: Benden büyük iki ağabeyim var demiştim. Abilerimin her ikisi de bağlama çalarlar. Büyüklerin etkisiyle ben de sekiz yaşımdan itibaren bağlamayı elime aldım. Evimizde dönemin ozanlarının: Aşık Veysel, Muhlis Akarsu, Âşık Daimî, Davud Sulari, Feyzullah Çınar, Aşık Mahzuni Şerif, Emekçi vs. gibi ozanların plâkları, kasetleri evimizde vardı ve bunları yoğun olarak dinlerdik. Bizim evimizde gün ozanların sesiyle başlardı. Sabahtan teybin play düğmesine basıldı mı ta ki yatana kadar sürekli çalardı ve biz de bunları dinleyerek onların söylediklerini ezberledik, özümsemeye çalışırdık ve ezberlediğim eserleri yavaş yavaş bağlamada çalmaya çalışırdım. Dokuz

yaşıma geldiğimde duyduğum eserleri artık çalıyordum.

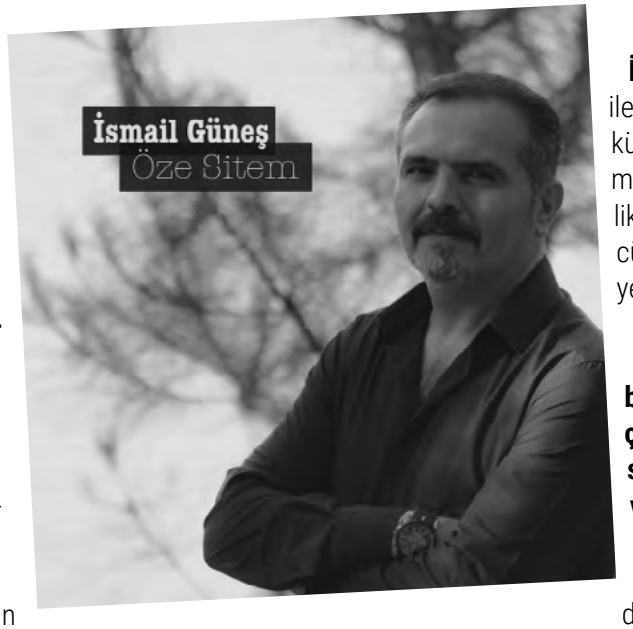

Yeni çıkartmış olduğunuz albümün eserlerinin çoğunluğu size ait... Kısa da olsa türküleriniz hakkında bilgi verir misiniz?

İsmail Güneş: Albümdeki beş tane eser sözü ve müziği bana ait. Dinlemiş olduğumuz ozanlar şiir yazmamda bana oldukça rehber oldu. Onların lirik tarzlarını çok benimsedim, yazdığım eserlerin ezici çoğunluğu zaten lirik tarzdadır. Toplumsalcı eserlerimiz de var.

Bu sizin ilk albümünüz, daha önce bu gibi çalışmalar girişiminiz oldu mu?

İsmail Güneş: Evet, albüm olarak ilk. Daha önce Kutsal Evcimen'in yönetmenliğinde Hayal Perdesi projesi 2 içerisinde Bir Sevdaydı eserimle yer aldım. Bu eserimizi de çıkartmış olduğumuz Öze Sitem albümüne kattık.

Bunları yazarken nasıl bir duygu içerisindeydiniz, nasıl bir duygu yaşadınız?

İsmail Güneş: O anki duyguyu şu an anlatmak oldukça zor. Somut olaylardan, çevrendeki insanların yaşamından, toplumsal olaylardan etkileniyorsun, sen de bunlara kayıtsız kalamıyorsun, başlıyorsun düşünmeye ve bir şeyler yazmaya başlıyorsun.

Henüz yayınlanmamış başka eserlerin var mı?

İsmail Güneş: Evet, var. Onları da müzik yaşamımda seslendirmeye çalışacağım.

Enstrüman olarak bağlama çalıyorsunuz... Başka müzisyenlerle çalıştınız mı?

İsmail Güneş: Evet, sadece bağlama çalabiliyorum, diğer enstrümanları çalamıyorum. Diğer enstrümanlara da yöneldim, çalmak için uğraş verdim, yalnız bir bağlamada başarılı olduğum kadar olamadım. Bağlama benim için hayatımın bir uzvudur, onsuz düşünemiyorum.

Birçok müzisyen gibi profesyonelliğe geçişim düğün salonlarıyla başladı. Oldukça genç yaşlarda sahne almaya başladım. Sahne almaya başladığımda henüz on beş yaşımdaydım. Daha sonra Türkü Cafe gibi yerlerde müzik yaptım. Çeşitli sanatçı arkadaşlara bağlamamla eşlik ettim. Türkü Cafe ortamlarından sonra ağırlıklı olarak gece, konser gibi etkinliklerde yer aldım.

Konserlerde, gecelerde, etkinliklerde yer aldınız mı?

İsmail Güneş: Hiçbir ilerici, demokrat grubu ve kültür merkezlerini kırmamaya çalıştım, etkinliklerine, gecelerine gücüm elverdiği ölçüsünde yer aldım.

Günümüzde bir albüm çıkartmak oldukça pahalı ve külfetli, sanatçıya bir getirisi var mı?

İsmail Güneş: Evet, albüm çıkartmak oldukça maliyetli olan bir uğraşı. Bir albüm çıkartınca ondan getiri beklentisi içerisine girmeyeceksiniz. Özellikle bu dönemde geri dönüşümü zor olan bir durum yaşamaktayız. Yine de bir albüm çalışmasında olmanın gerektiğinde inanıyorum, eserlerin ve sanatçının taşınması adına.

Eklemek isteğiniz bir şey var mı diye sorsam...

İsmail Güneş: Tabii söylenecek çok şeyler var. Sanat, her ne kadar sanatçı tarafından üretiliyor olarak bilinse de sanatçı ve halk arasındaki kombine bir veridir. Bu yüzdendir ki, sanatsal üretimlerin olabilmesi için halk ve sanatçı arasındaki destek birbirinden kopuk olmamalıdır.

Çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Söyleşi için teşekkür ederim...

İsmail Güneş: Asıl ben teşekkür ederim. Gelecekteki güzel günlerde buluşmak dileğiyle size ve Güney okurlarına sevgi ve saygılarımla.

19.08.2018 ■

SİNEMA NOTLARI

SEZONUN ÜÇ ÖNEMLİ FİLMİ

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

1 **Ahlat Ağacı**
(Türkiye, Fransa, Almanya, Bulgaristan, Makedonya,Bosna Hersek, İsveç - 2018)
188 dakika

Yönetmen: Nuri Bilge Ceylan
Senaryo: Nuri Bilge Ceylan & Ebru Ceylan & Akın Aksu
Oyuncular: Aydın Doğu Demirkol, Bennu Yıldırımlar, Murat Cemcir, Hazar Ergüçlü, Ahmet Rıfat Şungar, Ercüment Balakoğlu, Özay Fecht, Serkan Keskin, Tamer Levent, Kadir Çermik, Kubilay Tunçer, Akın Aksu, Öner Erkan, Sencar Sağdıç, Asena Keskinci vd.

"Ahlat Ağacı" Nuri Bilge Ceylan'ın yeni filmi. İlk kez bu yıl Cannes Film Festivali'nde gösterilen 188 dakikalık film ismini aldığı, filmin baş karakteri Sinan'ın "eğri büğrü" diye tanımladığı ağaç gülgillerden yabani bir ağaç. Bu ağacın armuda benzeyen ve ancak iyice olgunlaştıktan, neredeyse çürüdükten sonra yenebilen yemişinin adı ahlat. Ağaca armut

aşılanması hâlinde onu terbiye etmek de mümkün!

"Ahlat ağacı, ismi dâhil, sembollerle dolu bir film.

Anlatılan önce kasabalı (Ne zaman çıkacak NBC kasabadan, merak edip duruyorum!) bir aydın gencin, Sinan Karasu'nun (Aydın Doğu Demirkol) öyküsü. Onlarca kişinin öyküleriyle kesişen, kesişme noktalarının bazılarını filmde yaşadığımız bir öykü.

Sinan'la filmin başında üniversite eğitimini tamamladıktan sonra Çanakkale'nin Çan'ına, kasabaya, ailesinin yanına dönerken tanışıyoruz. Daha minibüsten iner inmez, kasabanın darlığı çöküyor Sinan'ın omuzuna. Herkes herkesi tanıyor. Kuyumcu karşılıyor onu. Kısa bir "Nasılsın, iyi misin, işler nasıl, ne yapacaksın ?.." vs. den sonra Sinan'ın öğretmen olan babasının kuyumcuya borçlu olduğunu öğreniyoruz.

Sonra ev ve aile.

-Ana, baba, kızkardeş. Sürekli borç içinde yaşayan bir aile. Anne (Asuman: Bennu Yıldırımlar) bir zamanlar hayranlık duyduğu, severek evlendiği, kumar tutkunu eşine saygısını yitirmiş. Sürekli kavga hâli. Evin içinde iktidarı çoktan elinden kayıp gitmiş olan babanın (İdris: Murat Cemcir) otorite sağlamak için boşa çırpınışları. En azından oğlunu kendine kazanmak için yaptığı çocukça şirinlikler.

-Köyde yaşayan mütedeyyin dede ve anneanne. Dede, (Ramazan: Ercüment Balakoğlu) köy imamının işi çıktığında müezzinliği üzerlenen bir imam eskisi. Torununun üniversiteyi bitirmesine sevinen ve fakat damadının hâlinden şikâyetlenen saf bir ihtiyar. O kadar saf ki, köyün gözü açık genç imamına verdiği altınları bile geri istemekten aciz. Ayıp olur istemek. Bir imam katiyen haram yemez!

-İdris'in, ayakları yere basmayan oğlunun hâlinden hiç memnun olmayan köylü babası (Recep: Tamer Levent). Onun yaşadığı köy evi ve ağıl. İdris'in birçok hâlde hafta sonları kaçıp sığındığı ve bahçesinde su bulmak için kuyu kazdığı mekân. Bu kuyu kazma işine, en başta Recep, köylüler hayretle kafa sallıyor. Orada su yoktur! Buna İdris'in verdiği tepki ilginçtir. "Köylü işte!" Köyden çıkıp gelen ve köye, köylüye tepeden bakan, kentli olmak isteyen ve fakat bunu beceremeyen, umudunu kör kuyuya ve kumara bağlayan kasabalı aydın.

Bu cendereden çıkmak için Sinan'ın bulduğu yol yazmaktır. İlk yapıtı hazırdır: "Ahlat Ağacı".

Fakat nasıl bastıracaktır kitabı? Destek bulması gerekmektedir. Çan'ın kültüre meraklı olduğu söylenen belediye başkanı onu "çok okuyan işadamı"na göndererek avutur. Öyle ya belediye kültür konusunda Çan'ın turistik özelliklerini tanıtan eserlere ve sanatçılara destek verebilmektedir ancak. "Çok okuyan" işadamından da, "milli dava" konusunda yürüyen bir tartışmada Sinan doğru poziyonda olmadığı için bir şey çıkmaz.

Bir umut Çan'dan çıkan ve ünlenen bir yazardır (Süleyman: Serkan Keskin). Onunla kısa yüzeysel bir karşılaşma yaşarız. Sonra Kamu Personeli Seçme Sınavı'ndan dönüşte otobüste bir karabasan: Yeni yetme, her şeyi ben keşfettim modunda bir "sanatçı" ile, pazarın ihtiyaçlarına uygun iş çıkaran, çok satan "piyasa yazarı" arasında sanat ve sanatçı sorumluluğu konusunda kıyasıya bir çatışma. Sonuçta, ondan da bir destek çıkmayacağı bellidir.

Büyük eserin yayınlanması çabaları yanında tabii günlük hayat ta sürmektedir. Bu günlük hayat içinde kasvet ve kavga dolu evin daracık odasında, sürekli açık TV dizilerinin gürültüsü eşliğinde, Kamu Personeli Seçme Sınavları'na hazırlık vardır. Kendisine hayrı olmayan babanın boş nasihatları vardır. Dışarıda babanın alacaklılarından saklanmak, dedikodulardan kaçmak vardır. Şimdi zengin,

yaşlı kuyumcu ile evlilik hazırlığı içinde olan, âşık olunan genç kadınla (Yasemin: Asena Keskinci) hüzünlü buluşma vardır. Arkadaşları ile buluşmalar ve söz konusu genç kadın için verilen kavgalar vardır. Öğretmenliğin olmaması hâlinde polisliğin meslek olarak seçilip seçilemeyeceği konusunda ciddi düşünceler, tartışmalar vardır. Ve bir de aslında dedenin verdiği altınları geri istemek için buluşulan köyün yeni gelen genç imamı ve onun İmam Hatip Lisesi'nden arkadaşı olan bir başka imamla buluşma ve yol boyu din üzerine, tanrı üzerine, iman üzerine yürütülen felsefi bir tartışma vardır. Aslında dini maddi çıkarları için kullanan, savunduğu görüşler itibarı ile selefi bir din adamı –Kitapta ne yazıyorsa odur! –; belli doğmaları sorgulamaktan, dini "doğru yorumlamaktan" yana, reformcu bir din adamı ve Tanrı'nın varlığı konusunda kuşkulu bir kasaba aydını arasında ilginç bir tartışma.

Sinan'ın öğretmen olarak atanması gerçekleşmez. Askerlik işini aradan çıkarmaya karar verir. Bu arada askere gitmeden önce bir yolunu bulup –bunda belki İdris'ten para çalma da olabilir– kitabı bastırma işini gerçekleştirir. Kasabanın kitapçısına bir koli kitap bırakır. Diğer koliler evin kilerine yerleştirilir. Annesine ithaflı, imzalı bir nüsha hediye eder. Annesi mutluluktan ağlar.

Askerlikten, sis dolu bir ortamda elinde silah yürüyen Sinan resmi dışında hiçbir şey göstermez NBC. Askerlikten geri dönüşte şunları görürüz:

Kitapçıda Ahlat Ağacı'nın bir tek nüshası bile satılmamıştır. İsterse kitapları geri alabilir.

Evde bir su baskını sonucu kilerdeki kitapların çoğu çürümüş, telef olmuştur.

Baba emekli olmuş, evden çıkmıştır, babasının köy evinde oturmakta, hayvan beslemektedir.

Filmin sonunda Sinan'ın babasıyla buluşmasını görürüz.

Önce babanın intihar ettiğini düşünürüz, Sinan'la birlikte ve onun gözünden.

Sonra babanın gözünden Sinan'ı intihar etmiş görürüz.

Belki kasaba aydını için bir bireysel çıkış yolu olabilir intihar.

Fakat gerçekte intihar eden yoktur.

Baba pes etmiştir. Artık hiçbir şeyi değiştirmek iddiası olmadan kendi başına mutlu yaşamaktadır. Kuyuyu kazmaktan da vaz geçmiştir. Su gerçekten yoktur. "Köylüler bir kere daha kazanmış"tır.

Son sahnede Sinan'ı kuyunun dibinde çalı-

şırken görürüz. Su aranmaya devam edilecektir. Her şeye rağmen!

Boş iş mi bu? Hayır! Bazen suyun çıkması için çok daha derinlere inilmesi gerekir. Başkalarının başladığı yerden, onlar pes edip bıraksa bile, devam etmek, teslim olmaya göre her zaman daha iyi ve doğru olandır. Sonuçta mücadele eden de yenilebilir, fakat mücadele etmeyen baştan yenilmiştir. Sinan mutlaka günün birinde "Ahlat Ağacı"nı da aşan bir eser yaratacaktır. Yeter ki köylüleri aşağılamakszın çıksın köylülükten. Çünkü köylüler her zaman haksız değildir. Bazen "kazanmaları" kuşaktan kuşağa aktarılan binlerce yıl bilgi birikiminin sonucudur. Her zaman haksız değillerdir.

Sonuçta herhalde İdris, Recep'ten, Sinan, İdris'ten ileridedir. Doğru öğrenmeyi öğrenmeleri hâlinde daha da ileri gideceklerdir.

Bence "Ahlat Ağacı" sinema dili açısından alıştığımız tipik bir NBC filmi değil. Tipik NBC filmi diyaloğu yok denecek kadar az, görüntü yönetimi açısından sabit kamera çekimlerinin ağır bastığı, hareketli kameranının hemen hiç kullanılmadığı, her resmi bir tablo tadında olan ağır tempolu film. "Ahlat Ağacı"nda ise konuşulmayan sahne yok gibi. NBC'nin şimdiye kadarki en "konuşkan" filmi "Ahlat Ağacı". Diğer yandan filmin çok uzun kimi sahnelerinde kamera oyuncularla birlikte hareket hâlinde. Bu örneğin din/iman/Tanrı tartışması sahnesinde, Sinan'ın ünlü yazarla yolda yürüyerek tartıştığı sahnede; bekçiden, polisten kaçtığı, Truva atının içine saklandığı karabasan sahnesinde böyle.

"Ahlat Ağacı", bütün NBC filmleri gibi önemli, bence mutlaka görülmesi gereken bir film. NBC sineması açısından bence bir yenilik. Ve iyi bir yenilik.

NBC'den kasabadan, kasaba aydınından, evet, kent aydınından da uzaklaşıp biraz işçi sınıfına yönelmesini istemek acaba çok şey istemek midir?

2 BlacKkKlansman

(ABD 2018) 136 dak.
(Karanlıkla Karşı Karşıya)

Yönetmen: Spike Lee
Senaryo: Spike Lee & David Rabinowitz & Charlie Wachtel & Kevin Willmott
Oyuncular: John David Washington, Adam Driver, Laura Harrier, Topher Grace, Ryan Eggold, Jasper Pääkkönen, Ashlie Atkinson, Paul Walter Hauser, Corey Hawkins, Michael Joseph Buscemi, Robert John Burke, Brian Tarantina, Alec Baldwin, Harry Belafonte vd.

Spike Lee'nin bu yıl Cannes'da ilk kez gösterilen ve jüri özel ödülünü kazanan BlacKkKlansman'ı, ABD' de Colarado Springs polis teşkilatının ilk Afro Amerikan polisi olan Ron Stallworth'un 2014'de yayınlanan aynı isimli otobiyografisine dayanan bir film. Filmde Spike Lee ABD'deki siyahlara yönelik beyaz ırkçılığın ideolojik geri planını ve sürekliliğini gösteriyor.

Film Hollywood'un 50'li yıllarının en ünlü yapımlarından "Rüzgâr Gibi Geçti"nin unutulmaz kitlesel sahnelerinden biri ile başlıyor. Geçmiş, yenilmiş köle ve kölecilik düzenine nostaljik bir övgü filmi Rüzgâr Gibi Geçti. Her tarafın ölü ve yaralılarla dolu olduğu sahnede Scarlett O'Hara sevgilisini arıyor. Sahne geri çekilen kameranın yırtılmış bir Konfederasyon bayrağına odaklanması ile kapanıyor.

Sonra Alec Baldwin sahne alıyor. Dr. Kennebrew Beaureguard rolünde geri planda değişik filmlerden, TV programlarından açık ırkçı sahneler eşliğinde beyaz ırkçıların âdeta bir manifestosunu dinliyoruz onun ağzından. Beyaz ırk üstündür. Amerika beyaz, Anglosakson dini bütün insanların egemen olması için yaratılmış bir ülkedir. Ve bu beyaz egemenlik her zaman aslında beyazlara hizmet etmek için yaratılmış vahşi siyahlar tarafından tehdit edilmektedir. Dünya egemenliği için müca-

dele eden Yahudilik de –ki bunlar Hazreti İsa'nın da katilleridir– siyahlar ve komünistleri de kullanarak ABD'yi yıkmak için çalışmaktadırlar. Neyse ki bunu gören ve buna karşı savaşta hayatlarını feda etmekten çekinmeyecek olan beyaz kahramanlar ve onların örgütleri vardır. Bütün iktidar beyazlara aittir. ABD beyazdır, beyaz kalacaktır. vs. vb.

Bu girişten sonra başlıyor Ron Stallworth'un (John David Washington, Denzel Washington'un oğlu) öyküsü. 1970'li yılların başı. 1968 hareketinin dalgaları Colorado Springs kentinin polist teşkilatına da vurmuş. Polis teşkilatı siyahlardan ve diğer azınlıklardan gençleri de polis olmaya çağırıyor. Afro Amerikan Ron Stallworth için bu seneki ona yapılmış özel bir çağrıdır. Müracaat ediyor ve kabul ediliyor. Colorado Springs polis teşkilatının ilk siyah polis memuru olarak arşivde çalışmaya başlıyor. Burada beyaz iş arkadaşlarının bir bölümünün açık ırkçı tavırları ile karşılışıyor. Örneğin bir siyah sanık dosyası talep edilirken söz konusu insanın ismi yerine "bir siyah maymun" dosyası talep ediliyor. Ron'un kendisi derisinin rengi üzerinden aşağılanıyor. Bunu yapanların bir bölümü yaptıklarının ırkçılık olduğunun bile farkında değil. Bir bölümü ise bilinçli örgütlü ırkçı. Siyah bir polisle birlikte çalışmak onlar için bir zulüm. Irkçılık âdeta bunların benliğinin ayrılmaz bir parçası. Arşivde uğradığı ırkçı aşağılanmalardan bıkan Ron, başka bir işle, sahada görevlendirilmesi talebiyle yönetime baş vurur.

Dönem siyah direniş hareketinin de geliştiği bir dönemdir. Siyahların militan örgütü Black Panther Party (Siyah Panter Partisi)'nin önde gelen yöneticilerinden biri, Stokely Carmichael, (Corey Hawkins) üniversitedeki siyahların öğrenci birliği tarafından bir konuşma yapmak için davet edilmiştir. Polis teşkilatı fazla dikkat çekmeksizin bu toplantıda Carmichael'in –toplantıda Kwame Ture ismini kullanıyor– yapacağı konuşmayı izleyip, değerlendirmek istemektedir. Ron, genç bir afro amerikan olarak bu iş için biçilmiş kaftandır. Giysisinin altına mikrofon yerleştirilen Ron üzerinden polis toplantıda konuşulanları izler. Carmichael'in konuşması etkileyicidir. Siyahlara, siyah olmaktan utanmaktan vazgeçip, siyah olmaktan gurur duymalarına çağrıdır bu konuşma. Siyah çok güzeldir! Spike Lee, bu konuşma sırasında kamerayı güzelliğinin farkına varan gri arka plan önündeki siyah yüzlere çeviriyor. Bu yüzler içinde konuşmanın sonunda kendini yumruğunu sıkıp "Siyah Güç" olarak bağıranlar arasında bulan Ron'un yüzü de var. Ron toplantıda toplantının düzenleyicisi, Siyah Öğrenci Teşkilatı'nın başkanı Partice Dumas (Laura Harrier) ile de tanışır. Aralarında bir yakınlık başlar. Fakat bu henüz yalan üzerine kurulu bir yakınlıktır. Ron, Patrice'e polis olduğunu söyleyemez.

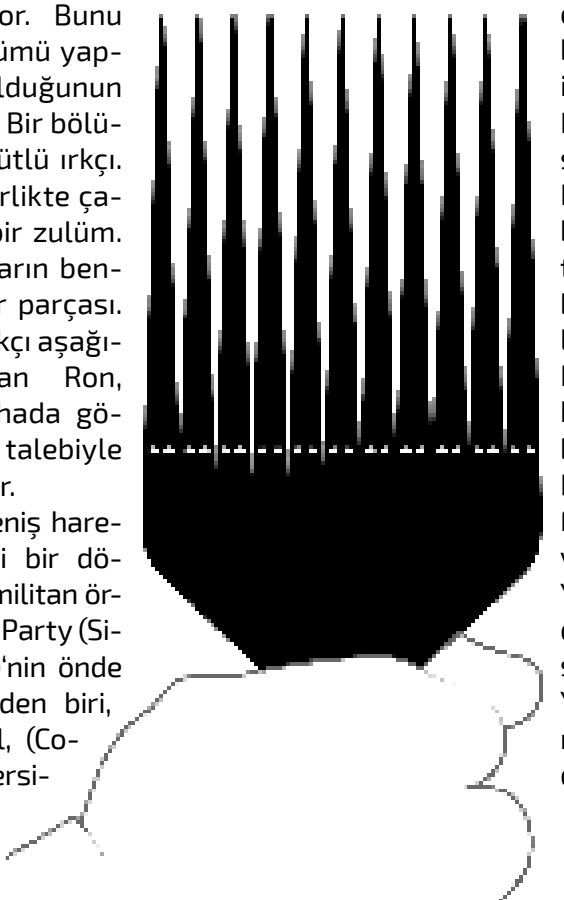

Gelişme içinde bu ilk gizli enformasyon toplama işinin başarısı ertesinde, benzer bir işin beyaz ırkçıların örgütü KKluxKlan içinde de yapılması fikri gelişir. Fikri geliştiren Ron'dur. Telefon ile KKK'nın bölgesel örgüt yöneticileri ile temas kurar. Sorun, yüzyüze buluşma ve konuşmaya gelince tabii Afro-Amerikan Ron'un KKK ile temasının imkânsız olmasıdır. İkinci, beyaz bir Ron Stallworth gereklidir. Bu da aynı bölümde çalışan Flip Zimmerman (Adam Driver) şahsında bulunur. Flip Yahudi kökenli bir Amerikalıdır. Ve evanjelik beyaz ırkçılar siyahlardan olduğu kadar Yahudilerden de nefret etmektedir. Fakat Flip'in Yahudilikle ilgisi de Yahudi bir

ana-babanın çocuğu olmakla sınırlıdır. Ayrıca o artık Flip değil, telefonda görüşmeleri sürdüren Ron'un beyaz yüzüdür! Tabii ki bu gizli enformasyon toplama işi bir dizi tehlikeyi içinde barındırmaktadır. Irkçılarla ırkçı görünmek, hatta örgüte sızmak ve hiyerarşide yükselmek isteniyorsa, en hızlı ırkçıdan daha hızlı ırkçı görünmek kolay iş değildir.

Ron'lar bütün tehlikeleri tam bir takım çalışması ile atlatarak Flip'i KKK içine yerleştirmeyi başarırlar. Ve bu arada KKK'nin eyalet başkanı ve devleti içerden ele geçirme çizgisinin savunucusu David Duke ile tanışır

ve onun güvenini kazanırlar. O dönemde de KKK'nın önemli ideologlarından biri David Duke'un (Topher Grace) savunduğu görüşler ile Trump'ın seçimler sırasında ve bugün de savunduğu görüşler ve kullandığı kavramlar arasında olağanüstü benzerlik vardır. KKK içinde kazanılan bilgilerle Ron'lar Patrice'yi öldürmek amacıyla düzenlenen bombalı saldırıyı engellemeyi başarırlar. Tabii bunun bir bedeli vardır: Ron Partice'e polis olduğunu açıklamak zorunda kalır. Partice için o düşman ajanıdır. Düşman ajanı ile yatılmaz. Patrice'in hayatının kurtarılması ertesinde bu tavrın değişip değişmediğini film açık bırakıyor.

Film işin ciddiye bindiği ve ırkçılar terörist eyleme giriştiği son bölümüne kadar bir eğlenceli polisiye dönem filmi gibi gelişiyor. ABD ve bütün dünyada değişim rüzgârlarının estiği 68 sonrası döneminin filmi. Irkçılar o kadar açık ırkçı ki, kendi kendilerinin karikatürleri imiş gibi görünüyorlar. Fakat hiç te öyle olmadığını, onların konuştukları gibi düşünüp, eyleme geçtiklerini gördüğünüzde işin ciddiyetini anlıyorsunuz.

Filmin kapanış bölümünde 30 yıl sonrasına, 2017 yılının ABD'sine gidiyoruz.

ABD'nin Charlotsville kentinde Ağustos 2017'de yapılan anti-ırkçı gösterilere karşı ırkçıların karşı gösterilerinin TV haberlerinde yayınlanan görüntülerini görüyoruz. "Eski okul" bir ırkçı arabasını büyük bir hızla anti-ırkçı göstericilerin üzerine sürüyor. Araba geri gidiyor. Bir daha dalıyor göstericilerin arasına. Onlarca insan yaralanıyor. İnsanlar panik hâlinde kaçışıyor. Bir beyaz anti-ırkçı genç kadın ölüyor.

Donald Trump'ın açıklamasını görüyor, dinliyoruz: "İki taraf ta da çok kötüler vardı. Fakat orada gösteri yapan yurtsever Amerikan vatandaşlarını ırkçılıkla suçlamak haksızlıktır. Orada ırkçılar yoktu. Çok iyi namuslu, çalışkan, yurtsever ABD vatandaşları vardı."

Sonra filmde tanıdığımız David Duke orijinal hâliyle çıkıyor karşımıza. "ABD beyazdır, beyaz kalacak! Donald Trump Amerika'yı yeniden büyük yapmak için doğru adamımızdır!" diyor.

İlk bölümü sanki eğlenceli, keyifli bir polisiye komedi filmi gibi seyredebilen, ikinci bölümünde ciddileşen film birdenbire bambaşka bir boyut kazanıyor. Seyredilenin bugünkü ABD, bugünkü dünyanın ta kendisi olduğunu; ırkçılığın her yerde bütün boyut ve biçimleri ile egemen olduğunu duyumsuyoruz.

Film, Charlotsville'de öldürülen Heather Heyer'i anarak ve baş aşağı çevrilmiş, renkleri giderek siyah beyaza dönüşen bir Amerikan bayrağı ile kapanıyor.

Spike Lee, ırkçılığın bütün dünyada geliştiği bir ortamda önemli bir film yapmış. Irkçılığa karşı haykıran bir film onun yaptığı. Etkileyici, vurucu, düşündürücü, tartışmaya ve "bir şeyler yapmaya" çağıran bir film.

BlacKkKlansman bence bu sezonun en önemli filmlerinden biri.

Görün mutlaka. Kendi olası ırkçı önyargılarınızla ve mutlaka var olan ve de çok olan "kendi" ırkçılarınızla yüzleşin, hesaplaşın. Ve olası kendi Charlotsville'nizi engellemek için çıkın sokaklara. Yoksa yarın çok geç olabilir.

3 Foxtrot

(2017 Almanya/Fransa/İsrail/İsviçre) 108 dak.

Yönetmen & Senaryo: Samuel Maoz
Oyuncular: Lior Ashkenazi, Michael Feldmann, Sarah Adler, Yonaton Shiray, Karin Ugowski, Shira Haas vd.

Lebanon/Lübnan, İsrail'li yönetmen Samuel Maoz'un 2009'da çektiği ilk uzun metraj sinema filmi idi. 2009'da katıldığı Venedik Film Festival'inde "en iyi filme'' verilen "Altın Aslan" ödülünü kazanmıştı. Film üzerine yazdığım "Bir Savaşın Tank İçinden Anatomisi" başlıklı yazıyı "Lübnan, bence film tarihine geçecek çapta iyi bir film" diye bitirmiştim. (Bkz. Güney, sayı 55, sayfa 83)

2009 sonrasında hep merakla bekledim Maoz'un ikinci filmini.

2017 yılında yine Venedik Film Festivali'nde göründü Maoz; hazırlığı uzun süren Foxtrot isimli ikinci filmi ile. Ve yine ödülle döndü Venedik'ten. Bu kez Jüri büyük ödülü Gümüş Aslan'la.

Filmi ancak bu yaz görebildim.

Film, girişte makilik ve çöllük bir bir alan ortasında, delik deşik daracık bir asfalt yolda ilerleyen bir askeri araç görüntüleri ile başlıyor. Gördüğümüz yalnızca bir motor kaputu ve önümüzdeki uçsuz bucaksız görünen daracık asfalt yol. Şoförün yanındaki koltukta oturan birinin gözünden görüyoruz yolu.

Sonra üç bölümlü drama başlıyor.

I. Bölüm:

Orta üstü bir ailenin oturduğu bir apartıman dairesi. Sabahın erken saatleri. Kapı çalınıyor. 35-40 yaşlarında bir kadın, Daphna Feldmann (Sarah Adler) kapıyı açmak için koridora giriyor. Onun kapıyı nasıl açtığını görmüyoruz. Karşısında kimleri gördüğünü görmüyoruz. Sadece kapının açılış sesini ve kısa bir fısıltı ertesinde bir çığlık ve bir vücudun yere düşmesinde çıkan sesi duyuyoruz. Ardından resmi, asker giysili iki erkek ve bir kadını, telaşsız profesyonel bir şekilde baygın kadını içeri taşırken ve kadına serum bağlarken görüyoruz.

Bunları odadaki orta yaşlı Michael Feldmann (Lior Ashkenazi) de böyle görüyor ve yaşıyor, şaşkınlıkla. Sonra olan bitenin ne olduğu konusunda bilgileniyoruz. Askerlerden biri ev sahibine soruyor "Michel Feldmann siz misiniz?" "Evet" cevabı ertesinde "Size kötü bir haber vermek zorundayız, askerdeki oğlunuz Jonathan Feldmann görevi sırasında şehit oldu."

Yıkılan, ne yapacağını, ne diyeceğini bilemeyen bir baba görüyoruz.

Sonrası rutin. Haberciler işlerinin başına dönüyor. Babaya çok su içmesini tavsiye ediyorlar. Herhangi bir olumsuz durumda! Her zaman arayabileceği bir telefon numarası bırakıyorlar. Daha sonra gelen bir askeri haham cenaze törenini konuşuyor baba ve bu arada eve gelen amca ile. Jonathan'ın kızkardeşi, Alma (Shira Haas) aranıyor telefon üzerinden. Bir türlü bulunamıyor. Nihayet bulunup eve geldiğinde, bu arada kendine gelen anne ile birlikte kadere lanetler yağdırılıyor. Neden biz?! Bu arada cenaze töreni işlerini ele alan amcanın ölüm ilanı vermek için gazete redaksiyonu ile yaptığı telefon konuşmasını izliyoruz. Basit bir ölüm ilanıdır vereceği. Fakat Jonathan görevi başında "ölmemiştir ki", şehit olmuştur" o. Ölen askerler için öldü denmemektedir ölüm ilanlarında! Redaktör böyle düzeltiyor amcayı.

Aile akşama doğru Jonathan'ın ölümünü yavaş yavaş kabullenmişken, yeniden kapı çalınıyor.

Yine sabahki üç kişi kapıdadır. Bir yanlışlık olmuştur! Aynı isimde bir başka gençtir

“şehit olan.” Yanlışlık için ordu çok özür dilemektedir!

O zamana kadar üzüntüsünü, biraz da eşi için içine gömen baba patlıyor! Nerdedir oğlu. Onu derhal görmelidir! Göremez. “Çünkü nerede olduğunu gelenler de bilmemektedir. Bu askeri gizdir.” Baba ağzına geleni söyler. Anne onu sakinleştirmeye çalışır. Önemli olan Jonathanlarının yaşıyor olmasıdır. Nerede olduğu o kadar önemli değildir vs. Fakat babayı sakinleştirmek mümkün değildir. Eğer oğlunu görmeye gidemeyecekse, oğlu derhal izinle eve gelmelidir. Araya tanıdıklar da sokularak söz alınır. Evet, Jonathan en kısa zamanda izinle evine dönecektir.

II. Bölüm:

Uçsuz bucaksız, sevimli hiçbir yanı olmayan, hiç davet edici olmayan bir coğrafya. Başı sonu belli olmayan daracık bir delik deşik asfalt yol. Bir kontrol noktası. Derme çatma bir kontrol kulübesi. Yolu kapayan bir sınır direği. Geri planda bir konteyner. Ve bir kule. Normal telefonların işlemediği kapsama alanı dışında bir yer. Dört gencecik insan. Bunlar pek çok gün tek bir arabanın bile geçmediği kontrol noktasında bekliyorlar. Arada bir sahipsiz dolaşan bir deve geçiyor kontrol noktasından. Başka gelen geçen yok. Geceleri yağan yağmurlar sonucu her gün daha fazla bir yana doğru çamura saplanan konteynerde uyuyorlar, birini nöbetçi bırakarak.

İşleri, kırk yılda bir geçen arabaları durdurup kişilerin aranıp aranmadığını, Nuh Nebiden kalma bilgisayar üzerinden sorgulamak, arabalarda bomba, silah aramak vb. Çok da ciddiye alıyorlar. Ne de olsa sınır güvenliğinden onlar da sorumlu! En azından resmen bu. Gerçekte terhis için gün sayıyor her biri.

Jonathan yaşadıklarını resimliyor bir defterde. Arada bir de foxtrot yapıyor nöbet sırasında. Bu Michael’in oğlunun ölüm haberini aldıktan sonra evin darlığından kurtulmak için dışarı çıktığında bir huzur evinde ihtiyarların dans kursunda da gördüğü dans. Jonathan silahını bir dans partneri olarak kullanarak, sonuna kadar açılmış müziğin eşliğinde dans ediyor. Absürt bir eylem. İki ayak yan yana. Sol ayak sola hareketleniyor. Sonra sağ ayak yanına çekiliyor. Sol ayak bir adım öne. Sağ ayak yanına. Sağ ayak sola hareketleniyor. Sol ayak yanına çekiliyor. Sağ ayak bir adım geri çekiliyor. Sol ayak yanına geliyor. Ve sonra aynen devam. Yani sonuçta daracık bir alanda, yerinde say dur.

Belki de Ortadoğu’da halklar arasındaki

sürekli krizin dansı bu aslında.

Ya da her gün daha fazla çamura batan bir devletin dansı.

Bir gece iki genç çiftin içinde olduğu bir araba duruyor sınır direğinin önünde. Bir partiye giden veya ondan dönen, özgüvenli, neşeli ve biraz içkili bir topluluk. Kontrol noktasındaki genç askerlerden biri kimlikleri alıp kontrol için kuleye geçiyor. Bir diğeri kızlardan önde oturanının eteğinin kapıdan sarktığını görüyor. Bunu ona söylüyor.

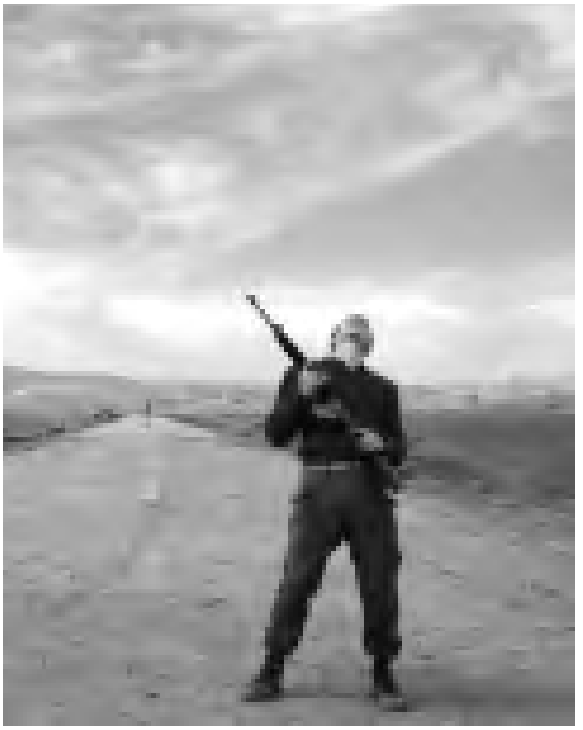

Kız kapıyı açıyor. Eteğini içeri çekip kapıyı kapatıyor. Kapıyı kapatırken bir cola kutusu düşüyor araba içinden yola. Cola kutusunu el bombası olarak yorumlayan üçüncü asker panik içinde otomatik silahını ateşliyor. Bir anda bir savaş alanına dönüyor ortalık. Arabanın içindekilerin hepsi ölüyor.

Sonra merkeze şifreli haber geçiliyor. Gelen "temizlikçiler" dozerlerle derin bir çukur açıp, arabayı içindekilerle birlikte çukura gömüyorlar.

Ardından yüksek yerden ziyaret geliyor gençlerin yanına: 'Savaştır bu, böyle şeyler olur. Aslında olmamıştır. Herkes unutmalıdır yaşadıklarını.'

Bu yüksek ziyaretçi aynı zamanda Jonathan'a mutlu haberi de veriyor: İzinli olarak evine gidecektir. Derhal.

III. Bölüm:

Birinci bölümdeki evin mutfağı. Anne mutfakta bir 20. yaş günü pastası hazırlıyor. Korkunç acılar içinde. O kadar ki, elini kestiğinin bile farkında değil. Baba geliyor yanına. Ayrılmış olduklarını babanın belli şeyleri almak için geldiğini öğreniyoruz. En önemlisi de askerde iken yaşadıklarını comic olarak çizen Jonathan'ın defteri. Orada, Michael'in oğluna anlattığı, onun da asker arkadaşlarına anlattığı bir öykünün ve son sayfalarda bir çukura dozerle itilen bir arabanın resmini görüyoruz. Anne/baba arasında geçen annenin babayı oğlunun katilliği ile suçladığı, onu oğlunun ölümünden sorumlu tuttuğu diyalogları yaşıyoruz. Aile paramparça olmuştur. Jonathan yoktur.

Ve son sahnede yeniden filmin başına dönüyoruz.

Delik deşik dar asfalt yolda ilerleyen bir askeri araç. Birden bire onun önüne çıkan bir deve. Onu ezmemek için yoldan çıkan ve devrilen araç. Film böyle bitiyor.

Kader mi? Israrcı babanın suçu mu? Yoksa ne? Belki de yalnızca foxtrot!

Maoz yine üzerinde çok tartışılacak bir anti-savaş filmi yapmış!

Sinema dili, kurgusu, senaryosu, oyuncular mükemmel.

Film 'İsrail ordusunu kötü gösterdiği' suçlaması ile gösterimi İsrail'de yasaklanan bir film!

Yapımında parayı verenler arasında kimi İsrail devlet kurumları da olmasına rağmen bu böyle.

Bu da foxtrotun başka bir görüntüsü.

Foxtrot da bu sezonun en önemli filmlerinden biri. Gösterime girerse mutlaka görün. Girmezse internet vs. üzerinden de olsa arayın, bulun ve görün.

Tabii İsrail yerine savaş yürüten herhangi bir başka devleti de koyabilirsiniz filmi seyrederken. Film doğruluğundan fazla bir şey kaybetmez.

POST MODERN ZAMANLAR

Fiksiyon...

The Circle

(ABD-2017) 110 dak.
(Çember)

Yönetmen & Senaryo: James Ponsoldt
Oyuncular: Emma Watson: Mae Holland, Tom Hanks: Bailey, Karen Gillan: Annie, Poorna Jagannathan: Dr. Villalobos, John Boyega: Kalden, Mamoudou Athie: Jared, Patton Oswalt: Tom Stenton, Ellen Wong: Renata, Ellar Coltrane: Mercer, Fred Koehler: Kevin, Nate Corddry: Dan, Elvy Yost: Sabine, Eve Gordon: Senator Williamson, Jimmy Wong: Mitch, Hunter Burke: Jason

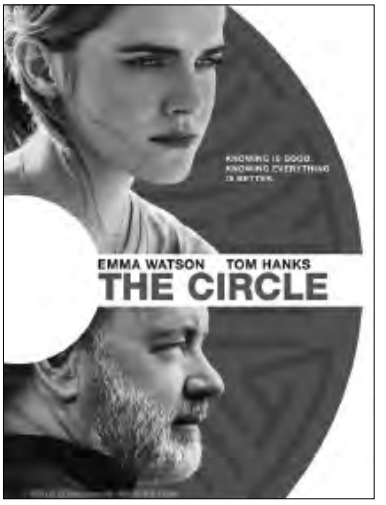

'Çember' ABD'li yazar Dave Eggers'in, 2013'de yayınlanan, aynı isimli çok satan bir romanının sinemaya uyarlanışı. Kitap, okuduğumdan bu yana her tanıdığıma okumasını tavsiye ettiğim, kimine okutmak için hediye ettiğim bir kitap. Bence, edebi değeri tartışılabilir ve fakat içeriği itibarı ile bugünkü tekniğin insanları kontrol ve manipüle etmek için nasıl kullanıldığı ve daha nelerin mümkün olduğunu göstermesi açısından, son dönemin en önemli kitaplarından biri. Eggers Çember'de görünürde bilim kurgu formatında, yakın geleceğin, gerçekte bugünün dünyasını anlatıyor. Ve anlattığı dünya aslında George Orwell'in '1984'ünde ortaya koyduğu distopya ile karşılaştırıldığında, o karanlık distopyanın çok iyimser kaldığı bir dünya. Burada 1984'ün tersine, bir "Büyük Ağabey"in bütün toplumu gözetlediği, "Büyük Ağabey"in her şeyi kontrol ettiği bir dünya söz konusu değil. Toplumun üyelerinin (hadi iyimser olup büyük çoğunluğunun diyeyim) bir dış zorlama olmaksızın kendi özellerini bilerek ve isteyerek internet ortamında herkesin kontrolüne açtığı, özelin kaybolduğu bir dünya söz konusu. Andy Warhol'ün 1960'lı yıllarda, aslında TV'lerdeki "canlı yayın"lardan yola çıkarak sözünü ettiği ve ileride herkesin yaşayacağını söylediği "15 dakikalık ün", şimdi '(a)sosyal medya' paylaşımlarında her saniye milyonlarca kez yaşanıyor. Herkes, en başta kendisi ya da büründüğü sanal kimlik olmak üzere, herkesi gözetliyor. Gözetlediğini herkesin paylaşımına sunuyor. Ne kadar çok "takipçiniz" varsa, ne kadar çok "like"lanırsanız, o kadar değerlisiniz! Takipçi ve "like" için her şey mübah! Ve bu, "açıklık", "özgürleşme", "bireyselleşme", "demokratikleşme" gibi güzel laflar altında sunuluyor. Satın alanı da ne yazık ki çok. Geçenlerde yayınlanan bir istatistik Türkiye'de 12 yaşındaki çocukların yarısından fazlasının!!! "akıllı telefon" kullanıcısı olduğunu söylüyordu. İnanılır gibi değil! Yarısından çoğununun yoksulluk sınırı altında yaşadığı söylenen bir ülke burası! Yani ekmek gibi, su gibi bir ihtiyaç maddesi hâline gelmiş akıllı telefon. Onsuz yaşanmıyor!

Tabii o telefonların üretici ve o telefonlarda kullanılan programların yazıcı ve sunucu tekelleri açısından bu gelişme ballı börek! Ne kadar çok insan bu çemberin parçası olursa, o tekeller için o kadar iyi. Bu tekeller açısından ideal olan, dünyada her insanın bu tekellerin "müşterisi" olmasıdır. Dünyadaki her insanın bütün özel bilgilerinin bir merkezde toplanmasıdır ideal olan. Bu an "çemberin" kapandığı, tamamlandığı andır. Bu merkez böyle bir durumda bütün insanlığı istediği yönde manipüle edebilir, yönlendirebilir. Aklınıza hiç kötü bir şey gelmesin! Bu yönlendirme tabiî ki barış ve liberal demokrasi yönünde

olacaktır. Sonuçta bu tekellerin bir guru gibi tapılan şeflerinin verdikleri söz budur. İnanın, güvenin, özelinizi özel olmaktan çıkarın. Güneşli güzel günler sizi bekliyor!!!

Eggers, Çember adlı bence yarı belgesel romanında –firma ismini Google olarak, guruyu Steve Jobs; ya da firmayı örneğin Facebook, Twitter, guruyu Mark Zuckerberg olarak okuyun– bu öyküyü anlatıyor. Çemberin tamamlanmasının insanlık açısından aslında ne büyük bir felaket anlamına geleceği konusunda düşünmeye çağırıyor.

James Ponsoldt 2017'de Çember'i, kendi senaryosu ile filme çekti.

Anlatılan öykü, orta hâlli bir Amerikan ailesinin büyük zorluklarla bir elit üniversitede okuttuğu kızı Mae Holland'ın (Emma Watson) öyküsü. Baba ağır hasta, bakıma muhtaç. Mae Holland büyük bir firmada kariyer yapıp, çok para kazanmak, ailesinin bakımını üzerlenmek isteyen bir genç kadın. Doğa ile iç içe yaşayan, ağaç işleri ile uğraşan, evlenip bir aile kurmak istediği, anne–babanın ideal damat olarak gördüğü bir erkek arkadaşı var: Mercer (Ellar Coltrane). Üniversiteden mezun olduktan hemen sonra, en iyi arkadaş Annie (Karen Gillan) aracılığıyla Circle adlı şirketin merkezinde bir iş buluyor. Circle dünyanın en büyük teknoloji ve sosyal medya şirketlerinden biridir.

Mae, şirketin merkezine gittiği ilk gün bambaşka bir dünya ile tanışır. Burada çalışan hemen herkes, genç ve güzeldir. Herkes senli benlidir. Herkes kendini büyük bir ailenin eşit fertleri gibi görmektedir. Görünürde hiyerarşi yoktur. Rekabet, kıskançlık yoktur. "Eskiler" bildiklerini "yeni"lerle paylaşmakta, yenilerin ilerlemesinin önünü açmaktadır. İş âdeta yük olmaktan çıkıp, zevk hâline gelmiştir. Firma bütün çalışanlarının ve yakın ailesinin bütün sosyal giderlerini, hastalık sigortalarını vb. karşılamaktadır. Firma örneğin Mae'in babasının sağlık ve bakım giderlerini karşılar. Mae'nin en büyük kaygılarından biri firma sayesinde kaygı olmaktan çıkar. Bütün çalışanlar "kampüs"teki lüks konutlarda yaşamakta, birlikte çalışmakta, birlikte eğlenmektedir. Özel yaşam/çalışma ayrılığı ortadan kalkmıştır. Görünürde herkes mutludur.

Circle, aslında internet üzerinden haberleşen, alışveriş yapan vs. bütün insanların bütün verilerini birleştirip, herkesin birleştirilmiş tek gerçek online-kimliğini çıkarmaktadır.

Firmanın kurucusu Bailey (Tom Hanks) bütün eşitler arasında "en eşit" olarak çok özel bir konuma sahiptir. Küçücük bir garajda kurduğu firma şimdi dünyanın en büyük ve en etkin firmalarından biridir. Firma çalışanları için o her firma çalışanının olmak istediği yarı tanrıdır. Onun yanında çalışmak bir ayrıcalıktır. Belli aralıklarla yapılan konferanslarda çok iyi bir konuşmacı olan Bailey firmasının felsefesini, ilkelerini anlatmaktadır:

Ona göre dünyada olan her şeyden herkesin haberinin olması hakkı vardır. Bu bir insan hakkıdır. Circle dünyada olup bitenleri, merkezi olarak toplayıp, sorumluların

adını vererek, mutlak şeffaflık yoluyla dünyayı daha iyi yönetilir, daha yaşanabilir hâle getirmektedir.

Her türlü kötülüğün anası gizliliktir. Hiçbir şey gizli kalmamalı, her şey şeffaf olmalıdır.

Eğer bir şeyin gizli kalması isteniyorsa, onun gerisinde mutlaka bir kötülük vardır. Kişinin özeli de gizli olmamalıdır. Özelini paylaşmamak, şeffaflaştırmamak hırsızlıktır.

Circle'in en büyük ve insanlığı değiştirecek inovasyonu 'True-You'dur. Burada bir kişinin internetteki bütün kimlikleri bir gerçek kimlik içinde birleştirilmekte, internette anonimite sıfırlanmaktadır. Böylece her vatandaş camdan vatandaş hâline gelmektedir. Herkes karşısındaki insanın bütün bilgilerine sahip olmaktadır. Bu bütün kriminel suçları ortadan kaldırmanın, suçluların en kısa zamanda yakalanmasının, olası terörist eylemleri önlemenin, salgın hastalıkları önlemenin vs. yoludur bu.

Konferanslardan birinde Bailev. bu tam

şeffaflaşmanın yeni aracını tanıtır çalışanlarına. Bu bir misket büyüklüğünde bir kameradır. Bu küçücük ve taşınabilir kameralar kolaylıkla dünyanın her yerine yerleştirilebilir. Bunlar yirmidört saat canlı yayınla çevrelerinde olan biteni kaydedip bir merkeze gönderirler.

Bu teknik sayesinde bu dünyada yaşayan milyarlarca insan içinden ulaşılmak istenen herhangi bir insana en geç 20 dakika içinde ulaşmak mümkündür. Bu insan internet ile doğrudan bağı olmasa bile, mutlaka internet ile bağı olan biri ile teması vardır, ya da kameralar onu bir türlü gözetlemektedir.

Bunun bir adım sonrası, insanların bu küçük kamerayı bir rozet veya kolye gibi üzerinde taşımaları, özelin bütünüyle ortadan kalkmasıdır. Bailey bunun için gönüllü aramaktadır. Mae gönüllüdür!

Tekniğin işlediğini göstermek için yapılan denemede, Bailey sahneye çıkan Mae'den Mercer'e ulaşmasını ister. Mercer yeni teknikten uzak duran bir insandır. Çok kısa süre içinde fakat dronlarla yeri bulunur. TV-ler canlı yayında Mercer'in peşindedir. Panik hâlinde kaçan Mercer canlı yayında, araba kazasında ölür.

Sonrasında Eggers biter, Holywood başlar.

Mae, şirketin kurucularından olup ta, sonradan Bailey'in yapmak istediklerinden rahatsızlık duyan Kalden'in (John Boyega) aktif yardımı ile Bailey'in nasıl bir manipülatör olduğunu canlı yayında teşhir eder.

Filmin son sahnesinde Mae' i kanusunda kendi başına "özel"ini yaşarken görürüz.

Anlatılan öykü filmin Hollywood usulü bu umutlu ve mutlu sonu dışında Eggers'in öyküsü. Fakat Ponsoldt'un anlamadığı bir şey var: Ve umutlu ve mutlu son, Eggers'in mesajının baş aşağı edilmesi anlamına geliyor. Ben Eggers olsam, bu filmin bu sonla bitirilip, gösterilmesine karşı çıkardım.

Film yine de kitabı okumamış olanlar için, eğer kitabı okumaya teşvik edici bir rol oynarsa yararlı bir film.

Ben kitabı okuyun derim.

Ve Gerçek:

The Cleaners

(Almanya/Brezilya) 88 dak.
(Temizlikçiler)
Yönetmen & Senaryo: Hans Block, Moritz Riesewick
Belgesel

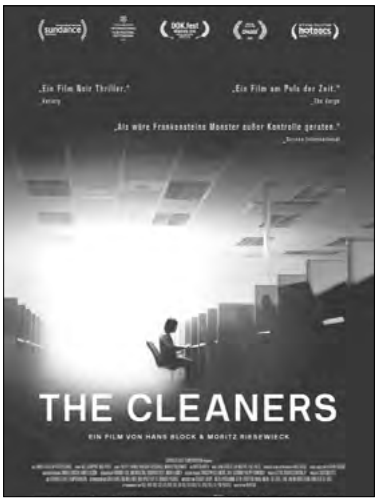

The Circle'den 6 ay kadar sonra bir belgesel girdi gösterime: The Cleaners. "Temizlikçiler"de , Çember'deki "Tam Şeffaflık" iddiasının gerçekte ne olduğunu gösteriyorlar Hans Block, Moritz Riesewick.

İnternet bir dizi yeni meslek yarattı, yaratıyor. Bu mesleklerden biri "content moderation" –içerik moderasyonu. Bu yeni meslekte çalışanlar ne mi yapıyor? Kahir çoğunluğu iş gücünün ucuz olduğu ülkelerde, örneğin Filipinler'de, örneğin Hindistan'da vb. 10-12 saat arası değişen işgünü boyunca bilgisayar karşısında oturuyor. Önünden geçen ve dünyanın her yanından milyonlarca kullanıcı tarafından yüklenen resimleri değerlendiriyor. Elinde Merkez tarafından gönderilmiş bir "olmaz"lar kataloğu var. Bu konuda arada bir eğitim de görüyorlar. Olmaz'lar içinde örneğin "şiddet içeren" çocuk pornosu var, –şiddet içermiyorsa!!! "temizleyicinin" değerlendirmesine kalmış–, açıkça şiddete davet eden videolar var, BM'nin terörist örgüt olarak nitelediği örgütlerin propoganda videoları var, şu ya da bu devletin sunucu firmaya verdiği sakıncalı adreslerden gönderilen içerikler var, şu veya bu özel yazışmadaki şiddete çağrı yapan içerikler var ...vs. vs. Bu "olmazlar" kataloğu internet sunucusu merkez tarafından (Google, Facebook gibi internet devleri) sürekli güncelleniyor.

Belgesel sinemacıların bu işi anda yapan, ya da dayanamadığı için işi bırakan "içerik moderatör"leri ile gizli yapılan söyleşilerden şunları öğreniyoruz:

(Gizli çünkü anda hâlâ çalışanların açıkça konuşması mümkün değil. İş akitlerinde iş üzerine konuşmanın yasak olduğu, konuşma hâlinde bunun çok büyük para cezasını beraberinde getireceği yazıyor. Ayrılanların ise biri dışındakiler de anonim kalmayı tercih ediyorlar. Çünkü yalnızca para cezasından değil, yok edilmekten de korkuyorlar.)

-Şu anda yalnızca Filipinler'de binlerce kişinin çalıştığı büyük bürolarda, onbinlerce bilgisayar uzmanı "içerik moderatörü" olarak çalışıyor.

- Bunlardan merkez firma ile anlaşmalı taşeron firmaların talebi günde en az 24.000 resim denetlemeleri. Bunun altı 'performans" düşüklüğü sayılıyor. Ve çeşitli idari tedbirleri (ücretten kesinti, uyarı, en sonda işten çıkarılma) beraberinde getiriyor.

- Bu firmalarda sendikal örgütlenme vb. kesinlikle yasak. Çalışanların birbirleri ile ilişkileri de istenmiyor.

- Bu işi yapanların aldığı ücretler, ülke ortalamasının üzerinde, fakat emperyalist ülkelerdeki ücretlerle karşılaştırılamayacak kadar düşük.

-Bir bölümü yaptığı işi "çok sorumlu ve doğru bir iş" olarak kavrayıp, severek yapıyor. Kendini normal işçilerden ayrı bir yerde, daha "üstte" görüyor.

- Hemen hepsi önlerine konan normun yüksekliğinden yakınıyor.

-Yapılan iş, bu iş üzerine dışarıda konuşma yasağı, çalışanların birçoğunu psikolojik olarak olumsuz etkiliyor.

- Örneğin bunlardan biri rüyalarında da kendini sürekli bilgisayar karşısında, işe devam ederken gördüğünü anlatıyor.

Bu şartlarda çalışan temizleyicilerin yaptığı iş önünden geçen içerikler konusunda saniyeler içinde, bu içeriğin internet orta-

mında kalıp kalmayacağına karar vermek. İnternet'i "temiz" tutmak. "Delete" (sil), ya da "ignore" (göz yum) tuşlarından birine basmak. Sonuçta internet kullanıcısının neyi görüp, neyi göremeyeceğine karar vermek.

İnternette olduğu söylenen "sınırsız özgürlük"ün sınırlarını, merkez firmanın verdiği direktifler doğrultusunda belirlemek! Temizleyiciler bunu yapan kişiler.

Hans Block ve Moritz Riesewick yalnızca olanı göstererek, çalışanlarla yaptıkları görüşmeleri montajlayarak, İnternet'te sınırsız özgürlük yalanının ipliğini pazara çıkarıyor. Internette neyin nasıl gösterileceğine, hangi içeriklerin kullanıcıya ulaşabileceğine büyük tekellerin nasıl karar verdiğini gösteriyor.

ki fiksiyonun gerçekteki görünümü bu.

Ben kuşkusuz hangi ortam için olursa olsun "sınırsız özgürlük" iddiasının yalandan başka bir şey olmadığını; gerçek özgürlüğün bilincine varılmış zorunluluk olduğunu biliyorum. İnternette de evet, belli içeriklerin yayılmasının, yaygınlaştırılmasının engellenmesinin mümkün ve doğru olduğunu düşünüyorum. Peki ama buna kim nasıl karar verecek? Bu aslında ahlaki ve siyasi bir soru. Bu soruya evet, doğru dürüst cevap aramak ve bulmak gerek. Anda bu kararı sonuçta emperyalist ve gerici devletlerle iç içe büyük internet tekelleri veriyor. Onların gözünden, onların çıkarlarına uygun ve onların izin verdiği ölçüde "özgür" internet. Ve bir çoğumuz bunun farkında bile değiliz.

Şimdi bunu "çember"in kapandığı ana ka-

Belgesel, sürekli olarak klimatize edilmiş, karartılmış camlı, akşamları da içerde ışık yanan devasa bürolarda, hep yapay ışıkta, bilgisayar karşısında oturan insanlarla meşgul olduğu için karanlık bir atmosfer yansıtıyor sürekli. Yapılan röportajlar da araya monte edilen Mark Zuckerberg'in internetteki özgürlüğe övgü konuşması dışında, hep ya gece ya da bilgisayar ışığında yapılan röportajlar. Karanlık, korkutucu bir dünyanın resmi sunulan resim. 'Çember'dedar uzatalım. Bir ya da birkaç internet tekeli bu dünyada bütün internet kullanıcılarının (akıllı- akılsız cep telefonu kullanıcılarının, kartla alış veriş yapanların vs., vb.) bütün bilgilerine sahip olsun. Bunlar "gerçek"in ne olduğunu belirleme konumuna gelmezler mi?

Cleaners bu gibi sorular üzerine düşünmeye zorlayan önemli bir belgesel.

Görmenizi öneririm.

8 Eylül 2018 ■

JUSTICIA
adalet
hanım
EZELDEN BERİ BU BÖYLE... SON DÖNEMDE DE İYİCE "YERLİ VE MİLLİ" OLDU!...

açlık

■ **TAN DOĞAN**

…sonra
biri bana “doğdun” dedi yüz yılar sonra

âr ile geçti ömrüm
içimdeki *insan* hiç yürüyemedi
‘hayat’ ölüm’e dâhil —*şi’r meğer*
tanrı-terazisi hileli
denge yitik her ‘can’da
cehennem’in îmâsıdır şeytan
uzadıkça ‘zaman’ şaşılık geçer
‘son nefes kokusu’ merâkım —*‘korkusu’ değil*
yaşıyor ya sevdiklerim *ötesi* ne gam
cennet’in îmlâsıdır yalan
tükenince ‘zaman’ şaşkınlık biter
milyarlarca yıl geçti ‘ilk aşk’tan sonra

her şey ‘güzel’ olsaydı olmazdı ‘sanat’
hâr ile geçti ‘hayat’
acılar ağıtlar —*ömrüm ne gam*
‘son nefis coşkusu’ merâkım —*‘kuşkusu’ değil*
hangi kural ‘doğru’dur *istisnâ* varken
‘yanlış’ sözcük bâtıl mı beyhûde mi
kötülerin icâdıdır ‘iyi’ *[‘sömürü’ işte]*
keşifsiz bir ‘taş’ kalsa bâri gökte

…sonra
biri bana “öldün” dedi yüz yıllar sonra
sırtıma binildi hep *(‘sır/at’ da ne)*
meşrebi bozuktur her ‘ruh’un
ölüm ‘hayat’a dâhil —*meğer şi’r*
tanrı-arazisi çileli
(s)imge yitik her ‘can’da
dünya’nın hatasıdır ‘insan’
milyarlarca yıl geçti ‘ilk aş’tan sonra

ölü-diri açız hepimiz

"Bükülmüş Akıl" ("Bent of Mind"), Bronz, 2008

"Salgılar" ("Secretions"), 1995, Plastik

"Koşumdan Çıkar" ("Outspan"), Bronz, 2008

"Biz" ("We"), 2015, Bronz

***Anthony Cragg**,*
"İnsan Doğası" ("Human Nature") sergisinden heykeller,
İstanbul Modern Sanat Müzesi